

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Διερεύνηση της έννοιας της ποιότητας ζωής και των
ερευνών αποτίμησής της στην Ελληνική κοινωνία.”

Σπουδαστές: ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΕΤΡΟΥ

Επιβλέπων: ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΠΙΤΣΑΝΗ

Καλαμάτα 2011

ΣΔΟ(ΔΜΥΠ)
Π.886

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Διερεύνηση της έννοιας της ποιότητας ζωής και των ερευνών αποτίμησής της στην Ελληνική κοινωνία.”

Σπουδαστές: ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΕΤΡΟΥ

Επιβλέπων: ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΠΙΤΣΑΝΗ

Καλαμάτα 2011

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας, οφείλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επίκουρη καθηγήτρια κ. Ευγενία Μπιτσάνη, επιβλέπων της εργασίας, για την πολύτιμη συνεργασία που προσέφερε καθ'ολη τη διάρκεια της συγγραφής της. Η συστηματική παρακολούθηση και η επιστημονική της καθοδήγηση, υπήρξαν για εμένα απαραίτητα εφόδια για την επιτυχή ολοκλήρωση της προσπάθειας αυτής.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ και στην οικογένειά μου, για την πολύπλευρη στήριξη που μου παρείχε σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου μέχρι σήμερα. Η βοήθεια τους είναι ανεκτίμητη.

Καλαμάτα, Απρίλιος 2011

Αντωνία Πέτρου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
---------------	---

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	5
1.1 Τι είναι ποιότητα ζωής.....	5
1.1.1 Επίπεδο ζωής - μία συγγενική προσέγγιση.....	7
1.2 Οικονομικά της ευημερίας.....	8
1.3 Ιστορική αναδρομή στις προσεγγίσεις της ποιότητας ζωής.....	12
1.4 Ποιότητα των κοινωνιών.....	17
1.4.1 Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	17
1.4.2 Ανθρώπινη Ανάπτυξη.....	19
1.5 Παράμετροι, προοπτικές ανάλυσης και στόχος της έρευνας για την ποιότητα ζωής.....	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ.....

2.1 Ορισμός, σκοπός και ιστορία δεικτών.....	24
2.2 Εύρος και ποιότητα δεδομένων για την κατασκευή δεικτών.....	37
2.3 Γενικές κατευθύνσεις για την εφαρμογή στατιστικών δεδομένων.....	41
2.3.1 Εγκυρότητα και αξιοπιστία δεδομένων.....	43
2.4 Εξατομίκευση των δεικτών.....	45
2.5 Κατηγορίες δεικτών.....	58
2.5.1 Παραδείγματα εφαρμογής δεικτών.....	60
2.6 Σύνθετοι κοινωνικοί δείκτες.....	67
2.6.1 Διεθνείς Σύνθετοι Δείκτες Κοινωνικής Ευημερίας.....	68
2.7 Εκτίμηση διακυμάνσεων του επιπέδου ζωής.....	77

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....

3.1 Εθνικές υπηρεσίες - Κέντρα ερευνών.....	90
3.2 Διεθνή προγράμματα.....	109
3.3 Μεμονωμένες μελέτες.....	124
3.4 Εταιρείες έρευνας αγοράς.....	128
3.5 Πρόγραμμα 'Πολιτεία'.....	134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ.....

4.1 Διαδικασία παραγωγής των επίσημων στατιστικών.....	139
4.2 Το πλαίσιο εφαρμογής δεικτών στην Ελλάδα.....	143
4.3 Συγκεκριμένα προβλήματα στο πεδίο των ερευνών ποιότητας ζωής στην Ελλάδα.....	146
4.4 Προτάσεις οργάνωσης έρευνας για την ποιότητα ζωής.....	152
4.4.1 Έρευνα ποιότητας ζωής στα πλαίσια του ευρύτερου κοινωνικού σχεδιασμού.....	154

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	160
-------------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για ένα μεγάλο αριθμό χωρών σε ολόκληρο τον κόσμο, η οικονομική ανάπτυξη και τα επίπεδα κατανάλωσης έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο που η οριακή χρησιμότητα των καταναλωτικών αγαθών και των υπηρεσιών έχει αρχίσει να μειώνεται. Ως εκ τούτου τα μοντέλα ζήτησης έχουν επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνουν ικανοποίηση που είναι περισσότερο συλλογική και ποιοτική στη φύση της, όπως αυτή που σχετίζεται με την ποιότητα του περιβάλλοντος, την κοινωνική ευημερία και την ψυχαγωγία. Σε σχέση με τους ευρύτερους στόχους των κυβερνητικών πολιτικών, δίνεται πλέον έμφαση παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Τα αποτελέσματα των δημόσιων πολιτικών κρίνονται και με όρους βελτίωσης στην ποιότητα ζωής των κατοίκων σε γειτονιές, πόλεις και χώρες, και όχι μόνο, σύμφωνα με την οικονομική δραστηριότητα και επάρκεια.

Η αυξανόμενη έμφαση που δίνεται στη βελτίωση της ποιότητας ζωής ως βασικού στόχου των δημοσίων πολιτικών, εγείρει αναπόφευκτα το ερώτημα του *πως* μπορούμε να αναγνωρίσουμε τέτοιες βελτιώσεις όταν υπάρχουν. Χωρίς κάποια μέσα μέτρησης της ποιότητας ζωής, δεν υπάρχει τρόπος εκτίμησης της αποτελεσματικότητας αυτών των πολιτικών για την επίτευξη ενός τόσο μεγάλου στόχου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο συνέδριο της Βαρκελώνης, αναγνώρισε την ανάγκη για εφαρμογή ενός συστήματος

τοπικών και εθνικών δεικτών ποιότητας ζωής στο οποίο να ακολουθούν οι ακολουθούμενες πολιτικές.

Στην Ελλάδα υπάρχει τέτοιο σύστημα; Εφαρμόζονται τοπικοί ή/και εθνικοί δείκτες που να προσδιορίζουν την ποιότητα ζωής των πολιτών; Λαμβάνονται υπόψη από τους αρμόδιους φορείς; Ο κύριος στόχος της εργασίας είναι η περιγραφή του υφιστάμενου στην Ελλάδα, πλαισίου έρευνας, συλλογής και χρήσης δεικτών που συνδέονται με την ποιότητα ζωής (φορείς διεξαγωγής ερευνών, δείκτες που συλλέγονται, αξιοποίηση των δεικτών, προβλήματα που εντοπίζονται).

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη:

- ο Στο πρώτο μέρος (κεφάλαια 1 και 2) παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις στο θέμα της ποιότητας ζωής, περιγράφονται οι έννοιες και οι παράμετροι που την προσδιορίζουν καθώς και οι δείκτες μέσα από τους οποίους μπορεί να μετρηθεί.

Στο 1ο κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός της έννοιας, η οικονομική της διάσταση (οικονομικά της ευημερίας), παρουσιάζονται οι προσεγγίσεις που αφορούν την ποιότητα ζωής και έχουν να κάνουν με τον αντικειμενικό και υποκειμενικό χαρακτήρα της, οι σύγχρονες έννοιες της ευημερίας των κοινωνιών και των ανθρώπων (βιώσιμη ανάπτυξη, ανθρώπινη ανάπτυξη), ενώ τέλος γίνεται αναφορά στις παραμέτρους που πρέπει να περιλαμβάνουν οι έρευνες για την ποιότητα ζωής καθώς και στο στόχο που οι έρευνες αυτές έχουν.

Το 2ο κεφάλαιο εξετάζει τους δείκτες που χρησιμοποιούνται για να αξιολογηθεί η ποιότητα ζωής σε μια χώρα και σε μια περιοχή. Γίνεται αναδρομή στην ιστορία των δεικτών, προσδιορίζεται ο σκοπός τους, οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή τους, οι τομείς που καλύπτουν, οι κατηγορίες τους (με αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα), παρουσιάζονται παραδείγματα εφαρμογής δεικτών και τέλος γίνεται αναφορά στους σύνθετους κοινωνικούς δείκτες.

- ο Στο δεύτερο μέρος (κεφάλαια 3 και 4) αποτυπώνεται η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα στον τομέα των ερευνών για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής.

Στο 3ο κεφάλαιο περιγράφονται οι έρευνες που γίνονται και οι δείκτες που συλλέγονται από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Η αποτύπωση αυτή έγινε μέσα από στοιχεία και πληροφορίες που συγκέντρωσα από την Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργεία (Παιδείας, Πολιτισμού, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Εσωτερικών), κέντρα ερευνών (ΕΚΚΕ, ΚΕΠΕ), ιδιωτικές εταιρίες έρευνας αγοράς (VPRC, All Media) και σχετική βιβλιογραφία.

Στο 4ο κεφάλαιο προσδιορίζεται το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο κινούνται οι έρευνες αυτές, οι ελλείψεις (προβλήματα) που υπάρχουν σε σχέση με ανάλογες έρευνες του εξωτερικού καθώς και τα αίτια τους.

Αν δούμε το ίδιο το κράτος (δημόσιο και ιδιωτικό τομέα) σαν μία επιχείρηση, ένα κύριο χαρακτηριστικό του θα πρέπει να είναι η παροχή

προϊόντων και υπηρεσιών ποιότητας (τέτοιων δηλαδή που να εκπληρώνουν τις ανάγκες και προσδοκίες των πολιτών). Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει σαφή γνώση των πραγματικών αναγκών των πολιτών, γνώση η οποία προκύπτει από μία διεξοδική και συνεχή διερεύνησή τους. Ως πραγματικές λογίζονται οι ελάχιστες απαιτήσεις του πολίτη - χρήστη των υπηρεσιών έτσι όπως αυτός ο ίδιος τις αντιλαμβάνεται και όχι όπως τις αντιμετωπίζει η οργανωτική αντίληψη, διότι συχνά η οργάνωση χαρακτηριζόμενη από εσωστρέφεια αποκλίνει σημαντικά από αυτές. Συνεπώς, κεντρικό άξονα της ποιοτικής προσέγγισης αποτελεί η προσπάθεια εξάλειψης της απόστασης μεταξύ των πραγματικών προσδοκιών του αποδέκτη και των απόψεων περί αυτών των προσδοκιών από την πλευρά του παρέχοντος της υπηρεσίας.

Ένας τρόπος να μετρηθεί ο βαθμός στον οποίο η απόσταση αυτή υπάρχει μεταξύ πολιτών και κράτους, είναι μέσω της μέτρησης της ικανοποίησης των πολιτών από την ποιότητα ζωής τους. Η μέτρηση της ποιότητας ζωής των Ελλήνων με ποιοτικά κριτήρια είναι δεδομένο που στην Ελλάδα δεν καταγράφεται, τουλάχιστον όχι με οργανωμένο και συστηματικό τρόπο. Ως αποτέλεσμα δεν υπάρχει συνεκτικός κρίκος μεταξύ των αντικειμενικών στοιχείων (οικονομικοί δείκτες, δείκτες καταναλωτικής συμπεριφοράς κ.α.) που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης και τον τρόπο ζωής των Ελλήνων και της υποκειμενικής αίσθησης που έχουν οι ίδιοι για την ποιότητα της ζωής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

1.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Ποιότητα ζωής είναι μία γενική και αφηρημένη έννοια που μπορεί να μετρηθεί με διαφορετικούς τρόπους, χρησιμοποιώντας αντικειμενικούς και υποκειμενικούς δείκτες. Δεν υπάρχει μία κοινώς αποδεκτή ερμηνεία της έννοιας 'ποιότητα ζωής'. Οι περισσότερες μελέτες υιοθετούν έναν μεγάλο αριθμό δεικτών σε θέματα όπως υγεία, στέγαση, εργασία, ψυχαγωγία, εγκληματικότητα, όμως σε τελική ανάλυση αυτό που προκύπτει είναι ότι η ποιότητα ζωής δεν μπορεί να αντικειμενικοποιηθεί, αφού η επιλογή των δεικτών, η παρουσίασή τους και η ερμηνεία τους εμπεριέχουν ούτως ή άλλως κάποιο βαθμό υποκειμενικότητας.

Στον πυρήνα της έννοιας 'ποιότητα ζωής' υπάρχει η άποψη ότι η εκτίμησή της θα πρέπει να επικεντρώνεται στο βαθμό που οι απαραίτητες συνθήκες για προσωπική ικανοποίηση και ευτυχία - αυτά τα στοιχεία του περιβάλλοντος που δημιουργούν ικανοποίηση - επιτυγχάνονται. Με αυτή την προσέγγιση, η ποιότητα ζωής σχετίζεται με το περιβάλλον το οποίο μοιράζονται και στο οποίο ζουν και εργάζονται οι άνθρωποι. Για να μετρηθεί η 'πραγματικότητα' του περιβάλλοντος αυτού, χρησιμοποιείται ένας ευρύς αριθμός αντικειμενικών

κοινωνικών δεικτών.

Αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με την έρευνα η οποία συλλαμβάνει την ποιότητα ζωής σε επίπεδο ατόμου και επικεντρώνεται στο πως τα προσωπικά χαρακτηριστικά και οι προσωπικές απόψεις διαμορφώνουν την ποιότητα της ζωής του. Η χρησιμοποίηση υποκειμενικών δεικτών ποιότητας ζωής αναπτύχθηκε γύρω από την έννοια ότι η ποιότητα ζωής εκφράζει το βαθμό ικανοποίησης ή απογοήτευσης που αισθάνονται οι άνθρωποι με διάφορες πτυχές της ζωής τους, ή με το βαθμό που η ευχαρίστηση και η ικανοποίηση χαρακτηρίζει τη ζωή τους συνολικά. Παρόλο που οι δύο αυτές προσεγγίσεις συλλαμβάνουν και εκτιμούν την ποιότητα ζωής διαφορετικά, σχετίζονται μεταξύ τους.

Μελέτες που επικεντρώνονται στις προσωπικές πτυχές της ποιότητας ζωής τείνουν να κατηγοριοποιούν την ποιότητα ζωής είτε σε κλίμακα ικανοποίησης είτε μέσω απαντήσεων σε έρευνες και συνεντεύξεις για τις προσωπικές εμπειρίες και την ευημερία του ερωτώμενου.

Οι έρευνες που συνδέουν την ποιότητα ζωής με τις περιοχές και τα χαρακτηριστικά τους είναι δύο τύπων. Αυτές που επιλέγουν τα στοιχεία και (των περιοχών) μέσα από ειδικές ή άλλες προσεγγίσεις που δε συνδέονται με έρευνα (π.χ. οικονομετρικές μεθόδους), είναι ένας τύπος. Αν συμπεριλαμβάνονται προτεραιότητες και σταθμίσεις που προέρχονται από έρευνες γνώμης, τότε κάποια στοιχεία των προσωπικών χαρακτηριστικών

όσων εμπλέκονται με την ποιότητα ζωής προστίθενται δημιουργώντας τον δεύτερο τύπο.

1.1.1 Επίπεδο ζωής - μία συγγενική προσέγγιση

Το επίπεδο ζωής είναι μία κρίσιμη έννοια για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης καθώς και για το σχεδιασμό ανάπτυξης. Αυτό γιατί ο σκοπός της ανάπτυξης είναι η βελτίωση των συνθηκών στις οποίες ζουν οι άνθρωποι και το επίπεδο ζωής θεωρείται ως η ποσοτική έκφραση αυτών των συνθηκών. Σε αντίθεση με την ποιότητα ζωής που είναι μία έννοια ασαφής, οι έννοιες στάνταρ ζωής και επίπεδο ζωής είναι σχετικά καλά προσδιορισμένες και προσφέρουν μία γερή βάση για την ανάπτυξη πληροφοριακών κοινωνικών δεικτών.

Ως επίπεδο ζωής μπορούν να θεωρηθούν οι αντικειμενικές καταστάσεις που καθορίζουν την ευημερία, ο πραγματικός βαθμός ικανοποίησης των αναγκών και επιθυμιών του ατόμου ή ομάδας ατόμων. Το *στάνταρ ζωής* έχει να κάνει με τις συνθήκες ζωής που οι άνθρωποι φιλοδοξούν να έχουν (θα ήθελαν να έχουν).

Σύμφωνα με τη Rural Sociological Society (1956) τα στάνταρ και τα επίπεδα ζωής μπορούν εμπειρικά να παρουσιαστούν:

1. από μία λίστα των φυσικών στοιχείων που αποτελούν τα υλικά και πολιτιστικά υπάρχοντα του υπό έρευνα πληθυσμού
2. από τις αξίες και νόρμες συμπεριφοράς που μοιράζονται οι άνθρωποι

3. από τους γεωγραφικούς παράγοντες που δημιουργούν το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν

4. από την αποτελεσματικότητα με την οποία οι άνθρωποι ικανοποιούν τις βασικές ανάγκες για φαγητό, υγεία, στέγαση, εκπαίδευση, ασφάλεια, συνθήκες εργασίας κλπ. και σημειώνει ότι η διαφορά μεταξύ επιπέδου και στάνταρ ζωής είναι ότι το πρώτο αναφέρεται στις πραγματικές συνθήκες ζωής μεταξύ των ατόμων ενώ το δεύτερο στις επιθυμητές.

1.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Η παλαιότερη αντίληψη σύμφωνα με την οποία η μεταβλητή της οικονομικής μεγέθυνσης συνδέεται θετικά με μονοσήμαντη αντιστοιχία προς την κοινωνική ευημερία έχει πλέον αλλάξει. Τα οικονομικά της ευημερίας είναι ο κλάδος της οικονομικής επιστήμης που προσπαθεί να δημιουργήσει τις προτάσεις αυτές βάσει των οποίων μπορούμε να πούμε ότι η κοινωνική ευημερία σε μία οικονομική κατάσταση είναι υψηλότερη ή χαμηλότερη από ότι σε μία άλλη. Η δυσκολία που υπάρχει έγκειται στο ότι η ευημερία του ατόμου καθώς και της κοινωνίας συνολικά, δεν είναι άμεσα μετρήσιμη μεταβλητή.

Ο Pareto διατύπωσε την άποψη ότι ο άνθρωπος είναι ο καλύτερος κριτής της ευημερίας του και άρα οι προτιμήσεις του οδηγούν στη μεγιστοποίησή της και πως το αντικειμενικό κριτήριο για να θεωρηθεί ότι η κοινωνική ευημερία έχει αυξηθεί είναι να έχει βελτιωθεί η κατάσταση ενός τουλάχιστον ατόμου χωρίς να έχει χειροτερέψει η κατάσταση κανενός άλλου, κάτι όμως που στην πράξη δεν συμβαίνει σχεδόν ποτέ, λόγω της ύπαρξης

εξωτερικών οικονομιών¹. Εξάλλου οι προτιμήσεις του ανθρώπου δεν οδηγούν πάντα στη μεγιστοποίηση της ευημερίας του, καθώς αυτές μπορεί να γίνονται και με κριτήριο την ευημερία των συνανθρώπων του, μπορεί να είναι αποτέλεσμα άγνοιας, παραπληροφόρησης ή κακής διαίσθησης, μπορεί να γίνονται όχι βάσει λογικής αλλά βάσει συνήθειας, εθίμου, αρχών ή φόβου, ενώ πολλές φορές επηρεάζονται από την εκπαίδευση ή τη διαφήμιση.

Ο Αργω απέδειξε ότι δεν ισχύει ένας γενικός κανόνας, κάτω από κάποιες λογικές προϋποθέσεις², σύμφωνα με τον οποίο από τις ατομικές κατατάξεις των εναλλακτικών κοινωνικών καταστάσεων³ να μπορούμε να φτάσουμε σε μία ολοκληρωμένη συλλογική κατάταξη (General Impossibility

¹ Είναι τα ευνοϊκά ή δυσμενή αποτελέσματα της δράσης ενός οικονομικού φορέα (φυσικού προσώπου ή εταιρείας) πάνω στην παραγωγή, το εισόδημα ή γενικότερα στην ευημερία ενός άλλου οικονομικού φορέα, χωρίς να προβλέπεται πληρωμή ή αποδοχή τιμής για το κόστος ή το κέρδος που δημιουργείται από το αποτέλεσμα αυτό, π.χ. τα απόβλητα που ρίχνει ένα εργοστάσιο στη θάλασσα χωρίς να πληρώνει αντίτιμο για το 'προνόμιο' αυτό.

² Οι προϋποθέσεις αυτές αναφέρουν ότι ι) η κοινωνική κατάταξη θα πρέπει να ανταποκρίνεται θετικά στις ατομικές κατατάξεις ή τουλάχιστον όχι αρνητικά, ιι) δεν θα πρέπει να επιβάλλεται ή να ισχύει δικτατορικά στην κοινωνία, ιιι) η επιλογή που γίνεται από την κοινωνία σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον θα πρέπει να εξαρτάται μόνο από τις κατατάξεις των ατόμων μεταξύ των εναλλακτικών σ' αυτό το περιβάλλον.

³ Κοινωνική κατάσταση είναι μία ολοκληρωμένη περιγραφή της ποσότητας κάθε είδους αγαθού στα χέρια κάθε ατόμου, της ποσότητας των παραγωγικών πόρων που είναι επενδεδυμένοι σε κάθε τύπο παραγωγικής δραστηριότητας και η παροχή διαφόρων υπηρεσιών όπως υπηρεσίες του δήμου, διπλωματία κ.λπ. Κάθε άτομο έχει μία ορισμένη κατάταξη όλων των δυνατών κοινωνικών καταστάσεων σύμφωνα με το πόσο επιθυμητές του είναι.

Theorem). Μάλιστα απέδειξε ότι ο κανόνας της πλειοψηφίας δεν ισχύει⁴. Επομένως ο μόνος λογικός τρόπος για να καταλήξουμε σε κατάταξη κοινωνικής ευημερίας είναι μέσα από διαπροσωπικές συγκρίσεις οι οποίες αφορούν τη σύγκριση των χρησιμότητων μεταξύ των ανθρώπων, δηλαδή τη στάθμιση της χρησιμότητας που λαμβάνουν διαφορετικοί άνθρωποι από μια επιλογή (Πρέπει εδώ να σημειώσουμε πως ο Sen μίλησε για την αδυναμία ύπαρξης *Παρετιανού Φιλελευθερισμού* {Paretian Liberalism}. Σύμφωνα με την αρχή του Pareto, αν η πλειοψηφία προτιμά το X από το Ψ, τότε η κοινωνία θα πρέπει να προτιμά το X από το Ψ. Ο Φιλελευθερισμός υποστηρίζει ότι υπάρχουν συγκεκριμένες επιλογές για τις οποίες το άτομο θα πρέπει να έχει απόλυτη ελευθερία απόφασης ανεξάρτητα από τις προτιμήσεις των άλλων. Ο Sen έδειξε ότι δεν γίνεται να ισχύουν και οι δύο αρχές ταυτόχρονα) Στα οικονομικά της ευημερίας είναι λοιπόν χρήσιμο να γνωρίζει κανείς την ένταση των προτιμήσεων ή τη διαφορά στις χρησιμότητες που λαμβάνει κάποιος από διαφορετικές επιλογές.

Ένας τρόπος μέτρησης της έντασης των προτίμησης ενός ατόμου για μία κατάσταση σε σχέση με μία άλλη είναι το ποσό των χρημάτων που είναι

⁴ Ας θεωρήσουμε μία κοινωνία με τρεις ανθρώπους X, Y, Z που έχουν να επιλέξουν μεταξύ τριών εναλλακτικών κοινωνικών πολιτικών A, B, Γ. Έστω ότι ο X προτιμά A από B και B από Γ. Ο Ψ προτιμά B από Γ και Γ από A. Ο Z προτιμά Γ από A και A από B. Σταθμίζοντας το ίδιο όλες τις προτιμήσεις, εφόσον οι δύο προτιμούν A από B έχουμε κοινωνική προτίμηση στο A από το B (i). Ομοίως, έχουμε κοινωνική προτίμηση στο B από το Γ (ii). Από (i), (ii) → έχουμε κοινωνική προτίμηση στο A από το Γ. Όμως οι δύο από τους τρεις προτιμούν το Γ από το A δηλαδή υπάρχει κοινωνική προτίμηση στο Γ από το A. Επομένως ο κανόνας της πλειοψηφίας δε μπορεί να μας οδηγήσει από την ατομική στη συλλογική προτίμηση και αυτό ο Arrow απέδειξε ότι ισχύει γενικά.

διατεθειμένο να πληρώσει ή να δεχτεί προκειμένου η κατάσταση αυτή να αλλάξει ή να παραμείνει ως έχει (η αρχή αυτή έχει γίνει βάση για τα εφαρμοσμένα οικονομικά της ευημερίας) κάτι όμως που είναι δύσκολο να προσδιοριστεί στις περιπτώσεις εκείνες που οι προτιμήσεις των ανθρώπων δεν αντανακλώνται στην αγορά. Οι Kaldor και Hicks διατύπωσαν το κριτήριο της αποζημιώσεως, συμπληρωματικό του Pareto, που λέει ότι οποιαδήποτε επιλογή που έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική ζημία ορισμένων ατόμων με την ταυτόχρονη βελτίωση της οικονομικής θέσης άλλων, με την προϋπόθεση ότι οι κερδισμένοι από αυτήν την επιλογή μπορούν να αποζημιώσουν (χωρίς απαραίτητα να το κάνουν) τους χαμένους έτσι ώστε κανενός η κατάσταση να μη χειροτερέψει, είναι επιθυμητή. Ο Scitovski ολοκλήρωσε το κριτήριο λέγοντας ότι και οι χαμένοι - δεδομένου ότι μπορεί να μην αποζημιωθούν - δεν πρέπει να μπορούν να 'δωροδοκήσουν' τους κερδισμένους ώστε να αντισταθούν στην επιλογή. Όμως το κριτήριο της αποζημίωσης μειονεκτεί στο ότι δίνει την ίδια βαρύτητα στην αξία που έχουν τα χρήματα για διαφορετικούς ανθρώπους.

Είναι αναπόφευκτο λοιπόν, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, όταν θέλουμε να εκτιμήσουμε τη συνολική κοινωνική ευημερία να κάνουμε διαπροσωπικές συγκρίσεις των χρησιμοτήτων που απολαμβάνει ο κάθε άνθρωπος από αυτά που του παρέχει η κοινωνία (αγαθά, υπηρεσίες, συνθήκες περιβάλλοντος κλπ.). Η χρήση μόνο αντικειμενικών κριτηρίων δεν αρκεί. Βασική αρχή αποτελεί ότι όλα τα άτομα έχουν την ίδια ικανότητα να απολαύσουν τα αγαθά της ευημερίας (Pigou) κάτι που προϋποθέτει ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται για την κοινωνία πρέπει να ελέγχονται ως προς

τις γενικότερες επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στην κοινωνική ευζωία και όχι μόνο ως προς τα οικονομικά αποτελέσματά τους. Φυσικά η ακριβής αποτίμηση της ποιότητας ζωής και η διενέργεια διαπροσωπικών συγκρίσεων είναι ιδιαίτερα δύσκολη για ένα θέμα με τόσο έντονα υποκειμενικό χαρακτήρα. Ωστόσο, όπως περιγράφεται και στην παράγραφο 2.2, υπάρχουν τρόποι να ξεπεραστούν, σε κάποιο βαθμό, τα προβλήματα αυτά.

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

Οι προσπάθειες για προσδιορισμό της ερμηνείας της ποιότητας ζωής, επικεντρώνονται στον προσδιορισμό και την ανάλυση του αντικειμενικού και του υποκειμενικού χαρακτήρα της.

✓ Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

- Ο Allardt διαχωρίζει τις αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες ζωής και προσδιορίζει τέσσερις διαφορετικές διαστάσεις:

α. *Επίπεδο ζωής* - αφορά τις βασικές/φυσικές ανάγκες όπως αυτές εκφράζονται σε όρους υγείας, φαγητού, εργασίας, εισοδήματος κλπ.

β. *Ποιότητα ζωής* - αφορά τις άυλες συνθήκες ζωής όπως ποιότητα στις ανθρώπινες σχέσεις, κοινωνική και πολιτισμική ολοκλήρωση, ποιότητα περιβάλλοντος.

γ. *Ικανοποίηση* - αφορά την υποκειμενική αντίληψη του επιπέδου των συνθηκών ζωής.

δ. *Ευτυχία* - αφορά την υποκειμενική αντίληψη για την ποιότητα της ζωής.

- Οι Andrews και Szalai (1980) και Spano (1980) παρουσίασαν μία εναλλακτική προσέγγιση θεωρώντας την ποιότητα ζωής σαν ένα μίγμα όλων των προαναφερθέντων στοιχείων (φυσικών και μη, αντικειμενικών και υποκειμενικών) λόγω της ισχυρής σχέσης μεταξύ αυτών των διαστάσεων⁵.

✓ Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Αναφέρεται στις ικανότητες του ανθρώπου που προσδιορίζονται από τα 'κάνω και είμαι' όπως το να πηγαίνει κινηματογράφο, να διαβάζει βιβλία, να είναι υγιής, να είναι κοινωνικά ενταγμένος. Η προσέγγιση αυτή (Sen 1993, Stewart 1996) αναγνωρίζει πως οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές αξίες και προτιμήσεις και επομένως ο κάθε ένας θέτει διαφορετικές προτεραιότητες. Το κριτήριο για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής ενός ανθρώπου είναι αν αυτός έχει τις ικανότητες να πετύχει τους στόχους που έχει θέσει και να ζήσει τη ζωή που επιθυμεί.

✓ Η ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Επηρεασμένη από τους Drewnowski και Titmuss, εστιάζει στις αντικειμενικές συνθήκες ζωής και ορίζει την ευημερία ως τον έλεγχο των ανθρώπων πάνω στους πόρους (εισόδημα, εκπαίδευση και γνώση, κοινωνικές σχέσεις) μέσω των οποίων μπορούν να ρυθμίσουν και συνειδητά να κατευθύνουν τις συνθήκες της ζωής τους. Οι εξωτερικές συνθήκες της ζωής ενός ανθρώπου θεωρούνται σημαντικές για την ευημερία του, γιατί καθορίζουν την χρησιμότητα των πόρων και άρα το πεδίο δράσης του. Αυτή η

⁵ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

θεώρηση της ευημερίας αποδίδεται καλύτερα με δείκτες που αφορούν τις αντικειμενικές συνθήκες ζωής.

Η σκανδιναβική προσέγγιση και η προσέγγιση των ικανοτήτων, έχουν κοινό σημείο την ιδέα ότι οι άνθρωποι κατευθύνουν τις ζωές τους ενεργά και συνειδητά βάσει των προτιμήσεών τους. Οι πόροι ή οι ικανότητες είναι τα μέσα για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων.

✓ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σύμφωνα με αυτήν, ο απώτερος στόχος προκειμένου να υπάρξει κοινωνική ανάπτυξη, δεν έχει να κάνει με τα αντικειμενικά στοιχεία της ποιότητας ζωής αλλά με την υποκειμενική ευημερία των ανθρώπων η οποία αφορά την ικανοποίηση (η *λογική διάσταση* της υποκειμενικής ποιότητας ζωής) και την ευτυχία τους (η *συναισθηματική διάσταση*). Η πρώτη διάσταση αφορά το αποτέλεσμα της συγκριτικής διαδικασίας των στόχων, των επιτευγμάτων και του επιπέδου ικανοποίησης του ατόμου, ενώ η δεύτερη σχετίζεται με ένα περισσότερο συναισθηματικό - 'μη λογικό' επίπεδο ευτυχίας⁶.

✓ Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο Zapf (1984) παρουσιάζει τις αλληλοσυσχετίσεις ανάμεσα στις αντικειμενικές συνθήκες ζωής, όπως υλικά αγαθά, συνθήκες εργασίας, κατάσταση της υγείας, κοινωνικές σχέσεις και την υποκειμενική αντίληψη για την ποιότητα ζωής, που αφορά τόσο γενικές όσο και συγκεκριμένες κατά τομέα εκτιμήσεις των συνθηκών διαβίωσης. Αν διαχωρίσουμε την ποιότητα

⁶ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

ζωής σε καλή και κακή, ο συνδυασμός αντικειμενικής και υποκειμενικής ποιότητας ζωής δίνει έναν 2x2 πίνακα:

Αντικειμενική ποιότητα ζωής

Υποκειμενική ποιότητα ζωής↓	ΚΑΛΗ	ΚΑΚΗ
ΚΑΛΗ	Ευημερία	Εναρμόνιση
ΚΑΚΗ	Δυσαρμονία	Στέρηση

Οι δυνατοί συνδυασμοί, όπως προκύπτουν και από τον πίνακα, είναι:

Ποιότητα ζωής - αντικειμενικά καλή, υποκειμενικά καλή / Ευημερία

- αντικειμενικά καλή, υποκειμενικά κακή / Δυσαρμονία

- αντικειμενικά κακή, υποκειμενικά καλή / Εναρμόνιση

- αντικειμενικά κακή, υποκειμενικά κακή / Στέρηση

Οι θεωρητικοί αυτοί συνδυασμοί ισχύουν και στην πράξη. Υπάρχει λοιπόν η πιθανότητα κάποιος να ζει σε καλές αντικειμενικά συνθήκες αλλά να θεωρεί την υποκειμενικά αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής κακή. Αυτό ο Zarf το ονόμασε *δυσαρμονία*. Αντιστρόφως κάποιος μπορεί να θεωρεί τις συνθήκες διαβίωσης του καλές παρά της αντικειμενικά κακές συνθήκες διαβίωσης. Ο Zarf το ονόμασε *εναρμόνιση*. Όταν οι αντικειμενικές συνθήκες ζωής και η υποκειμενική αίσθηση είναι καλές έχουμε *ευημερία*, ενώ όταν και τα δύο είναι κακά έχουμε *στέρηση*⁷.

✓ ΆΛΛΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

⁷ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

- Οι Hauser και Lorcher (1973) και ο Gerson (1976) κάνουν το διαχωρισμό μεταξύ *ατομικών* και *συλλογικών* συνθηκών διαβίωσης, ενώ οι Galtung και Wirak (1976) και ο Inglehart (1977) προσανατολίστηκαν στον προσδιορισμό *πρωταρχικών* και *δευτερευόντων* αναγκών και υπηρεσιών, *υλιστικών* και *μεταύλιστικών* αξιών. Η *ατομική-συλλογική* προσέγγιση ασχολείται κυρίως με την ανάλυση του επιπέδου ζωής σε όρους διαχωρισμού μεταξύ προσωπικών συνθηκών ή αναγκών και δημοσίων δομών ή ενδιαφερόντων, ενώ η *πρωταρχική-δευτερεύουσα, υλιστική-μεταύλιστική* προσέγγιση μπορούν να συγκριθούν με την προαναφερθείσα προσέγγιση φυσικών-άυλων αναγκών.

- Άλλα μοντέλα που προσανατολίζονται στην ανάλυση της ποιότητας ζωής προκύπτουν από το συνδυασμό της ατομικής-συλλογικής διχοτόμησης με την υλική-μη υλική διχοτόμηση. Ένα παράδειγμα μιας τέτοιας προσέγγισης βασίζεται σε πέντε διαστάσεις:

1. Η πρώτη διάσταση σχετίζεται με τη διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα στις δημόσιες (ή βασικές) υπηρεσίες όπως κρεβάτια σε νοσοκομεία, σχολεία, κοινωνικές και μεταφορικές υπηρεσίες.

2. Η δεύτερη διάσταση αφορά όλα τα θέματα που σχετίζονται με την προσωπική ή οικογενειακή κατάσταση των ατόμων σε όρους εργασίας, εισοδήματος, στέγασης κλπ. Είναι οι υλικές-φυσικές πτυχές της ποιότητας ζωής.

3. Όσον αφορά τις μη υλικές πτυχές, παρόλο που δεν είναι πάντα εύκολος αυτός ο διαχωρισμός καθώς είναι δύσκολο να γίνει η διάκριση μεταξύ προσωπικών και συλλογικών προβλημάτων, έχουμε την οργάνωση δημοσίων

υπηρεσιών όπως κινηματογράφοι, θέατρα, αθλητικά κέντρα και χώροι ψυχαγωγίας από τη μία πλευρά, ενώ

4. Η ποσότητα και η ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων σε προσωπικό ή οικογενειακό επίπεδο ή σε επίπεδο μικροκοινότητας (περιοχής) είναι στην άλλη.

5. Η τελευταία διάσταση περιλαμβάνει περιβαλλοντικές μεταβλητές που αφορούν το κλίμα, τις τουριστικές ανέσεις, τα μνημεία και την αρχιτεκτονική, το τοπίο κλπ⁸.

1.4 ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Κοινό χαρακτηριστικό στις προαναφερθείσες προσεγγίσεις είναι ότι συλλαμβάνουν την ποιότητα ζωής από την πλευρά του ατόμου, επικεντρώνονται δηλαδή στα ατομικά χαρακτηριστικά της ζωής των ανθρώπων. Όμως η ποιότητα ζωής δεν είναι ανεξάρτητη από τις κοινωνίες σαν σύνολο και συνδέεται άμεσα με κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως ισότητα, δικαιοσύνη, ελευθερία, ασφάλεια, συνοχή κ.α. Οι σύγχρονες έννοιες της ευημερίας, που άρχισαν να καθιερώνονται την τελευταία δεκαπενταετία, εστιάζουν σε θέματα που αφορούν την ποιότητα των κοινωνιών και τις κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούνται σε αυτές. Δύο τέτοιες βασικές έννοιες είναι η *Βιώσιμη Ανάπτυξη* και η *Ανθρώπινη Ανάπτυξη*.

1.4.1 Βιώσιμη Ανάπτυξη

Είναι μία δυναμική διαδικασία κατά την οποία το οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό σύστημα, τα οποία συνθέτουν μία κοινωνία, συνδέονται

⁸ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "*Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων*", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

κατά τρόπο που να παρέχουν μια υγιή και παραγωγική ζωή εξυπηρετώντας τις ανάγκες τόσο των τωρινών όσο και των μελλοντικών γενεών. Η αλληλοσύνδεση των τριών αυτών διαστάσεων, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, καθώς σε αντίθετη περίπτωση δημιουργούνται αρνητικά αποτελέσματα: οι λύσεις σε ένα πρόβλημα μπορεί να κάνουν ένα άλλο πρόβλημα χειρότερο, δημιουργούνται 'αντίπαλες' ομάδες (π.χ. οικολόγοι - βιομήχανοι), δίνεται έμφαση στα βραχυπρόθεσμα και όχι στα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα⁹.

Οι δείκτες βιωσιμότητας, σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς, αντανακλούν τη σχέση μεταξύ των τριών διαστάσεων δίνοντας μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα της πραγματικότητας, όπως φαίνεται και στο παράδειγμα του παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ - ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

	<i>Δείκτες Παραδοσιακοί</i>	<i>Δείκτες Βιωσιμότητας</i>
<i>Οικονομία</i>	Μέσο εισόδημα	Αριθμός ωρών πληρωμένης εργασίας μετο μέσο μισθό, που απαιτούνται για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών

⁹ Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή Ν., (1998), "Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων", Αθήνα, Ε. Μπένου

Περιβάλλον	Ποσότητα στερεών αποβλήτων που παράγεται	Ποσοστό των προϊόντων που παράγονται τα οποία είναι διαρκή, επισκευάσιμα, άμεσα ανακυκλώσιμα ή συνθετικά
Κοινωνία	Ποσοστό μαθητών που περνάνε στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Ποσοστό φοιτητών που σπουδάζουν για επαγγέλματα για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις εργασίας

Πηγή: www.sustainablemeasures.com

1.4.2 Ανθρώπινη Ανάπτυξη

Η έννοια της ανθρώπινης ανάπτυξης, προσδιορίστηκε από τον Miles (1985), τοποθετεί τους ανθρώπους στο κέντρο του ενδιαφέροντος αποσκοπώντας στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Ανθρώπινη ανάπτυξη είναι η διαδικασία διεύρυνσης των επιλογών του ανθρώπου και απαραίτητα στοιχεία της θεωρούνται η υγεία, η εκπαίδευση/γνώση και η πρόσβαση στους πόρους. Οι διαστάσεις που περιλαμβάνει είναι: ελευθερία, βιωσιμότητα, ενδυνάμωση των ανθρώπων, ασφάλεια, οικονομική ανάπτυξη. Αν και η έννοια αυτή εστιάζεται στον άνθρωπο ως ενεργητικό συμμετέχων στη διαδικασία ανάπτυξης, θεωρώντας παράλληλα τη συλλογική δράση απαραίτητη προϋπόθεση της, δεν παραβλέπει και κοινωνικές πτυχές όπως

ύπαρξη ίσων ευκαιριών, δικαιοσύνη, συνοχή. Για τη μέτρηση της ανθρώπινης ανάπτυξης χρησιμοποιείται ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης για τον οποίο γίνεται εκτενέστερη αναφορά στο 2ο κεφάλαιο¹⁰.

1.5 ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ (ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ) ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Από πρακτικής πλευράς, όλα τα μοντέλα που παρουσιάστηκαν παραπάνω συγκλίνουν σε μια κοινή λίστα παραμέτρων στις οποίες επικεντρώνεται η έρευνα για την ποιότητα ζωής. Αποτελούν τις *κλασσικές παραμέτρους* πάνω στις οποίες πολλές μελέτες σχετικά με την ποιότητα ζωής έχουν γίνει. Αυτές είναι:

- Πληθυσμός
- Εισόδημα και ευημερία
- Συνθήκες υγείας
- Στέγαση
- Διαθεσιμότητα υπηρεσιών
- Εγκληματικότητα και κοινωνική παθογένεια
- Εργασία και συνθήκες εργασίας
- Περιβάλλον (κυκλοφοριακό, μόλυνση, κλίμα)
- Προσωπικές σχέσεις
- Συμμετοχή.

¹⁰ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

Οι δείκτες για την ανάλυση της ποιότητας ζωής και τη μελέτη των παραπάνω παραμέτρων είναι αμφιλεγόμενο μέτρο, επειδή διαφορετικές ομάδες και χρήστες της πόλης αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο σε αυτούς. Για παράδειγμα οι καινοτομίες έχουν τους υποστηρικτές τους αλλά και τους εχθρούς τους, όπως η κατασκευή ενός σταθμού τρένου σε κάποια πόλη που διευκολύνει την πρόσβαση για τους επισκέπτες αλλά προκαλεί συμφόρηση στους κατοίκους της. Ο αριθμός των συνεδρίων που γίνονται σε μία πόλη μπορεί να βελτιώσει τη θέση της στην κλίμακα αστικού ανταγωνισμού, όμως ενοχλεί ένα μέρος των κατοίκων της. Ακόμα ο αριθμός των γιατρών μπορεί να μην παίζει τελικά τόσο μεγάλο ρόλο στην ποιότητα ζωής αν δε μπορούν να τους επισκεφτούν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή αν το κράτος πρόνοιας νοσεί. Ο αριθμός των ταξί μπορεί να είναι μεγάλος εκεί που οι δημόσιες συγκοινωνίες είναι προβληματικές¹¹.

Ο κύριος στόχος επομένως της έρευνας για την ποιότητα ζωής θα πρέπει να είναι προσανατολισμένος στο να ενώσει αυτά τα στοιχεία και να μελετήσει τις διαφορές μεταξύ του εκσυγχρονισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με άλλα λόγια στο πως μπορεί η νέα τεχνολογία, η αυξανόμενη κινητικότητα του πληθυσμού, η ανταγωνιστικότητα του οικονομικού περιβάλλοντος να ενισχύσουν ή να υποβαθμίσουν την ποιότητα ζωής σύμφωνα με την κοινωνικοοικονομική δομή του πληθυσμού. Ειδικότερα στις πόλεις, όπου η τεχνολογική πρόοδος, η συγκέντρωση διαφορετικών πληθυσμών και οι ανισότητες είναι ιδιαίτερως εμφανή στοιχεία, μελέτη της ποιότητας ζωής σημαίνει:

¹¹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

- να προσδιοριστούν διαφορετικοί τρόποι στον υπολογισμό και στη διανομή των υπαρχόντων πόρων και υπηρεσιών,
- να δοθεί έμφαση στις στρατηγικές και στις πρακτικές των πολιτών στην επίλυση της αστικής πολυπλοκότητας,
- να επιβεβαιωθεί η ύπαρξη μιας 'δημοκρατικής αρένας' για τη διαπραγμάτευση των διαφορετικών αναγκών, αξιών, κουλτούρας των πολιτών¹².

Νέοι κοινωνικοί δείκτες πρέπει να αναπτυχθούν προκειμένου να βρεθούν οι αντιθέσεις που υπάρχουν μεταξύ οικονομικής, περιβαλλοντικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης και να γίνει σύγκριση μεταξύ πόλεων. Βέβαια η σύγκριση αυτή είναι ιδιαίτερος δύσκολος στόχος, λόγω της έλλειψης βασικών στατιστικών δεδομένων και συγκρίσιμων δεικτών από διαφορετικές χώρες.

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, είναι δυνατόν να θεωρήσουμε ως νέες προοπτικές για τη μελέτη της ποιότητας ζωής στις σύγχρονες κοινωνίες, έξι διαστάσεις:

1. Γενική κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της αστικής κοινότητας
2. Διαθέσιμες υπηρεσίες στην πόλη
3. Εσωτερικές κοινωνικές διαφορές μεταξύ κατοίκων
4. Ελκυστικότητα της πόλης (ανταγωνιστικότητα αλλά και πιθανές ρήξεις μεταξύ αστικών πληθυσμών)
5. Τεχνολογία και δυναμικό για ανάπτυξη

¹² Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

6. Φυσικό περιβάλλον.

Οι δύο πρώτες διαστάσεις είναι μέρος των πόρων και των υπηρεσιών (εισροές), ενώ οι τρεις επόμενες σχετίζονται με τις μεθόδους πρόσβασης και τους περιορισμούς (διαδικασίες). Με άλλα λόγια προκειμένου να μεταφραστεί μια σειρά από πόρους και υπηρεσίες σε καλύτερη ποιότητα ζωής, πρέπει:

- να υπάρχουν ίσες κοινωνικοοικονομικές ευκαιρίες για διαφορετικούς ανθρώπους σε διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές τάξεις
- να υπάρχουν επαρκείς και διευρυμένες δεξιότητες και ικανότητες για διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού, που θα τους δίνουν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες
- να είναι λίγες οι πιθανές διαμάχες μεταξύ των εσωτερικών και εξωτερικών πληθυσμών των πόλεων (κατοίκων, επαγγελματιών, χρηστών της πόλης, επιχειρηματιών κλπ.)
- να υπάρχει ελευθερία στην επιλογή των μεθόδων για πρόσβαση στους πόρους
- να υπάρχει δημοκρατική και ευρεία διανομή πληροφοριών, καθώς και των τεχνολογιών και δεξιοτήτων που απαιτούνται για να την πρόσβαση και την εκμετάλλευσή τους¹³.

¹³ Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή Ν., (1998), "Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων", Αθήνα, Ε. Μπένου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΕΙΚΤΩΝ

Οι κοινωνικοί δείκτες μπορούν να οριστούν ως το άθροισμα ή η σύνθεση μέτρων ποιότητας ζωής ή έστω ορισμένων πτυχών αυτής και είναι γενικώς σχεδιασμένοι ώστε να διευκολύνουν περιληπτικές και κατανοητές κρίσεις για τα επίπεδα της κοινωνικής ευημερίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται ώστε:

- ◊ να εκτιμήσουν τι συμβαίνει, αναλύοντας κύριες πτυχές της ποιότητας ζωής του πληθυσμού και περιγράφοντας τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν,
- ◊ να ανοίξουν το δρόμο για τη λήψη αποφάσεων,
- ◊ να ελέγξουν το αποτέλεσμα των αποφάσεων αυτών¹⁴.

Στην έρευνα του για κοινωνικούς δείκτες ο Land (1999) αναγνωρίζει τρεις χρήσεις:

- παρακολούθηση διαχρονικά των αλλαγών σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών φαινομένων πέραν των παραδοσιακών οικονομικών,
- κοινωνική αναφορά για δημόσια ενημέρωση και δράση σε πιθανά κοινωνικά προβλήματα και
- πρόβλεψη τάσεων σε κοινωνικές συνθήκες¹⁵.

¹⁴ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

¹⁵ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

Ο Raymond Bauer προσδιόρισε τον όρο κοινωνικοί δείκτες ως '...στατιστικά, στατιστικές σειρές και άλλες μορφές απόδειξης...που μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε που βρισκόμαστε και που πάμε όσον αφορά τις αξίες και τους στόχους μας και να αποτιμήσουμε συγκεκριμένα προγράμματα καθώς και να καθορίσουμε την επίδρασή τους' (1966)¹⁶.

Οι δείκτες υπηρετούν πολλούς σκοπούς: μετράνε την επίδραση των πολιτικών δράσεων και προγραμμάτων, εξετάζουν τάσεις, παρακολουθούν την κατάσταση μιας πόλης ή μιας περιοχής, καθορίζουν στόχους, προσδιορίζουν τους αντικειμενικούς σκοπούς του σχεδιασμού (για ανάπτυξη), συγκρίνουν τόπους οριζοντίως (μέσα στο χώρο) ή μακροπρόθεσμα (μέσα στο χρόνο), προειδοποιούν για τυχόν προβλήματα, κατευθύνουν στρατηγικές επενδυτικές επιλογές, προκαλούν τη συμβατική γνώση κλπ. Μπορούν να υπηρετούν και αναλυτικούς και ρητορικούς σκοπούς στο σχεδιασμό για την ανάπτυξη των πόλεων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε αυτές, όποιος όμως κι αν είναι ο σκοπός τους οι δείκτες εμπεριέχουν μέτρηση. Επομένως η εγκυρότητα και η αξιοπιστία τους είναι κρίσιμης σημασίας όταν επιλέγονται ως εργαλεία σχεδιασμού, όπως ιδιαίτερης σημασίας είναι η διαθεσιμότητα των στοιχείων και γενικότερα η πολυπλοκότητα των δεικτών¹⁷.

Οι κοινωνικοί δείκτες σχετίζονται με κάποιο θέμα κοινωνικού προβληματισμού και μπορούν να υπηρετούν τους σκοπούς της περιέργειας, κατανόησης ή δράσης. Μπορούν να πάρουν τη μορφή σειράς απλών δεδομένων ή μπορούν να είναι συνθετικές σειρές που προκύπτουν από

¹⁶ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

¹⁷ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

λιγότερη ή περισσότερη επεξεργασία των δεδομένων. Σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη στιγμή, ίσως να μην είναι δυνατή η κατασκευή όλων των επιθυμητών δεικτών και αυτός ο περιορισμός θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Οι κοινωνικοί δείκτες δημιουργούν ένα υποσύνολο των δεδομένων πραγματικά ή δυνητικά διαθέσιμων και διαφέρουν επομένως από άλλα στατιστικά μόνο ως προς την καταλληλότητα και τη σχέση τους με κάποιον από τους σκοπούς που αναφέρθηκαν¹⁸.

Ιδεατά οι κοινωνικοί δείκτες θα πρέπει:

- να είναι κατανοητά ή αθροιστικά μέτρα των κοινωνικών συνθηκών ή κάποιων μεγάλων πτυχών αυτών όπως η φυλετική ισότητα, η παιδική εγκληματικότητα κ.α.
- να είναι διαθέσιμοι σαν χρονολογικές σειρές
- να διαχωρίζονται εύκολα κατά γεωγραφικές περιοχές
- να αναφέρονται, κατά το δυνατόν, στις εκροές του συστήματος όπως τα επιτεύγματα στον τομέα της παιδείας, παρά στις εισροές όπως οι δαπάνες για την εκπαίδευση
- να σχετίζονται με στόχους δημόσιας πολιτικής (όπως 'ίσες ευκαιρίες', 'δημόσια τάξη και ασφάλεια').

Ένα σύστημα κοινωνικών δεικτών για να είναι πλήρες πρέπει να εμπεριέχει όλες τις μεταβλητές και τα στοιχεία που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής. Ποιότητα ζωής όμως δε σημαίνει απλώς διαθεσιμότητα πόρων (υλικών και άυλων) αλλά και ευκολία πρόσβασης και χρήσης αυτών.

¹⁸ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Θέματα χρόνου, πληροφοριακά στοιχεία, επίπεδο ικανότητας στη χρήση τεχνολογικών 'καθημερινών' συσκευών, επίπεδο ελευθερίας επιλογής μεταξύ διαφορετικών λύσεων, όλα αυτά αποτελούν σημαντικά στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να μετρηθεί η ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Παρόλο που πολλά απ' αυτά τα θέματα έχουν συλληφθεί και θεωρητικοποιηθεί από κοινωνιολόγους, φιλοσόφους και οικονομολόγους (π.χ. Nussbaum και Sen 1993, Gershunny, 1993) η πρακτική εφαρμογή τους μέσα από την κατασκευή έγκυρων και αξιόπιστων δεικτών είναι πολύ δύσκολη. Από την άλλη πλευρά, οι μεγάλες ανισότητες μεταξύ ομάδων πληθυσμού, όπως προκύπτει από τις κλασικές κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές είναι εμφανείς και προσδιορίζουν την αναγκαιότητα να ερευνηθεί ακόμα περισσότερο η προέλευση και η μεταβλητότητα τέτοιων διαφορών, λαμβάνοντας υπόψη νέα δεδομένα που συνδέονται με τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού¹⁹.

Στην ιστορική διαδικασία αστικής ανάπτυξης, η βιομηχανοποίηση, ο εκσυγχρονισμός, η τεχνολογική ανάπτυξη, πάντα συνοδεύονταν από κοινωνικές διαιρέσεις. Μάλιστα είναι μία αντίφαση ότι η τεχνολογική πρόοδος, που θεωρείται ότι προάγει την ποιότητα ζωής, συνοδεύεται από τη χειροτέρευση του επιπέδου ζωής μεγάλων ομάδων αστικού πληθυσμού και έχει δημιουργήσει εσωτερικές ανισότητες στα αστικά κέντρα. Ανακύπτει λοιπόν εδώ το ερώτημα 'ποιότητα ζωής, για ποιούς:'.

¹⁹ Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή Ν., (1998), "Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων", Αθήνα, Ε. Μπένου

Το παραδοσιακό αστικό μοντέλο δεικτών επεσήμαινε την αυξανόμενη κατανάλωση και την τάξη στην πόλη ως ένδειξη υψηλής ποιότητας ζωής. Όμως οι εσωτερικές ανισότητες αγνοούνταν από τα μοντέλα αυτά, που αργότερα κατακρίθηκαν ως αρχές καταναλωτισμού και μοντερνισμού, αντανακλώντας αξίες κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων και της μεσαίας τάξης. Μετά το 1970 αστικά κοινωνικά κινήματα έδωσαν έμφαση στην ποιότητα ζωής και επικεντρώθηκαν στις αστικές ανισότητες²⁰.

Ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) ξεκίνησε μία προσπάθεια για την ανάλυση της ποιότητας ζωής, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας λίστας 24 'βασικών κοινωνικών θεμάτων' που τα θεωρεί ως συνθετικά μέρη της ποιότητας ζωής. Η προσέγγιση αυτή (1973) ήταν η πρώτη που εξέτασε σε βάθος τι σημαίνει ευημερία ή ποιότητα ζωής και άρα τι πρέπει να μετρηθεί. Τα εικοσιτέσσερα θέματα που επιλέχτηκαν είναι ουσιαστικής και άμεσης σημασίας για την ευημερία και την ποιότητα ζωής των ατόμων και παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: ΜΕΤΡΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΤΟΥ Ο.Ο.Σ.Α.

A. Υγεία

1. Η πιθανότητα μιας υγιούς ζωής σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής
2. Οι συνέπειες (αντίκτυπος) του κλονισμού της υγείας στον άνθρωπο

B. Προσωπική ανάπτυξη μέσω της μάθησης

1. Η απόκτηση από τα παιδιά της βασικής γνώσης, δεξιοτήτων και αξιών απαραίτητων για την προσωπική τους πρόοδο και τη σωστή λειτουργία τους

²⁰ Δεδουσόπουλος Απ., (2000), "Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας", Αθήνα

ως πολίτες στην κοινωνία

2. Η διαθεσιμότητα ευκαιριών για συνεχή ανάπτυξη του κάθε ανθρώπου και η ροπή του καθενός να τις εκμεταλλευτεί

3. Η διατήρηση και η ανάπτυξη από τον κάθε άνθρωπο των γνώσεων, δεξιοτήτων και ευελιξίας που απαιτούνται για να ενταχθούν, αν το επιθυμούν, στην οικονομική διαδικασία

4. Η ικανοποίηση του ανθρώπου με τη διαδικασία προσωπικής ανάπτυξης μέσω της μάθησης, ενώ βρίσκεται μέσα στη διαδικασία

5. Η διατήρηση και η ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ανάλογα με την θετική της συνεισφορά στην ευημερία των ανθρώπων διαφόρων κοινωνικών ομάδων

Γ. Απασχόληση και ποιότητα εργασιακής ζωής

1. Η διαθεσιμότητα επικερδούς εργασίας για όσους επιθυμούν

2. Η ποιότητα της εργασιακής ζωής

3. Ατομική ικανοποίηση από την εργασιακή εμπειρία

Δ. Ελεύθερος χρόνος

1. Η διαθεσιμότητα αποτελεσματικών επιλογών για τη χρήση του χρόνου

Ε. Έλεγχος στα αγαθά και τις υπηρεσίες

1. Ο προσωπικός έλεγχος στα αγαθά και τις υπηρεσίες

2. Ο αριθμός των ανθρώπων που στερούνται υλικά αγαθά

3. Ο βαθμός δικαιοσύνης στη διανομή του ελέγχου των αγαθών και υπηρεσιών

4. Η ποιότητα, το εύρος επιλογών και η πρόσβαση σε ατομικά και δημόσια αγαθά και υπηρεσίες

5. Η προστασία των ανθρώπων και των οικογενειών από οικονομικούς

κινδύνους
Ζ. Φυσικό περιβάλλον 1. Συνθήκες στέγασης 2. Έκθεση του πληθυσμού σε επιβλαβείς ρυπαντές 3. Το όφελος για τον πληθυσμό από τη σωστή χρήση και διαχείριση του περιβάλλοντος
Η. Προσωπική ασφάλεια και δικαιοσύνη 1. Βία, εξαπάτηση και παρενόχληση που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι 2. Αντικειμενικότητα και ανθρωπιά στην απονομή δικαιοσύνης 3. Ο βαθμός εμπιστοσύνης στην δικαιοσύνη Θ. Κοινωνικές ευκαιρίες και ανισότητες 1. Ο βαθμός κοινωνικής ανισότητας 2. Δυνατότητες για συμμετοχή στα κοινά και στη λήψη αποφάσεων
Πηγή: OECD Observer No 64

Πάντως η προσπάθεια αυτή ήταν ένα σημείο εκκίνησης, με σκοπό τη βελτίωση της λίστας και τη δυνατότητα ευελιξίας, δηλαδή κάθε χώρα να μπορεί να προσθέτει σε αυτήν προκειμένου να καλύψει τις ιδιαίτερες ανάγκες της²¹.

Ανεξάρτητα, μία 'ανταγωνιστική' προσέγγιση μέτρησης της ποιότητας ζωής σε διαφορετικές πόλεις ξεκίνησε (Cohn 1972, Stuart 1972, Flax 1972, Liu 1976). Η ανάπτυξη των πόλεων συγκρίθηκε από τον Hughes (1974) χρησιμοποιώντας δείκτες ως μέτρα της προόδου ή της κάμψης. Αυτό συνεχίστηκε με πιο εντατικές συγκρίσεις όπως αυτές του Marliu (1992), του

²¹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

World Resources Institute (1992, 1993), και Zero Population Growth (1990, 1991) που συνέκριναν αμερικανικές πόλεις και της Population Crisis Committee (1990) που συνέθεσε ένα δείκτη και συνέκρινε την ποιότητα ζωής στις 100 μεγαλύτερες μητροπολιτικές περιοχές του κόσμου²².

Το 1996 έγινε η Δεύτερη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τους Ανθρώπινους Οικισμούς (Habitat II) με σκοπό την εξέταση δύο ζητημάτων παγκόσμιας σπουδαιότητας, 'επαρκή στέγη για όλους' και 'βιώσιμη ανάπτυξη των ανθρώπινων οικισμών' με τη συμμετοχή και της Ελλάδας. Στα πλαίσια της συνδιάσκεψης αναπτύχθηκε ένα σύστημα δεικτών, αστικών και στέγασης, με σκοπό την παρακολούθηση της προόδου κάθε χώρας ως προς τους στόχους που τέθηκαν στη συνδιάσκεψη. Οι ομάδες στις οποίες κατατάσσονται οι δείκτες αυτοί είναι:

- *βασικών δεδομένων*: παρέχει βασικά δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία απαραίτητα για τον υπολογισμό άλλων δεικτών
- *κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης*: ασχολείται με τη φτώχεια, την παραγωγικότητα της πόλης, την εργασία, υγεία, εκπαίδευση, κοινωνικές επενδύσεις και κοινωνική συνοχή
- *εσωτερικής δόμησης*: ασχολείται με τις υπηρεσίες των δικτύων όπως νερό, σύστημα αποχέτευσης, ηλεκτρισμός και τηλεπικοινωνίες
- *μεταφορών*: ασχολείται με τις μεταφορές και τους δρόμους
- *περιβαλλοντικής διοίκησης*: αφορά την ποιότητα του αέρα και του νερού, τα στερεά απόβλητα, τους πόρους και τις καταστροφές

²² Δεδουσόπουλος Απ., (2000), "Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας", Αθήνα

- *τοπικής διοίκησης*: ασχολείται με τη διοίκηση, την οικονομία και την τοπική συμμετοχή
- *δυνατότητας πληρωμής σπιτιού και επάρκειας*: ασχολείται με τη δυνατότητα πληρωμής και την κατάσταση των σπιτιών
- *παροχής σπιτιού*: ασχολείται με την παροχή στέγης, συμπεριλαμβανομένης και της ανάπτυξης της γης, χρηματοδότηση, κατασκευές, βοηθήματα, δημόσια στέγαση και νομοθεσία.

Κάθε ομάδα ασχολείται με ένα μεγάλο και βασικό κομμάτι της ανθρώπινης δραστηριότητας. Κάθε μία περιλαμβάνει ένα πυρήνα βασικών δεικτών που θεωρούνται ως τα ελάχιστα δεδομένα που απαιτούνται ώστε να παρακολουθούνται τα πλέον σημαντικά θέματα στις περισσότερες χώρες, καθώς και εκτενείς δείκτες οι οποίοι σκοπό έχουν να βοηθήσουν σε μία πιο κατανοητή αξιολόγηση συγκεκριμένων τομέων ²³. Στον Πίνακα 2.2 παρουσιάζονται οι αστικοί δείκτες που προσδιορίστηκαν στα πλαίσια της παγκόσμιας συνδιάσκεψης Habitat II:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ HABITAT II - ΑΣΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Βασικοί δείκτες	Ευρύτεροι δείκτες
A. Δημογραφικοί	
1. χρήση γης	1. Ρυθμός γεννήσεων και θανάτων
2. πληθυσμός πόλης	2. Μεταναστευτική κίνηση
3. ρυθμός πληθυσμιακής αύξησης	3. Τύπος νοικοκυριού
4. νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα	4. Έξοδα νοικοκυριού

²³ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

5. μέσο μέγεθος νοικοκυριού

5. Τύπος σπιτιού

6. κατανομή εισοδήματος

7. προϊόν πόλης ανά άτομο

8. μορφή ιδιοκτησίας

B. Κοινωνικοοικονομικοί

1. νοικοκυριά κάτω του ορίου φτώχειας

1. Αγραμματοσύνη των φτωχών

2. ανεπίσημη εργασία

2. Υποσιτισμένα παιδιά κάτω των
5 ετών

3. νοσοκομειακές κλίνες

3. Αναλογία ανέργων κατά φύλλο

4. παιδική θνησιμότητα

4. Αύξηση απασχόλησης

5. σχολικές αίθουσες

5. Παιδική εργασία

6. εγκληματικότητα

6. Ελάχιστος μισθός

7. αεροπορική δραστηριότητα

8. δαπάνες για κοινωνικές υπηρεσίες

9. αναμενόμενη διάρκεια ζωής κατά
την γέννηση

10. θνησιμότητα από μεταδοτικές
ασθένειες

11. ποσοστό εγγραφής στα σχολεία

12. ποσοστό εγγραμμάτων ενηλίκων

13. απόφοιτοι πανεπιστημίων

14. πρόσφυγες

15. θάνατοι οφειλόμενοι στην βία

Γ. Εσωτερικής δόμησης

1. Επίπεδα συντήρησης νοικοκυριών
εισοδήματος	1. Αναλογία κόστους-
Νοικοκυριού
2. Πρόσβαση σε πόσιμο νερό	2. Πηγές προέλευσης νερού
3. Κατανάλωση νερού	3. Αξιοπιστία συστήματος
Υδροδότησης
	4 διαρροή νερού
	5 διαχείριση απορριμμάτων
	6 δημόσιες τουαλέτες
	7. τιμή ρεύματος
	8. αναλογία νέων συνδέσεων
Προσωπικού
	9. αναλογία εσόδων – λειτουργικών
Εξόδων

Δ. Μεταφορών

1. Χρόνος ταξιδιού-μετακινήσεων	1. Αυτοκινητιστικά δυστυχήματα
2. Τιμή βενζίνης	2. Έξοδα για οδικές κατασκευές

3. Ιδιοκτησία αυτοκινήτου

3. Κατανάλωση βενζίνης

4. Μήκος δρόμου ανά αυτοκίνητου

5. κυκλοφοριακή συμφόρηση

6. αυτοκίνητα που αποτυγχάνουν

Τον έλεγχο εκπομπής καυσαερίων

7. πεζοί σε μέσα μαζικής μεταφοράς

8. καθίσματα σε μέσα μαζικής
μεταφοράς

9. απόσβεση κόστους από τα

Εισιτήρια

Ε. Περιβαλλοντικοί

1. Ποσοστό μη πόσιμου νερού

1. Μόλυνση ατμόσφαιρας

Που επεξεργάζεται

2. Στερεά απόβλητα που δημιουργούνται

2. Θάνατοι από αναπνευστικό

3. Μέθοδοι διαχείρισης στερεών

3. Ανακυκλώμενο νερό

Απόβλητων

4. Συστηματική συλλογή στερεών

4. Μέσο κόστος διαχείρισης

Απόβλητων

5. Σπίτια κατεστραμμένα

5. Ρυθμός ανακύκλωσης

6 Απόσβεση κόστους

- 7 χρήση ενέργειας ανά άτομο
- 8 χρήση ενέργειας ανά άτομο
- 9 χρήση ανανεώσιμης ενέργειας
- 10 κατανάλωση φαγητού
- 11 θανατηφόρα βιομηχανικά ατυχήματα
- 12 χώροι πρασίνου

ΣΤ. Τοπικής διοίκησης

1. Κύριες πηγές εισοδήματος	1. Αλλαγή στο πραγματικό κατά Κεφαλήν εισόδημα
2. Υπάλληλοι τοπικής διοίκησης	2. Συμμετοχή ψηφοφόρων κατά Φύλλο
3. Μισθοί από υψηλότερα επίπεδα διοίκησης	3. Αριθμός συνδυασμών
4. Έλεγχος από υψηλότερα επίπεδα Διοίκησης	4. Συμμετοχή πολιτών σε σημαντικές αποφάσεις
	5 αποκεντρωμένες διοικητικές Μονάδες

Η Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης (ΔΕΠΟΣ) συνέλεξε το 1998 για το σύνολο της χώρας και για την Αθήνα, κάποιους από τους δείκτες του Habitat II με έτος αναφοράς το 1996. Το Habitat II αποτέλεσε το έναυσμα για αρκετές χώρες και πόλεις να αναπτύξουν προγράμματα δεικτών σαν ένα κομμάτι της αστικής τους πολιτικής²⁴.

Η χρήση δεικτών για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής, μέσα από διεθνή, εθνικά και τοπικά προγράμματα, αποτελεί πλέον σε πολλές χώρες του κόσμου αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας ανάπτυξης κοινωνικής πολιτικής και της αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της.

2.2 ΕΥΡΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΕΙΚΤΩΝ

Πολλές από τις μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή κοινωνικών δεικτών δεν είναι άμεσα μέτρα της ποιότητας ζωής αλλά βοηθητικά (υποκατάστατα). Για παράδειγμα, η εύκολη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας χρησιμοποιείται συχνά σαν δείκτης υγείας, όμως εύκολη πρόσβαση δε σημαίνει απαραίτητα υγιή πληθυσμό. Ένα πιο άμεσο μέτρο θα ήταν η ένταση και η διάρκεια των ασθενειών που περνάει ο πληθυσμός. Τα δεδομένα λοιπόν που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής θα πρέπει:

1. να συλλέγονται με τη μορφή δεδομένων ροής δηλαδή ως μέτρα ικανοποίησης ανά μονάδα χρόνου. Οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες

²⁴ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

αλλάζουν συνεχώς και η ανάλυση του ρυθμού και της κατεύθυνσης των αλλαγών θα μπορούσε να γίνει με δεδομένα ροής. Δυστυχώς στην πράξη τέτοια δεδομένα υπάρχουν για πολύ λίγες πλευρές της ποιότητας ζωής.

2. να σχετίζονται με τις εκροές του κοινωνικού συστήματος παρά με τις εισροές. Για παράδειγμα θα πρέπει να σχετίζονται με τις βελτιώσεις στην υγεία παρά με τις δαπάνες για τις υπηρεσίες υγείας, με τις βελτιώσεις στα επίπεδα εκπαίδευσης παρά με την παρακολούθηση στα σχολεία. Με άλλα λόγια θα πρέπει να σχετίζονται με τα αποτελέσματα παρά με τα μέσα. Συχνά βέβαια υπάρχουν αποτελέσματα που μπορούν να θεωρηθούν και μέσα. Υπό αυτή την έννοια η παρακολούθηση στα σχολεία είναι ένα ενδιάμεσο αποτέλεσμα, στην πραγματικότητα όμως είναι το μέσον στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα βελτιωμένης εκπαίδευσης.

3. να λαμβάνουν υπόψη την κατανομή της ικανοποίησης μέσα στον πληθυσμό. Πρέπει βέβαια να αποφασιστεί (υποκειμενικά) ποιά είδους κατανομή είναι η βέλτιστη αναφορικά με την ποιότητα ζωής του κοινωνικού συνόλου. Μπορούμε να γίνει επιλογή για παράδειγμα, μεταξύ μιας ίσης κατανομής, μίας που είναι βασισμένη στην ανάγκη (όπως αυτή ορίζεται), ή μίας που βασίζεται στα επιτεύγματα. Στη συνέχεια ένας συντελεστής της κατανομής μπορεί να δημιουργηθεί για τους δείκτες. Ο υπολογισμός του θα εξαρτάται από την κατανομή που θα εφαρμοστεί²⁵.

Δείκτες με τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορούν να διαμορφώσουν ένα λεπτομερειακό, σχετικό με πολιτικές, σύστημα μέτρησης. Ο ρόλος που

²⁵ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

μπορεί να έχει ένα τέτοιο σύστημα μέσα σε ένα απλουστευμένο πλαίσιο εθνικού και κατά περιοχές σχεδιασμού, είναι πολύ δυνατός.

Σε εθνικό επίπεδο, ένας συνολικός δείκτης ποιότητας ζωής θα αποτελούσε μέρος ενός κατανοητού *συστήματος πληροφοριών* που θα στόχευε στην παροχή αρκετών δεδομένων για μία σωστή εκτίμηση των εθνικών προτεραιοτήτων σε σχέση με τους εθνικούς στόχους, τους εθνικούς πόρους, τη συνολική ζήτηση και τις συλλογικές προτιμήσεις. *Σε επίπεδο περιοχής*, τα μέτρα ποιότητας ζωής θα επέτρεπαν τη στενή παρακολούθηση της κοινωνικο-οικονομικής δομής της περιοχής και έτσι θα αποτελούσαν τη βάση για μία προσέγγιση στη δημιουργία πολιτικών για την περιοχή και ένα μέτρο σύγκρισης της αποτελεσματικότητας προηγούμενων πολιτικών.

Το παραπάνω σύστημα είναι ένα κοινωνικό σύστημα αναφοράς και όχι ένα κοινωνικό σύστημα αξιολόγησης, καθώς δε λαμβάνονται υπόψη οι αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ των διαφόρων στοιχείων της ποιότητας ζωής. Το κουτί 'Κόστος-Όφελος' αντιπροσωπεύει μία καλά πληροφορημένη τοποθέτηση πόρων και προτεραιοτήτων και αντανάκλα τη διαχειριστική λογική των συστημάτων σχεδιασμού - προγραμματισμού - προϋπολογισμού τα οποία αποτελούν μέρος των αποφάσεων για τις πολιτικές που θα ακολουθηθούν. Προκύπτει το ερώτημα ποιες είναι οι προτεραιότητες που πρέπει να τεθούν. Πρέπει δηλαδή να γίνουν υποκειμενικές κρίσεις αν για παράδειγμα μία κοινωνία όπου δεν υπάρχει καρκίνος αλλά έχει ανθρώπους ανεκπαιδευτους είναι καλύτερη ή χειρότερη από μία πλήρως εκπαιδευμένη

κοινωνία όπου όμως υπάρχει καρκίνος. Το δίλημμα βέβαια σχεδόν ποτέ δεν τίθεται έτσι.

- Ένας τρόπος να ερμηνεύσουμε τις προτεραιότητες είναι μέσα από τη συμπεριφορά του καταναλωτή. Οι επιλογές τους σε αυτά που αγοράζουν είναι άμεση έκφραση των συλλογικών τους προτιμήσεων. Βέβαια υπάρχουν συλλογικές απαιτήσεις που δεν μπορούν να αγοραστούν, όπως εθνικά πάρκα, υπηρεσίες πρόνοιας κλπ και άρα σ' αυτές τις περιπτώσεις δε μπορεί να εξαχθεί συμπέρασμα από τη συμπεριφορά του καταναλωτή
- Άλλος τρόπος είναι ένα πρόσωπο ή καλύτερα μία ομάδα ανθρώπων που 'γνωρίζουν καλύτερα' (πολιτικοί, κοινωνιολόγοι) να κρίνουν τις προτεραιότητες
- Εναλλακτικός τρόπος είναι οι προτεραιότητες να καθορίζονται από έρευνες συμπεριφορών και προτιμήσεων²⁶.

Σε σχέση με το όλο θέμα μέτρησης της ποιότητας ζωής, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι μπορεί να υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στην προσωπική κρίση του ατόμου για το βαθμό ικανοποίησής του ή για την ποιότητα ζωής του και σ' αυτήν ενός που βλέπει τα πράγματα απ' έξω (βασισμένος στα συμβατικά 'ωμά' στοιχεία). Πολλοί θεωρούν ότι η αντιλαμβανόμενη ποιότητα ζωής είναι το καλύτερο κριτήριο για το αν η κοινωνία είναι σε καλό επίπεδο ή όχι, αφού ίσως είναι ο μόνος τρόπος αποφυγής της μεροληψίας των ακαδημαϊκών, πολιτικών και όλων όσων ασχολούνται με την ερμηνεία δεικτών βασισμένων σε 'ωμά' στοιχεία.

²⁶ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), *"Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων"*, εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Μία εξίσου ικανοποιητική προσέγγιση είναι η στάθμιση των στοιχείων αυτών σύμφωνα με τη σχετική σημασία των διαφόρων πτυχών της ποιότητας ζωής όπως την εκτιμά ο πληθυσμός. Αυτός άλλωστε είναι άλλος ένας λόγος για τη διερεύνηση των συλλογικών προτιμήσεων. Αφού καθοριστούν, οι προτιμήσεις αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα κοινό σύνδεσμο μεταξύ του σταθμικού συστήματος για τους κοινωνικούς δείκτες και των προτεραιοτήτων που δίνονται στις δημόσιες πολιτικές.

2.3 ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

α. Αστικοί πληθυσμοί

Οι σύγχρονες πόλεις χαρακτηρίζονται από τη συνύπαρξη διαφορετικών αστικών πληθυσμών. Εκτός από τους μόνιμους κατοίκους, υπάρχουν:

- *καθημερινοί επισκέπτες*: περνούν τον περισσότερο χρόνο τους μέσα στην πόλη κλεισμένοι σε οργανισμούς και επιχειρήσεις, αποκομμένοι από τον υπόλοιπο πληθυσμό της πόλης. Απλά στην πόλη βρίσκεται η εργασία τους.
- *χρήστες της πόλης*: είναι αυτοί που κινούνται σε μία πόλη προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες της: αγορές, κινηματογράφο, μουσεία, εστιατόρια κλπ.
- *επιχειρηματίες*: είναι αυτοί που πηγαίνουν στις πόλεις για δουλειές και επαγγελματικές επαφές π.χ. επαγγελματίες που επισκέπτονται τους πελάτες τους, οι συμμετέχοντες σε συνέδρια, σύμβουλοι, μάνατζερ κ.α. Συνήθως μένουν λίγες μέρες δεν είναι όμως μόνιμος πληθυσμός. Μέρος του χρόνου

τους τον διαθέτουν για δουλειές και μέρος για να χρησιμοποιούν την πόλη (κινηματογράφοι, μουσεία, γυμναστήρια κλπ.)²⁷.

Από μεθοδολογικής και στατιστικής πλευράς, προκύπτει η ανάγκη δημιουργίας αστικών δεικτών που να βασίζονται στη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών όχι μόνο σε σχέση με τους μόνιμους κατοίκους αλλά και των παραπάνω πληθυσμών.

β. Χρόνος

Ο χρόνος αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την εκτίμηση της δυνατότητας και ευκολίας πρόσβασης στις υπηρεσίες. Ο χρόνος να πας στο αεροδρόμιο, ειδικά τις ώρες αιχμής, ο χρόνος αναμονής για μία ιατρική επίσκεψη, η ουρά στα θέατρα ή στα γήπεδα, είναι σημαντικοί δείκτες ποιότητας ζωής σε μία πόλη, παρά τα προβλήματα που σχετίζονται με τη διαθεσιμότητα των στοιχείων.

γ. Τεχνολογία

Τα τεχνολογικά 'αγαθά' όπως φαξ, κινητά τηλέφωνα, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, προσδιορίζουν την ταχεία ανάπτυξη της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Απαιτείται λοιπόν συνεχής παρακολούθηση των αλλαγών καθώς νέες μορφές ανισοτήτων και απομόνωσης δημιουργούνται οι οποίες δε συνδέονται άμεσα με κοινωνικοοικονομικές τάξεις αλλά με διαφορετικές ευκαιρίες στη χρήση των νέων τεχνολογιών.

²⁷ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

Τα δεδομένα που προκύπτουν από τις έρευνες είναι σημαντικά για την κατασκευή του προφίλ των πολιτών οι οποίοι χρησιμοποιούν με διαφορετικούς τρόπους το σύστημα (πόρους και υπηρεσίες) προκειμένου να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους.

Ο συνδυασμός αντικειμενικών και υποκειμενικών αρχείων δεδομένων είναι καθοριστικής σημασίας για μία καλύτερη ανάλυση της ποιότητας ζωής στις πόλεις²⁸.

2.3.1 Εγκυρότητα και αξιοπιστία δεδομένων

Όσοι χρησιμοποιούν δείκτες κοινωνικών συνθηκών πρέπει να είναι προσεκτικοί απέναντι στις παγίδες που αυτοί κρύβουν. Στην έναρξη της κίνησης για κοινωνικούς δείκτες στη δεκαετία του 1960, οι Etzioni και Lehman (1967) έγραψαν ένα άρθρο για τους κινδύνους που υπάρχουν στην ανάπτυξη κοινωνικών δεικτών. Ανάμεσα σε αυτούς, οι συγγραφείς ανέφεραν:

- *Περιορισμένη μέτρηση* - χρησιμοποίηση ενός μοναδικού μέτρου που μπορεί να είναι ανεπαρκές για να συμπεριλάβει μία πλούσια έννοια
- *Ποσοτικές απέναντι σε ποιοτικές μεταβλητές* - εστίαση σε τι μπορεί εύκολα να μετρηθεί απ' ότι στο τι είναι σημαντικό για το πρόβλημα
- *Μέσα απέναντι σε στόχους* - μέτρηση των εισροών σε μία διαδικασία αντί του αποτελέσματος της διαδικασίας

²⁸ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

- *Μοντέλα στόχων απέναντι σε μοντέλα συστημάτων* - μέτρηση των στόχων ενός συστήματος αγνοώντας τις ευρύτερα αποτελέσματα, κάτι που μπορεί να αποδειχτεί δυσλειτουργικό
- *Υποβάθμιση μιας έννοιας* - υποβάθμιση μιας πλούσιας έννοιας σε μετρήσιμο δείκτη
- *Έμμεση μέτρηση* - χρησιμοποίηση δευτερογενών στοιχείων που δεν είναι ακριβώς καλοί δείκτες της έννοιας, αλλά αποκτώνται εύκολα, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένη κάλυψη του υπό μελέτη θέματος
- *Μηχανιστικός επιστημονισμός* - εφαρμογή τεκμηριωμένων στατιστικών διαδικασιών σε μη αξιόπιστα δεδομένα με μηχανικό τρόπο
- *Μπερδεμένες μονάδες ανάλυσης* - άτομα ή περιοχές²⁹.

Οι κίνδυνοι αυτοί απειλούν την εγκυρότητα και αξιοπιστία των δεδομένων. Οι αποτελεσματικοί δείκτες ωστόσο, αυτοί που επιτυγχάνουν το σκοπό τους, έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά:

- ❖ είναι σχετικοί με αυτό που μετράμε, δείχνουν κάτι σχετικά με το σύστημα που πρέπει να γνωρίζουμε,
- ❖ είναι εύκολοι στην κατανόηση, ακόμα και από όσους δεν είναι ειδικοί,
- ❖ είναι αξιόπιστοι, τα αποτελέσματά τους μπορεί κανείς να τα εμπιστευτεί,
- ❖ βασίζονται σε προσβάσιμα δεδομένα, οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες ή μπορούν να συγκεντρωθούν όσο υπάρχει χρόνος για δράση³⁰.

²⁹ Δεδουσόπουλος Απ., (2000), *“Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας”*, Αθήνα

2.4 ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις θεωρητικές προσεγγίσεις για την ποιότητα ζωής και στη μέχρι τώρα χρήση των δεικτών οι οποίοι δεν έχουν καταφέρει να συλλάβουν την πολυπλοκότητα που εμπεριέχει η έννοια της ποιότητας ζωής.

Υπάρχουν δύο τουλάχιστον βασικές προσεγγίσεις μέτρησης της ποιότητας ζωής:

- 1) οι ερωτήσεις στους πολίτες (στον πληθυσμό) για το υποκειμενικό κομμάτι της ποιότητας ζωής,
- 2) κατασκευή δεικτών από δευτερογενή στατιστικά στοιχεία.

Από μεθοδολογικής απόψεως τρία σημαντικά θέματα ανακύπτουν που έχουν να κάνουν όχι μόνο με την ερμηνεία και την έννοια της ποιότητας ζωής αλλά και με την αστική διάσταση της μελέτης, δεδομένου ότι οι αστικές περιοχές είναι αφενός οι μεγαλύτερες 'γεννήτριες' παραγωγής, καινοτομιών και απασχόλησης, αφετέρου είναι εστίες κοινωνικής υστέρησης και αποκλεισμού, ενώ σε αυτές ζει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (στην Ε.Ε. το 80%).

- Το πρώτο αφορά το διαχωρισμό της πόλης ως χωροταξική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική μονάδα.
- Το δεύτερο αναφέρεται στις εσωτερικές διαφορές της πόλης που συχνά δε λαμβάνονται υπόψη παρόλο που όλοι γνωρίζουν τις μεγάλες διαφορές που υπάρχουν μέσα σε κάθε πόλη, και οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν την

³⁰ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

ποιότητα ζωής σε αυτές διαχρονικά και καθοριστικά. Θα πρέπει λοιπόν να αναπτυχθεί ένα σύστημα δεικτών που να λαμβάνει υπόψη του τις διαφορές αυτές. Επομένως όταν μιλάμε για δείκτες είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούμε όχι μόνο αριθμητικούς μέσους αλλά και μέτρα διασποράς

- Το τρίτο θέμα σχετίζεται με το γεγονός ότι παρόλο που η πόλη θεωρείται ενιαία μονάδα, δε μπορούμε να τη δούμε αποκομμένη από το γεωγραφικό της περιβάλλον. Η ποιότητα ζωής δεν καθορίζεται μόνο από την πόλη αλλά επηρεάζεται σημαντικά από το γύρω περιβάλλον. Το περιβάλλον αυτό θα πρέπει να εκτιμηθεί ως ένας πολυδιάστατος παράγοντας που περιλαμβάνει τα πολιτικά, πολιτισμικά και οικονομικά πλαίσια μέσα στα οποία η πόλη λειτουργεί. Για παράδειγμα, οι υπηρεσίες και οι ανέσεις που υπάρχουν σε μία πόλη δεν εξυπηρετούν μόνο τον τοπικό πληθυσμό αλλά και αυτόν της ευρύτερης περιοχής³¹.

Δείκτες που αφορούν:

1) τη γενική κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη:

Οι κοινωνικοοικονομικοί δείκτες έχουν ουσιαστική επιρροή στο εύρος δράσης του ατόμου. Κατά κανόνα, μία γερή οικονομική βάση δεν ισοδυναμεί με ένα υψηλότερο επίπεδο ζωής. Ωστόσο μία γερή χρηματοοικονομική βάση οδηγεί σε μεγαλύτερη δυνατότητα δράσης. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση επομένως είναι ένας περιοριστικός παράγοντας. Ακόμα και αν μια πόλη προσφέρει ανέσεις όπως πολλά θέατρα, καλά εστιατόρια κλπ, το ερώτημα είναι σε ποιο βαθμό ο πληθυσμός είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει αυτές τις ανέσεις. Η απάντηση προκύπτει όχι μόνο με τη χρήση αριθμητικών μέσων

³¹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

αλλά με τη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων μέτρησης της διανομής των κοινωνικοοικονομικών δεικτών μέσα στον πληθυσμό. Μόνο τότε είναι δυνατόν να προσδιοριστεί η ζήτηση για εξελιγμένες υπηρεσίες.

Βασικοί δείκτες προσδιορισμού της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης του πληθυσμού είναι³²:

- ❖ **Επικερδής εργασία:** δίνει σημαντικές πληροφορίες που σχετίζονται με την οικονομική ζωή και την οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον εξασφαλίζει όχι μόνο την επιβίωση του ανθρώπου αλλά και σε μεγάλο βαθμό την προσωπική του ανάπτυξη. Εξάλλου υπάρχουν και έμμεσα αποτελέσματα: μία ισχυρή οικονομία προσφέρει στη χώρα υψηλά έσοδα από φόρους (όπως για παράδειγμα στη Γερμανία όπου η φορολογία εισοδήματος είναι το πιο κερδοφόρο είδος φόρου). Μέρος του φόρου αυτού διανέμεται στους δήμους και στις κοινότητες όπου και επενδύεται για έργα κάτι που με τη σειρά του οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του πληθυσμού.
- ❖ **Ρυθμός ανεργίας:** ο δείκτης αυτός δείχνει (αθροίζει) τα οικονομικά προβλήματα μιας περιοχής. Δεν είναι μία αόριστη ποσότητα αλλά έχει σημαντική επίδραση στην κατάσταση όσων βρίσκονται σε αυτή τη θέση (ανεργία) και των οικογενειών τους. Σαν συνέπεια δημιουργούνται οικονομικές και κοινωνικές έριδες. Σε αυτά προστίθεται η ψυχολογική πίεση του ανέργου ειδικά αν η ανεργία είναι μακροχρόνια. Γίνεται δηλαδή η ανεργία ένα σημαντικό προσωπικό πρόβλημα και

³² Δεδουσόπουλος Απ., (2000), * Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας*, Αθήνα

ταυτόχρονα μία πρόκληση για την κοινωνία. Όμως και για το κράτος η ανεργία μεταφράζεται σε σημαντικό κόστος και γι' αυτό η μείωσή της αποτελεί βασικό στόχο κάθε πολιτικής. Ο ρυθμός ανεργίας είναι σαφώς ένας από τους πιο σημαντικούς και αναγκαίους δείκτες μέσα σε ένα σύστημα, δίνοντας τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε την ποιότητα ζωής στις πόλεις. Είναι πάντως δύσκολη η διεθνής σύγκριση αυτών των δεικτών αφού ο ορισμός της ανεργίας διαφέρει μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών αλλά και μέσα στην ίδια τη χώρα συχνά αλλάζει για λόγους πολιτικής.

- ❖ **Εισόδημα:** ένας από τους κοινωνικοοικονομικούς δείκτες είναι το επίπεδο εισοδήματος που επηρεάζει σημαντικά, καθορίζει πολύ συχνά, την προσωπική οικονομική κατάσταση. Επειδή όμως στοιχεία εισοδήματος είναι δύσκολο να συλλεχθούν, ένας δείκτης που χρησιμοποιείται ως εκτίμηση του επιπέδου οικονομικής ευημερίας του νοικοκυριού είναι η ιδιοκτησία σπιτιού.
- ❖ **Ιδιοκτησία σπιτιού:** στοιχεία για τον δείκτη αυτό προέρχονται από τις γενικές απογραφές, γι' αυτό και είναι διαθέσιμα για τις χώρες σε διαστήματα αρκετών ετών.

2) Τις διαθέσιμες υπηρεσίες:

Το μεγάλο εύρος των προσφερόμενων υπηρεσιών στις πόλεις είναι ένα από τα κριτήρια που τις διαφοροποιούν από τις επαρχιακές περιοχές. Ταυτόχρονα ένα είδος εξάρτησης δημιουργείται αφού πολλές υπηρεσίες είναι διαθέσιμες μόνο στα αστικά κέντρα. Πρέπει να τονιστεί ότι το εύρος των υπηρεσιών στις πόλεις δεν είναι ομοιογενές. Υπάρχουν διαφορές μεταξύ των πόλεων ανάλογα με το μέγεθος και τη δομή τους. Για παράδειγμα υπάρχει

μεγαλύτερη συγκέντρωση υπηρεσιών σε πανεπιστημιακές πόλεις ή σε αυτές που είναι πολιτιστικά και διοικητικά κέντρα. Υπάρχουν πολλοί δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν τις υπηρεσίες μιας πόλης.

Οι σημαντικότεροι σχετίζονται με τους παρακάτω τομείς:

- ❖ **Εμπόριο:** εμπεριέχει μεγάλη ποικιλία υπηρεσιών. Υπάρχουν δύο γραμμές ανάπτυξης που οδηγούν σε σημαντικά προβλήματα για τις πόλεις: από τη μία μεριά η αυξανόμενη ομοιογένεια των κεντρικών σημείων των πόλεων που οφείλεται στη διεθνή λειτουργία εμπορικών αλυσίδων και από την άλλη η εγκατάσταση των επιχειρήσεων σε περιφερειακές (μη κεντρικές) περιοχές. Από αυτή την άποψη, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση των μελλοντικών τάσεων μέσα από κατάλληλους δείκτες.
- ❖ **Εκπαίδευση:** Όλες οι διαδικασίες στον εκπαιδευτικό τομέα δεν μπορούν να μετρηθούν, καθώς η εκπαίδευση λαμβάνει χώρα παντού, στην καθημερινή ζωή και μέσα στην οικογένεια. Τα στατιστικά στοιχεία περιορίζονται λοιπόν σε ποσοτικά δεδομένα όπως πληροφορίες για τον αριθμό των μαθητών και φοιτητών, πόσοι επιτυγχάνουν στις εξετάσεις κλπ. Επειδή στις πόλεις υπάρχουν πολλές δυνατότητες για κάποιον να πάει σε σχολείο γενικής εκπαίδευσης, τα στοιχεία αυτά είναι δευτερεύουσας σημασίας για την ανάλυση της ποιότητας ζωής σε επίπεδο πόλης. Δείκτες που αναφέρονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στις δυνατότητες περαιτέρω εκπαίδευσης σε τεχνολογικά ιδρύματα και σε πανεπιστήμια είναι περισσότερο σημαντικοί. Υπάρχει ωστόσο και η ιδιωτική εκπαίδευση, ιδιωτικά σχολεία γενικής εκπαίδευσης με συγκεκριμένους παιδαγωγικούς

προσανατολισμούς όπως πληροφορική, ξένες γλώσσες κ.α., η οποία παρέχεται συνήθως στις μεγάλες πόλεις. Λόγω των προστιθέμενων αυτών ανέσεων, οι μεγάλες πόλεις πλεονεκτούν ποιοτικά σε σχέση με τις επαρχιακές. Οι παραπάνω δείκτες δε σχετίζονται μόνο με την ποιότητα ζωής αλλά και με τις μελλοντικές τάσεις μίας περιοχής, αφού η μακροχρόνια εκπαίδευση των εργαζομένων είναι βασική προϋπόθεση για οικονομική επιτυχία. Άλλος σημαντικός δείκτης έχει να κάνει με τον αριθμό των βιβλιοθηκών. Μέσα ενημέρωσης όπως βιβλία, ντοκουμαντέρ κ.α. είναι απαραίτητα στη μετάδοση της επιστήμης, της τέχνης και της λογοτεχνίας. Μικρός αριθμός βιβλιοθηκών αντιστοιχεί σε χαμηλό επίπεδο εκπαιδευτικών ευκαιριών.

❖ **Πολιτισμός, ψυχαγωγία, αναψυχή (ξενοδοχεία, εστιατόρια):**

Σημαντικοί τομείς, αφού η πόλη είναι χώρος και για τέτοιου είδους δραστηριότητες και ο ελεύθερος χρόνος καθενός έχει ιδιαίτερη αξία στη ζωή του. Δείκτες που αντανακλούν την πολιτιστική ζωή και ψυχαγωγία έχουν να κάνουν με θέατρα, κινηματογράφους, κλαμπ, τσίρκα, εστιατόρια κλπ. Το θέατρο ως έκφραση καλλιεργημένου και ανεπτυγμένου πολιτισμού, τα μουσεία ως εκπαιδευτική και πολιτιστική παρακαταθήκη, οι κινηματογράφοι ως έκφραση τέχνης της σύγχρονης εποχής. Ειδικότερα σε δείκτες σχετικούς με τους κινηματογράφους πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, αφού αποτελούν σημαντικό κομμάτι της καθημερινής ζωής του καθενός. Αφενός σχεδόν όλοι μπορούν να πληρώσουν το αντίτιμο για να πάνε, αφετέρου λειτουργεί και σαν χώρος κοινωνικών επαφών.

- ❖ **Υγεία:** το εύρος των υπηρεσιών στον τομέα της υγείας είναι μεγάλο και σύνθετο και γι' αυτό οι υπηρεσίες αυτές είναι διαθέσιμες στις πόλεις και εύκολα προσβάσιμες από τους κατοίκους. Δείκτες που αφορούν την παροχή υπηρεσιών υγείας πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη³³.

Εφαρμογή των δεικτών: Για κάθε έναν από τους παραπάνω τομείς μπορούμε να μετρήσουμε διαφορετικές μεταβλητές ώστε να περιγράψουμε τις διαθέσιμες υπηρεσίες σε μία πόλη:

- *Τοποθεσία της υπηρεσίας μέσα στην πόλη* - από την άποψη της πρόσβασης σε αυτές
- *Συχνότητα της υπηρεσίας* - αριθμός παρεχομένων υπηρεσιών σε μια χρονική περίοδο
- *Ποσότητα της υπηρεσίας* - αναλογία υπηρεσίας για 100.000 κατοίκους
- *Ποιότητα της υπηρεσίας* - προσελκυστικότητα, φυσική κατάσταση, προσωπικό εξυπηρέτησης, ικανοποίηση του πελάτη
- *Κατανάλωση των υπηρεσιών* - αριθμός υπηρεσιών που καταγράφηκαν.

Από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία προκύπτουν ποσοτικές πληροφορίες (π.χ. αριθμός κινηματογράφων ανά 100.000 κατοίκους). Ποιοτικοί δείκτες είναι επιθυμητοί αλλά και προβληματικοί στο στάδιο της ανάλυσης. Ένα από τα βασικά σημεία είναι η συγκέντρωση των σχετικών δεδομένων και η συγκρισιμότητά τους.

Προβλήματα σχετικά με τους δείκτες: Στην περίπτωση δεικτών που αφορούν το εύρος των υπηρεσιών, προκύπτει το ερώτημα 'ποιος είναι ο

³³ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

εξεταζόμενος πληθυσμός;'. Αυτό γιατί το εύρος των υπηρεσιών φτάνει πιο πέρα από τα διοικητικά όρια των πόλεων, τις υπηρεσίες τις 'προμηθεύεται' και η ευρύτερη περιοχή. Εκτός αυτού μια περιοχή δεν έχει μια σταθερή ποσότητα αναφοράς, αφού κάθε υπηρεσία έχει τη δική της περιοχή εμβέλειας π.χ. το μέγαρο μουσικής έχει μεγαλύτερη περιοχή εμβέλειας από έναν κινηματογράφο. Αυτές οι περιοχές πρέπει να διαχωριστούν από ειδικές μελέτες.

Αν η ανάλυση επικεντρώνεται αποκλειστικά στον αστικό πληθυσμό τότε έχουμε υπερεκτίμηση της ποιότητας υπηρεσιών, και άρα της ποιότητας ζωής, που διατίθενται στους κατοίκους της πόλης (αφού οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής). Όσο μεγαλύτερο το εύρος των υπηρεσιών και όσο μεγαλύτερη η ευρύτερη περιοχή η οποία υπάγεται στην πόλη, τόσο μεγαλύτερος ο βαθμός της υπερεκτίμησης. Επιπρόσθετα, αν οι δείκτες συνδέονται με τον πληθυσμό, δε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ποιότητα ζωής αυξάνεται αναλογικά με την ποσότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Μπορούν να γίνουν υποθέσεις ότι για κάθε υπηρεσία που παρέχεται υπάρχει μία βέλτιστη αξία που πρέπει να επιτευχθεί. Οι έρευνες όμως σ' αυτό το πεδίο δεν έχουν προχωρήσει.

3) Τις εσωτερικές διαφορές:

Η αστική κοινωνικοοικονομική σύνθεση χαρακτηρίζεται από την αντίθεση μεταξύ πλούτου και φτώχειας από τη μια πλευρά και των διαφορετικών εθνικών (και ηλικιακών) ομάδων από την άλλη. Συνήθως η μεσαία τάξη λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ των φτωχών και των πλουσίων, όταν όμως οι διαφορές είναι απόλυτες μιλάμε για πόλωση. Η σύγχρονη

ανάλυση δίνει έμφαση στις διάφορες κουλτούρες που συνθέτουν το αστικό μωσαϊκό: γένος, εθνικότητα, μετανάστευση και φτώχεια είναι τα στοιχεία στα οποία επικεντρώνεται. Οι κοινωνικές διαφορές ερευνώνται και γίνονται αποδεκτές (σεβαστές). Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες τείνουν να ζουν έξω ή αντίθετα από τις κυρίαρχες κοινωνικές νόρμες και προσδιορίζουν την αστική ποιότητα ζωής με δικούς τους εναλλακτικούς τρόπους. Η προσοχή εστιάζεται στον τρόπο με τον οποίο κοινωνικές διαιρέσεις ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, φυλές, εθνικές ομάδες, ηλικιακές κατηγορίες δημιουργούν διαφορετικές ανάγκες για ποιότητα ζωής. Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες χρησιμοποιούν διαφορετικά την πόλη, οι τουρίστες αναζητούν και απολαμβάνουν διαφορετικές ανέσεις και επομένως είναι 'ευαίσθητοι' σε διαφορετικούς δείκτες. Οι ανέσεις και η δομή της πόλης έχουν διαφορετική σημασία και έννοια για την ποιότητα ζωής διαφορετικών κοινωνικών κατηγοριών και ομάδων³⁴.

Βασικά δεδομένα για εσωτερικές αστικές κοινωνικές διαφορές είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν καθώς εισοδηματικές ομάδες δεν παρουσιάζονται στα στατιστικά στοιχεία, ενώ οι κατηγορίες απασχόλησης ποικίλουν από χώρα σε χώρα (όταν θέλουμε να κάνουμε σύγκριση μεταξύ κρατών). Η ανάλυση των ανισοτήτων μέσα στις πόλεις γίνεται ευκολότερη από τη διάδοση αρχείων δεδομένων, ψηφιακών χαρτών και τεχνολογιών για τη χρησιμοποίησή τους όπως τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφορικής.

³⁴ Μουσουρού Λ., 2004. «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Εκδόσεις: Gutenberg

4) Την ελκυστικότητα:

Η ελκυστικότητα είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη και γενική έννοια για να περιγράψει μία πόλη. Για κάποιους ελκυστικότητα είναι η όψη της πόλης, για άλλους είναι η κοινωνική ζωή της ή οι περιοχές γύρω από αυτήν (εξοχή). Δεν είναι λοιπόν δυνατόν να καθοριστούν αντικειμενικοί δείκτες για την παράμετρο αυτή. Ποιά είναι όμως τα στοιχεία αυτά που συμβάλλουν στην ελκυστικότητα της πόλης; Είναι μετρήσιμη;

- **Λειτουργία προσφοράς:** η λειτουργία αυτή δεν περιορίζεται μόνο στο τι μπορεί να προμηθευτεί κανείς σε μία πόλη, αλλά και πως μπορεί να περάσει την ελεύθερη ώρα του σ' αυτήν. Παράγοντες που συμβάλλουν στο να περάσει καλά κάποιος είναι η αρχιτεκτονική της πόλης, το περιβάλλον που έχει, οι επιλογές για ψυχαγωγία (εστιατόρια, κινηματογράφοι κ.α.).
- **Ποιότητα περιβάλλοντος:** ως περιβάλλον εννοούμε τόσο το φυσικό, όσο και αυτό έτσι όπως έχει διαμορφωθεί απ' τον άνθρωπο. *Οικολογικοί δείκτες* που προσδιορίζουν το βαθμό των καταστροφών στο περιβάλλον είναι η μόλυνση, το επίπεδο του διοξειδίου του θείου, κλπ. *Περιβαλλοντικοί δείκτες* περιλαμβάνουν ποσοτικές έρευνες για την ποιότητα των ανοιχτών χώρων, των υδάτινων περιοχών και του κλίματος.

Εφαρμογή των δεικτών: Οι παραπάνω δείκτες είναι ιδιαίτερα σημαντικοί καθώς έχουν άμεση επίπτωση στην ποιότητα ζωής. Η εφαρμογή τους ωστόσο παρουσιάζει προβλήματα, που έχουν να κάνουν είτε με την τεχνολογία μέτρησης είτε με το ότι σε κάποιες χώρες ορισμένες μεταβλητές

δεν περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές έρευνες (π.χ. στην Ιταλία τα στοιχεία για τους ανοιχτούς χώρους των αστικών κέντρων είναι ελάχιστα). Εναλλακτικοί δείκτες που δίνουν μια σχετικά αντικειμενική απεικόνιση της αστικής ελκυστικότητας είναι:

- *ο αριθμός των ετήσιων επισκέψεων με διανυκτέρευση* - εκφράζει το βαθμό στον οποίο η πόλη προσελκύει επισκέπτες. Είναι ένας συνολικός δείκτης που περιλαμβάνει όλους τους τύπους επισκεπτών, είτε για δουλειά είτε για τουρισμό
- *η μετανάστευση* - εκφράζει το βαθμό στον οποίο η πόλη προσελκύει ανθρώπους που σκοπεύουν να κάνουν την πόλη το κέντρο της ζωής τους. Υπό αυτή τη λογική, ο όρος ελκυστικότητα έχει ευρεία έννοια και περιλαμβάνει και μία οικονομική διάσταση, δηλαδή την πόλη ως τόπο εργασίας³⁵.

5) Την τεχνολογία:

Σημαντικές κοινωνικές αλλαγές είναι το αποτέλεσμα της διάδοσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.). Οι τεχνολογίες αυτές είναι τόσο διαδεδομένες που επηρεάζουν την καθημερινή μας ζωή, αφού η δουλειά, οι αγορές, τα ταξίδια, οι τραπεζικές λειτουργίες, οι υπηρεσίες που δεχόμαστε, το να πηγαίνουμε στο νοσοκομείο ή στον κινηματογράφο, είναι όλες δραστηριότητες συνδεδεμένες περισσότερο ή λιγότερο με τις Τ.Π.Ε. Μπορούν να κατασκευαστούν σχετικοί δείκτες που να αναφέρονται σε τρεις κύριους άξονες³⁶:

³⁵ Μουσούρου Λ., 2004. «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Εκδόσεις: Gutenberg

³⁶ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση: Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

- **Δουλεύοντας στην Κοινωνία της Πληροφορίας:** ο άξονας αυτός επικεντρώνεται στην επιρροή των Τ.Π.Ε στον τρόπο δουλειάς και απαιτεί τοπικές έρευνες σε επιχειρήσεις σχετικά με τη γνώση θεμάτων Τ.Π.Ε., διαθεσιμότητα και χρήση συστημάτων πληροφορικής κλπ.
- **Απασχόληση στην Κοινωνία της Πληροφορίας:** έχει να κάνει με την εκπαίδευση και την πρακτική εξάσκηση γύρω από τις Τ.Π.Ε. Ένας χρήσιμος δείκτης είναι ο αριθμός των αποφοίτων με γνώσεις πληροφορικής καθώς υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της δημιουργίας επαγγελματιών σε βιομηχανίες πληροφορικής και των αποφοίτων που έχουν τα κατάλληλα προσόντα για εργασία σε αυτές.
- **Συνοχή - ζώντας στην Κοινωνία της Πληροφορίας:** επικεντρώνεται στη δυνατότητα των Τ.Π.Ε. να μειώσουν τις κοινωνικές και γεωγραφικές διαφορές σε ένα έθνος. Πρέπει να περιλαμβάνει δείκτες όπως ο αριθμός τηλεφώνων, υπολογιστών, σημείων πρόσβασης στο internet καθώς και κίνηση στο internet, όγκος των δικτύων επικοινωνιών. Πάντως σε αυτόν τον δυναμικό τομέα είναι δύσκολο να μετρηθούν οι εναλλακτικές επιδράσεις της τεχνολογίας, π.χ. ο αριθμός των εγκατεστημένων τηλεφωνικών γραμμών, που χρησιμοποιείται ως μέτρο προσβασιμότητας σε υπηρεσίες, μπορεί να υποεκτιμά τον αντίκτυπο των κινητών τηλεφώνων. Πολλοί από τους επιθυμητούς δείκτες δυστυχώς δε γίνεται να εξαχθούν καθώς εμπορικοί λόγοι, λόγοι ανταγωνισμού κάνουν δύσκολη την συλλογή στοιχείων από αυτές τις επιχειρήσεις.

Η Κοινωνία της Πληροφορίας αφορά τους ανθρώπους, πρέπει να χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους για τους ανθρώπους ώστε να ξεκλειδώσει τη δύναμη της πληροφόρησης, και όχι να δημιουργεί ανισότητες μεταξύ των 'πληροφοριακά πλούσιων' και των 'πληροφοριακά φτωχών'³⁷.

Επιλογή δεικτών

Συνοπτικά, κάποιοι βασικοί δείκτες που αφορούν τους παραπάνω τομείς είναι:

- Κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη:
 - ρυθμός ανεργίας
 - ποσοστό ατόμων που δεν είναι ιδιοκτήτες σπιτιών
- Παρεχόμενες υπηρεσίες:
 - κρεβάτια σε νοσοκομεία ανά 100.000 κατοίκους
 - κινηματογράφοι και νυχτερινά μαγαζιά ανά 100.000 κατοίκους
- Εσωτερικές διαφορές:
 - ποσοστό κατοικιών χωρίς μπάνιο
 - ποσοστό πληθυσμού χωρίς κάποιο πτυχίο
 - ποσοστό εργατών
 - ποσοστό μισθωτών
 - ποσοστό ανειδίκευτων
- Ελκυστικότητα:
 - καλοκαιρινές κατοικίες ανά 1.000 κατοικίες
 - ανοιχτές περιοχές ανά κάτοικο σε τετραγωνικά μέτρα
 - μεταναστευτική ροή (μετανάστες - απόδημοι)

³⁷ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση: Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

- καταγεγραμμένες διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία ανά 100.000 κατοίκους
 - Τεχνολογία και Κοινωνία της Πληροφορίας:
- παρουσίες μίας πόλης στο World Wide Web (www)
- καταστήματα υπολογιστών ανά 100.000 κατοίκους.

2.5 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΕΙΚΤΩΝ

Βασικά κριτήρια για κατασκευή δεικτών ποιότητας ζωής, είναι το *περιεχόμενο τους* (τι μετράμε), και η *χρήση τους* (για ποιο σκοπό τους χρειαζόμαστε).

- Ως προς το περιεχόμενό τους, διακρίνονται:
 - σε *αντικειμενικούς*, που αφορούν τις πραγματικές συνθήκες ζωής όπως αυτές προκύπτουν από τα χαρακτηριστικά των περιοχών (π.χ. αριθμός βιβλιοθηκών, απόσταση από το κέντρο της πόλης, μέση ηλικία κτιρίων κ.α.) και τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού (π.χ. αριθμός νοικοκυριών, μέση ηλικία των κατοίκων, ποσοστό ενηλίκων που εργάζονται κ.α.) και συλλέγονται από τις απογραφές της στατιστικής υπηρεσίας και
 - σε *υποκειμενικούς* οι οποίοι βασίζονται στις προσωπικές εκτιμήσεις των ανθρώπων για την ποιότητα της ζωής τους, πόσο ικανοποιημένοι είναι από αυτήν, στις απόψεις τους, στις επιθυμίες τους, στη συναισθηματική τους κατάσταση ή στις επιδιώξεις τους. Τα δεδομένα των υποκειμενικών δεικτών προέρχονται από δειγματοληπτικές έρευνες στους κατοίκους μιας χώρας ή περιοχής³⁸.

³⁸ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Οι Kamgany και Χριστάκης (1970) πρότειναν τρία διαφορετικά είδη δεικτών που καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το υπό εξέταση θέμα³⁹:

1. *Απόλυτοι δείκτες*: χρησιμοποιούνται εκεί όπου σημαντική 'επιστημονική' συμφωνία μεταξύ μέγιστων και ελάχιστων επιπέδων είναι απαραίτητη σε συγκεκριμένες πλευρές της ποιότητας ζωής. Για παράδειγμα ελάχιστες απαιτήσεις για καθαρό αέρα και ελάχιστα επίπεδα πρωτεϊνών και θερμίδων που χρειαζόμαστε. Το πλεονέκτημα σ' αυτούς τους δείκτες είναι η αντικειμενικότητα που υπάρχει σε ότι αφορά τις μετρήσεις.

2. *Σχετικοί δείκτες*: δίνουν ένα μέτρο της σχετικής κατάστασης διαφορετικών περιοχών γύρω από θέματα όπως υγεία, στέγαση, ψυχαγωγία, κοινωνική σταθερότητα. Το πρόβλημα εδώ είναι η επιλογή των κατάλληλων μεταβλητών με τις οποίες θα κατασκευαστούν οι σχετικοί δείκτες.

3. *Αυτόνομοι δείκτες*: αναφέρονται σε συνθήκες σε περιοχές με κοινωνικές, οικονομικές ή πολιτιστικές αξίες διαφορετικές από αυτές που επικρατούν στην ευρύτερη περιοχή π.χ. περιοχές που μένουν οι τσιγγάνοι ή μειονότητες ξένων.

➤ Ως προς τη χρήση τους, μια σημαντική κατηγοριοποίηση των δεικτών έχει γίνει από τον Carlisle (1972), ο οποίος αναγνωρίζει τέσσερις τύπους:

- *Πληροφοριακοί δείκτες* - περιγράφουν τις κοινωνικές συνθήκες σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή και ιδανικά είναι διαθέσιμοι σαν χρονολογικές σειρές.

- *Προγνωστικοί δείκτες* - είναι πληροφοριακοί δείκτες οι οποίοι συνδέονται με ένα μοντέλο ή θεωρία κοινωνικής αλλαγής, έτσι που οι αλλαγές στους δείκτες

³⁹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

σημαίνουν αλλαγές στις κοινωνικές διαδικασίες. Η κατασκευή τέτοιων δεικτών εξαρτάται από την κατασκευή επιτυχημένων πληροφοριακών δεικτών.

- *Δείκτες προσανατολισμένοι σε συγκεκριμένα προβλήματα* - είναι ποσοτικές εκφράσεις συγκεκριμένων προβλημάτων (όπως εκπαιδευτικά προβλήματα, στεγαστικά προβλήματα) και είναι σχεδιασμένοι για να δίνουν τη βάση για αποφάσεις πολιτικής δράσης με το να αναγνωρίζουν που υπάρχουν συγκεντρωμένα κοινωνικά προβλήματα.

- *Δείκτες εκτίμησης προγραμμάτων* - σκοπό έχουν να παρακολουθούν την πρόοδο και αποτελεσματικότητα των πολιτικών δράσεων με το να ποσοτικοποιούν κοινωνικές συνθήκες σε σχέση με έναν προκαθορισμένο στόχο.

Οι κατηγορίες αυτές δεν αλληλοαποκλείονται, προσφέρουν όμως μία βολική ταξινόμηση αναλόγως της χρήση ενός δείκτη μέσα σε ένα γενικό σύστημα πληροφόρησης. Περισσότερη βαρύτητα δίνεται στους δείκτες προβλημάτων και στους πληροφοριακούς δείκτες για την εκτίμηση της ποιότητας ζωής, ενώ λίγες προσπάθειες έχουν γίνει για την κατασκευή προγνωστικών δεικτών και δεικτών εκτίμησης προγραμμάτων⁴⁰.

2.5.1 Παραδείγματα εφαρμογής δεικτών (των παραπάνω κατηγοριών)

α. Δείκτες για συγκεκριμένα προβλήματα

- Ένα πολύ καλό παράδειγμα δείκτη που αφορά συγκεκριμένο πρόβλημα, είναι αυτό του δείκτη που αναπτύχθηκε από το Inner London Education Authority (I.L.E.A.) προκειμένου να προσδιοριστούν

⁴⁰ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση: Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

τα σχολεία και οι γειτονιές για ένταξη στις Περιοχές Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας. Αυτή η πρωτοβουλία προέκυψε από την ανάγκη για δημόσια παρέμβαση υπέρ ορισμένων περιοχών όπου 'τα εκπαιδευτικά προβλήματα ενισχύονται από τα κοινωνικά προβλήματα'. Ο δείκτης ήταν ένα άθροισμα των σκορ των παρακάτω μεταβλητών:

1. % απασχολούμενων αντρών σε δουλειές ημειδίκευσης ή καθόλου ειδίκευσης
2. % μαθητών που λαμβάνουν δωρεάν σχολικά γεύματα
3. % νοικοκυριών με πολλά άτομα (σε αναλογία πάνω από 1,5 άτομα ανά δωμάτιο)
4. % νοικοκυριών χωρίς ένα δωμάτιο με νιπτήρα
5. μέσος ρυθμός απουσιών στα δημοτικά σχολεία
6. % μαθητών χαμηλής απόδοσης (βαθμολογίας)
7. % παιδιών που είναι μετανάστες
8. % δασκάλων με λιγότερη από τρία χρόνια εμπειρία στο τωρινό τους σχολείο
9. % μαθητών που δεν ολοκλήρωσαν τη χρονιά σε κανένα σχολείο
10. % παιδιών που ζουν σε νοικοκυριά 6 ή περισσότερων ατόμων.

Ο δείκτης υπολογίστηκε για κάθε ένα από εξακόσια σχολεία στην I.L.E.A. Στο σχολείο με το μεγαλύτερο σκορ (δηλ. το χειρότερο), σχεδόν οι μισοί από τους απασχολούμενους άντρες ήταν σε δουλειές ημειδίκευσης ή καθόλου ειδίκευσης, μισά από τα παιδιά της περιοχής ζούσαν σε μεγάλες οικογένειες, στο σχολείο το ένα τρίτο των παιδιών λάμβαναν δωρεάν γεύματα

κλπ., ενώ στο 150στο σχολείο υπήρχαν μόνο μικρές διαφορές από τον 'εθνικό μέσο όρο' σε ότι αφορά την κοινωνική τάξη, το μέγεθος της οικογένειας και σε στοιχεία νοικοκυριού⁴¹.

➤ Άλλος δείκτης που στρέφεται σε συγκεκριμένο πρόβλημα είναι ο δείκτης 'οικογενειακής πίεσης', ο οποίος φτιάχτηκε από το Greater London Council και προέρχεται από επτά μεταβλητές γενικής απογραφής:

- 1.% νοικοκυριών που ζουν σε πυκνότητα περισσότερων από 1,5 άτομα ανά δωμάτιο
2. % νοικοκυριών με περισσότερα από 3 άτομα που ζουν σε πυκνότητα περισσότερων από 1,5 άτομα ανά δωμάτιο
3. % νοικοκυριών χωρίς εγκατεστημένο μπάνιο
4. % νοικοκυριών που συστεγάζονται
5. % νοικοκυριών χωρίς πρόσβαση σε ζεστό και παγωμένο νερό
6. % νοικοκυριών που συστεγάζονται και δεν έχουν πρόσβαση σε δική τους κουζίνα ή νιπτήρα
7. % νοικοκυριών με 3 ή περισσότερα άτομα, που συστεγάζονται.

Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιήθηκε για να καθορίσει τις 'περιοχές πίεσης' όπου κυριαρχούν οι ανισότητες και οι αντιθέσεις ως αποτέλεσμα κακής προσαρμογής, έλλειψης βασικών ανέσεων και αποθεμάτων,

⁴¹ Δεδουσόπουλος Απ., (2000), " Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας", Αθήνα

υπερπληθυσμού, έλλειψης πόρων και των ειδικών αναγκών των μεταναστών⁴².

- Το Αστικό Πρόγραμμα είναι ένα πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής που χρησιμοποιεί κοινωνικούς δείκτες για να προσδιορίσει τις 'περιοχές που υστερούν'. Σύμφωνα με έναν από τους υπεύθυνους για τη δημιουργία αυτών των δεικτών, «οι άνθρωποι που ζουν σε υστέρηση είναι οι λιγότερο ικανοί να ανταγωνιστούν σε τρεις βασικές ανταγωνιστικές αγορές: στέγαση, εργασία και εκπαίδευση. Περιοχές όπου συγκεντρωτικά υπάρχει αδυναμία ανταγωνισμού είναι περιοχές που υστερούν». Αυτή η έννοια της υστέρησης στην πράξη εκφράζεται με τις ακόλουθες μεταβλητές απογραφής:

1. % ημειδικευμένων εργατών
2. % ανειδίκευτων εργατών
3. οικονομικά ενεργοί άντρες που ζητούν εργασία
4. % νοικοκυριών με πολλά άτομα
5. % νοικοκυριών που συστεγάζονται
6. % νοικοκυριών που ζουν σε ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα
7. % ατόμων ηλικίας 17-25 που ζουν σε ιδιωτικά νοικοκυριά χωρίς να είναι φοιτητές.

Τα τρία παραπάνω παραδείγματα είναι προσπάθειες να προσδιοριστούν συγκεκριμένα προβλήματα σε κάποιες περιοχές. Το βασικό

⁴² Μουσούρου Λ., 2004. «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Εκδόσεις: Gutenberg

μειονέκτημα είναι ότι τα προβλήματα που οι δείκτες προσπαθούν να προσδιορίσουν – σχετικά με εκπαίδευση, στέγαση κλπ. - είναι μάλλον ασαφή και γι' αυτό προσδιορίζονται βάσει συνηθισμένων στατιστικών στοιχείων και όχι βάσει κοινωνικών διαδικασιών και θεωριών, ικανοποιώντας έτσι την άμεση ανάγκη για κοινωνικούς δείκτες. Αυτό όμως που πραγματικά χρειάζεται είναι ουσιαστική έρευνα στη φύση και στις αιτίες των προβλημάτων έτσι ώστε να κατασκευαστούν πιο 'ευαίσθητοι' δείκτες σχετικοί με τα προβλήματα αυτά. Οι δείκτες που αφορούν συγκεκριμένα προβλήματα πρέπει να ειπωθούν ως μέτρα γεφύρωσης του χάσματος. Χρειάζεται ένα κατανοητό σύστημα δεικτών που να καλύπτει όλες τις πτυχές της ποιότητας ζωής, το οποίο εξάλλου είναι απαραίτητο για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα τέτοιο σύστημα πρέπει να δοθεί έμφαση στους *πληροφοριακούς δείκτες*.

β. Πληροφοριακοί δείκτες

Οι περισσότεροι δείκτες αυτής της κατηγορίας είναι το αποτέλεσμα προσπαθειών ακαδημαϊκών να έχουν ένα είδος ποσοτικής μέτρησης για την ποιότητα ζωής.

- Ο Wilson (1969) ερμήνευσε την έννοια 'ποιότητα ζωής' χρησιμοποιώντας δείκτες που σχετίζονται με εννέα 'περιοχές στόχων':

1. Προσωπική θέση (status)
2. Ισότητα
3. Κρατική και τοπική κυβέρνηση
4. Εκπαίδευση

5. Οικονομική ανάπτυξη
6. Τεχνολογικές αλλαγές
7. Γεωργία
8. Συνθήκες ζωής
9. Υγεία και ευημερία.

Οι δείκτες για κάθε μία από αυτές τις περιοχές, προέρχονται από μία σειρά μεταβλητών επιλεγμένων έτσι, ώστε να σχετίζονται με τους συγκεκριμένους σκοπούς της κάθε περιοχής. Για παράδειγμα ο δείκτης για την περιοχή 'συνθήκες ζωής' προέρχεται από οκτώ μεταβλητές όπως -%

-% σπιτιών με υδραυλικές εγκαταστάσεις

- κατά κεφαλήν γενικά έξοδα του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης για την αστική ανανέωση⁴³.

- Ο Flax (1972) ερεύνησε την ποιότητα ζωής χρησιμοποιώντας δείκτες βασισμένους σε δεκατέσσερις 'ποιοτικές' κατηγορίες ορισμένες από τις οποίες είναι: ανεργία, εισόδημα, στέγαση, υγεία, δημόσια τάξη, φυλετική ισότητα, συμμετοχή των πολιτών, εκπαίδευση, ποιότητα ατμόσφαιρας, κοινωνική διάσπαση κ.α.
- Ο Smith (1973) θέτει εννιά γενικές κατηγορίες ποιότητας ζωής: εισόδημα, πλούτος, απασχόληση, το περιβάλλον που ζούμε (στο σπίτι, το φυσικό, η γειτονιά), υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική τάξη (έγκλημα, δημόσια τάξη, διάλυση οικογένειας), κοινωνική ένταξη (δημοκρατική συμμετοχή, απομόνωση, δικαιοσύνη), ψυχαγωγία-αναψυχή.

⁴³ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

➤ Οι Gordon και Whittaker (1972) ανέπτυξαν δείκτες ευημερίας θεωρώντας ότι το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ο πιο σημαντικός δείκτης ευημερίας, δίνοντας έμφαση στην κατά περιοχές διανομή του. Δεχόμενοι ότι υπάρχουν και άλλες σημαντικές διαστάσεις ευημερίας, τις προσδιόρισαν μέσα από μία παραγοντική ανάλυση μεταβλητών οι οποίες αντιπροσωπεύουν πολλές πλευρές οικονομικής και κοινωνικής ποιότητας ζωής⁴⁴. Οι μεταβλητές αυτές είναι:

- 1.Εισόδημα 2.Ανεργία
- 3.Εποχικότητα ανεργίας 4.Γυναικεία δραστηριότητα
- 5.Ειδικευμένοι εργάτες 6.Ημειδικευμένοι και ανειδίκευτοι εργάτες
7. Μετανάστευση νέων ανδρών 8. Σπίτια με πολύ χαμηλή αξία ενοικίασης
9. Νοικοκυριά που έχουν όλες τις βασικές ανέσεις
10. Αυτοκίνητα ανά νοικοκυριό 11. Ιδιοκτησία τηλεφώνου
12. Ιδιοκτησία σπιτιού 13. Απασχόληση
14. Βιομηχανική ανάπτυξη 15. Καταληκτική ηλικία εκπαίδευσης
- 16.Γιατροί ανά άτομα 17. Προσβασιμότητα στις υπηρεσίες 18.Θνησιμότητα.

Πέντε βασικές διαστάσεις (παράγοντες) ποιότητας ζωής, οικονομικής και κοινωνικής, προέκυψαν από την ανάλυση αυτή: 'χρήματα', 'ιδιοκτησία', 'ανάπτυξη', 'ευκαιρία', 'δομή εργασίας'. Χρησιμοποιώντας τα σκορ αυτών των παραγόντων, μπόρεσαν να προσδιορίσουν τις περιοχές με ευημερία σταθερά πάνω ή κάτω από το μέσο όρο⁴⁵.

⁴⁴ Δεδουσόπουλος Απ., (2000), " Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας", Αθήνα

⁴⁵ Δεδουσόπουλος Απ., (2000), " Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας", Αθήνα

Οι περισσότερες προσπάθειες μέτρησης της ποιότητας ζωής εμποδίζονται από την έλλειψη ενός καλά προσδιορισμένου θεωρητικού πλαισίου. Γι' αυτό άμεσης προτεραιότητας είναι η καθιέρωση θεωρητικής βάσης γύρω από την οποία αυτά τα μέτρα (δείκτες) της ποιότητας ζωής μπορούν να κατασκευαστούν.

2.6 ΣΥΝΘΕΤΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Την τελευταία δεκαετία ο χώρος των κοινωνικών δεικτών έχει μπει σε νέα εποχή με την ανάπτυξη σύνθετων κοινωνικών δεικτών. Σκοπός τους είναι η συγκέντρωση επιμέρους δεικτών (αντικειμενικών και/ή υποκειμενικών) από έναν αριθμό τομέων σε έναν μοναδικό δείκτη που να προσδιορίζει την πρόοδο μίας χώρας σε επίπεδο κοινωνικών συνθηκών, τόσο μέσα στο χρόνο όσο και συγκρινόμενη με άλλες χώρες.

Στη βιβλιογραφία υπάρχει ένας βασικός διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτούς που αναπτύσσουν σειρές από δείκτες εξετάζοντας τις πιθανές αλληλοσυσχετίσεις χωρίς να προχωράνε στη δημιουργία σύνθετων δεικτών και σε αυτούς που εκτιμούν την ποιότητα ζωής μέσα από σύνθετους δείκτες. Η διαφωνία ως προς τη χρήση σύνθετων δεικτών στηρίζεται στην άποψη ότι η ποιότητα ζωής είναι κάτι πολυδιάστατο, έχει πολλές πτυχές οι οποίες δεν είναι δυνατόν να αθροιστούν ώστε να μπορούν να μετρηθούν από έναν μόνο δείκτη. Παράλληλα, ένας σύνθετος δείκτης δε μπορεί να μας πληροφορήσει σε ποιους επιμέρους τομείς της κοινωνίας υπάρχουν προβλήματα ενώ τέλος, η στάθμιση που είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός σύνθετου δείκτη μόνο σε υποκειμενικά κριτήρια μπορεί να βασιστεί. Σε αντίθεση με αυτές τις

απόψεις, οι υποστηρικτές της χρήσης σύνθετων δεικτών τους θεωρούν συμπληρωματικούς στους υπόλοιπους που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της ποιότητας ζωής, εκτιμώντας πως αποτυπώνουν μία γενική εικόνα της πραγματικότητας και των τάσεων που επικρατούν. Πλέον, με την ευρεία διαθεσιμότητα κοινωνικών δεδομένων, η νέα γενιά ερευνητών έχει στραφεί στην κατασκευή σύνθετων δεικτών.

2.6.1 Διεθνείς Σύνθετοι Δείκτες Κοινωνικής Ευημερίας

Τέσσερις σημαντικοί σύνθετοι δείκτες που δίνουν εκτιμήσεις της ευημερίας σε διάφορες χώρες για ένα συγκεκριμένο έτος είναι⁴⁶:

- *Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης* - ίσως ο πιο γνωστός σύνθετος δείκτης κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας που δημιουργήθηκε από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης Των Ηνωμένων Εθνών (1990)
- *Δείκτης Ποιότητας Ζωής* - αναπτύχθηκε από τον Ed Diener του Πανεπιστημίου του Ιλλινόις (1995)
- *Δείκτης Κοινωνικής Προόδου* - αναπτύχθηκε από τον Richard Estes του Πανεπιστημίου της Πενσυλβανία (1997)
- *Δείκτης Επιπέδου Ζωής* - του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1960).

Ο *Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης* (Δ.Α.Α.) προκύπτει από το συνδυασμό τριών μεταβλητών, τη *μακροζωία* όπως αυτή μετρείται από την αναμενόμενη ζωή κατά τη γέννηση, την *εκπαιδευτική πληρότητα* που μετρείται από το συνδυασμό της μόρφωσης των ενηλίκων και του ποσοστού εγγραφών στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση και το

⁴⁶ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

επίπεδο ζωής όπως μετρείται από το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κεφαλή (αγοραστική δύναμη ισοδύναμη σε δολάρια). Παρακάτω παρουσιάζεται ο μαθηματικός τρόπος υπολογισμού του δείκτη και παράδειγμα υπολογισμού του για δύο χώρες (Ελλάδα, Γκαμπόν):

• Μαθηματική παρουσίαση του Δ.Α.Α

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης βασίζεται σε τρεις επιμέρους δείκτες:

μακροζωία, εκπαιδευτική πληρότητα, επίπεδο ζωής. Για κάθε έναν από αυτούς έχουν προσδιοριστεί ελάχιστες και μέγιστες τιμές:

• μακροζωία: προσδοκώμενη ζωή κατά τη γέννηση: 25 χρόνια και 85 χρόνια

• εκπαιδευτική πληρότητα: i) ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων: 0% και 100%

(στάθμιση 2/3) ii) ποσοστό εγγραφών στις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης:

0% και 100% (στάθμιση 1/3)

• επίπεδο ζωής: πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κεφαλήν:

100\$ και 40.000\$ (ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης σε δολάρια)

Κάθε μέρος του Δ.Α.Α., υπολογίζεται σύμφωνα με τον παρακάτω γενικό τύπο:

(πραγματική τιμή του Χi - ελάχιστη τιμή του Χi)

Δείκτης = (μέγιστη τιμή του Χi - ελάχιστη τιμή του Χi)

Αν για παράδειγμα, η προσδοκώμενη ζωή κατά τη γέννηση σε μία χώρα είναι

65 χρόνια, τότε ο δείκτης προσδοκώμενης ζωής υπολογίζεται:

Δείκτης προσδοκώμενης ζωής = $(65 - 25) : (85 - 25) = 40 : 60 = 0,667$

Η κατασκευή του δείκτη εισοδήματος είναι λίγο πιο περίπλοκη. Το μέσο

παγκόσμιο εισόδημα 5.990\$ (ισοδυναμία αγοραστικής δύναμης σε δολάρια)

το 1995 λαμβάνεται ως όριο (y^*) και κάθε εισόδημα πάνω από το όριο αυτό

μειώνεται σύμφωνα με τον τύπο του Atkinson για τη χρησιμότητα του εισοδήματος: $W(y) = y^*$ για $0 < y < y^*$

$$= y^* + 2(y - y^*)^{1/2} \text{ για } y^* < y < 2y^*$$

$$= y^* + 2y^{*1/2} + 3(y - 2y^*)^{1/3} \text{ για } 2y^* < y < 3y^*$$

Η μειωμένη τιμή του μέγιστου εισοδήματος 40.000\$, με βάση τον τύπο του Atkinson είναι:

$$W(y) = y^* + 2y^{*1/2} + 3y^{*1/3} + 4y^{*1/4} + 5y^{*1/5} + 6y^{*1/6} + 7(40.000 - 6y^*)^{1/7}$$

Αυτό προκύπτει επειδή τα 40.000\$ είναι μεταξύ $6y^*$ και $7y^*$. Με τον παραπάνω τύπο, το μέγιστο εισόδημα των 40.000\$ προσαρμόζεται σε 6.311\$⁴⁷.

- Παράδειγμα υπολογισμού του Δ.Α.Α. για την Ελλάδα και την Γκαμπόν

Χώρα	Προσδοκώμενη ζωή	Ποσοστό εγγραμμάτων Ενηλίκων (%)	Ποσοστό εγγραφών Σε βαθμίδες εκπαίδευσης	Πραγματικό Α. Εγχ.Π. κατά κεφαλήν (σε \$)
Ελλάδα	77.9	96.7	82	11.636
Γκαμπόν	54.4	63.2	60	3.766

Δείκτης προσδοκώμενης ζωής

$$\text{Ελλάδα} = [77,9 - 25] : [85 - 25] = 52,9 : 60 = 0,882$$

$$\text{Γκαμπόν} = [54,5 - 25] : [85 - 25] = 29,5 : 60 = 0,492$$

Δείκτης μόρφωσης ενηλίκων

⁴⁷ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

$$\text{Ελλάδα} = [96,7 - 0] : [100 - 0] = 0,967$$

$$\text{Γκαμπόν} = [63,2 - 0] : [100 - 0] = 0,632$$

Δείκτης εγγραφής στις βαθμίδες εκπαίδευσης

$$\text{Ελλάδα} = [82 - 0] : [100 - 0] = 0,820$$

$$\text{Γκαμπόν} = [60 - 0] : [100 - 0] = 0,600$$

Δείκτης εκπαιδευτικής πληρότητας

$$\text{Ελλάδα} = [2(0,967) + 1(0,820)] : 3 = 0,918$$

$$\text{Γκαμπόν} = [2(0,632) + 1(0,600)] : 3 = 0,621$$

Δείκτης προσαρμοσμένου Α.Εγχ.Π. (ισοδυναμία σε δολάρια)

Για την Ελλάδα το Α.Εγχ.Π. κατά κεφαλή (ισοδυναμία σε δολάρια) είναι 11.363\$ δηλαδή πάνω από το όριο (5.990\$) λιγότερο όμως από τα διπλάσιο του ορίου. Το προσαρμοσμένο Α.Εγχ.Π. είναι επομένως $[5.990 + 2(11.636 - 5.990)/2] = 6.140\$$. Για τη Γκαμπόν το Α.Εγχ.Π. είναι 3.776\$ δηλαδή '83^

λιγότερο του ορίου (5.990\$) επομένως δε χρειάζεται προσαρμογή.

Ο δείκτης του προσαρμοσμένου Α.Εγχ.Π. επομένως είναι:

$$\text{Ελλάδα} = [6.140 - 100] : [6.311 - 100] = 6.040 : 6.211 = 0.972$$

$$\text{Γκαμπόν} = [3.766 - 100] : [6.311 - 100] = 3.666 : 6211 = 0.590^{48}.$$

Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης:

Ο Δ.Α.Α. είναι ένας απλός μέσος όρος του δείκτη προσδοκώμενης ζωής, εκπαιδευτικής πληρότητας και προσαρμοσμένου Α.Εγχ.Π. και άρα προκύπτει διαιρώντας το άθροισμα των τριών αυτών δεικτών με το 3.

⁴⁸ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

Χώρα	Δείκτης Προσδοκώμενης ζωής	Δείκτης εκπαιδευτικής πληρότητας	Δείκτης προσαρμοσμένου Α. Εγχ.Π	Άθροισμα Δεικτών	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης
Ελλάδα	0.882	0.918	0.972	2.772	0/924
Γκαμπόν	0.492	0.621	0.590	1.703	0.568

Πηγή: Human Development Index

Ο *Δείκτης Ποιότητας Ζωής* είναι ο συνδυασμός δύο επιμέρους δεικτών, του Βασικού Δείκτη Ποιότητας Ζωής που αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες και περιλαμβάνει επτά μεταβλητές και του Εξελιγμένου Δείκτη Ποιότητας Ζωής που αφορά τις ανεπτυγμένες χώρες και επίσης περιλαμβάνει επτά μεταβλητές. Ο συνδυασμός αυτός παράγει ένα αξιόπιστο μέτρο της ποιότητας ζωής που συστηματικά καλύπτει ένα φάσμα διαφορετικών ανθρώπινων αξιών. Ο Δείκτης Ποιότητας Ζωής βασίζεται σε ένα παγκόσμιο σετ 45 αξιών που αντανakλούν τρεις βασικές προϋποθέσεις της ανθρώπινης ύπαρξης: ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών, συντονισμό κοινωνικής αλληλεπίδρασης, επιβίωση και ευημερία των ομάδων. Οι 45 αξίες κατηγοριοποιούνται σε ένα σετ επτά αξιών. Οι αξίες και οι μεταβλητές του κάθε επιμέρους δείκτη που αντιστοιχούν σε αυτές, δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

Αξίες	Βασικός δείκτης	Εξελιγμένος δείκτης
Κυριότητα	Ικανοποίηση βασικών Φυσικών αναγκών	Υποκειμενική ανά άτομο

Συναισθηματική αυτονομία	Ποσοστό αυτοκτονιών	Υποκειμενική ευημερία
Πνευματική αυτονομία	Ποσοστό εγγραμμάτων	Παρακολούθηση στα Πανεπιστήμια
ισότητα	Καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	Εισοδηματική ανισότητα
αρμονία	Καταστροφή δασικών εκτάσεων	Συμφωνίες για το Περιβάλλον
συντηρητισμός	Ποσοστό ανθρωποκτονιών	ποσοστό καταθέσεων
ιεραρχία	Αγοραστική δύναμη	Κατά κεφαλήν εισόδημα

Πηγή: Andrew Sharpe, "A Survey of Indicators of Economic and Social Well-Being"

Ο **Δείκτης Κοινωνικής Πρόοδο** δημιουργήθηκε με σκοπό να αξιολογεί την πρόοδο που σχετίζεται με την ικανοποίηση βασικών κοινωνικών και υλικών αναγκών του παγκόσμιου πληθυσμού. Ο δείκτης περιλαμβάνει 46 κοινωνικούς δείκτες χωρισμένους σε δέκα κατηγορίες: εκπαίδευση, υγεία, θέση των γυναικών, άμυνα, οικονομικά, δημογραφικά, γεωγραφία, πολιτική συμμετοχή, πολιτισμικές αντιθέσεις, ευημερία. Κάθε κοινωνικός δείκτης και κατηγορία σταθμίστηκε, μέσα από μια παραγοντική ανάλυση δύο σταδίων, για τη σχετική τους συμμετοχή στη διακύμανση που σχετίζεται με τις αλλαγές στην κοινωνική πρόοδο διαχρονικά. Τα σταθμισμένα σκορ των κατηγοριών

αθροίστηκαν δημιουργώντας το Σύνθετο Σταθμισμένο Δείκτη Κοινωνικής Προόδου⁴⁹.

Ο *Δείκτης Επιπέδου Ζωής* του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, προσδιορίζει το επίπεδο ζωής μέσα από μία σειρά *στοιχείων* καθένα από τα οποία αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο τύπο ανθρώπινων *αναγκών*, η ικανοποίηση των οποίων μετριέται έμμεσα από μία σειρά *δεικτών*. Λόγω του μεγάλου εύρους των πολιτισμών και των συστημάτων αξιών σε ολόκληρο τον κόσμο, τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν τους κοινούς παρανομαστές του επιπέδου ζωής στην ευρύτερη έννοιά τους. Τα στοιχεία και οι δείκτες αυτοί παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα, που αποτελεί το γενικό σχέδιο του δείκτη:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: ΓΕΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΖΩΗΣ

Τύποι αναγκών	Στοιχεία	Δείκτες
Α. φυσικές	1. διατροφή	Α. κατανάλωση θερμίδων κατά άτομο
		Β. κατανάλωση πρωτεϊνών ανά άτομο
		Γ. αναλογία κατανάλωσης θερμίδων από δημητριακά, λαχανικά, ζαχαρώδη
	2. Στέγαση	Α. ποιότητα στέγασης
Β. πυκνότητα		

⁴⁹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

	3. υγεία	<p>κατοίκησης</p> <p>Γ. ανεξαρτησία κατοίκησης</p> <p>Α. Πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες</p> <p>Β. θνησιμότητα οφειλόμενη σε παρασιτικές ασθένειες</p> <p>Γ. θνησιμότητα</p>
Β. πολιτισμικές	4. εκπαίδευση	<p>Α. αναλογία εγγραφής στο σχολείο</p> <p>Β. αναλογία μαθητών που τελειώνουν το σχολείο</p> <p>Γ. αναλογία μαθητών-δασκάλων</p>
	5. ψυχαγωγία	<p>Α. ελεύθερος χρόνος κατά μέσο όρο</p> <p>Β. καθημερινή κυκλοφορία εφημερίδων</p> <p>Γ. αριθμός ραδιοφώνων και τηλεοράσεων ανά σπίτι</p> <p>Α. αριθμός βίαιων θανάτων</p>

	6. ασφάλεια	Β. ποσοστό πληθυσμού που λαμβάνει επιδόματα ανεργίας και ασθένειας Γ. ποσοστό που πληθυσμού που καλύπτεται από συνταξιοδοτικά προγράμματα
Γ. υψηλές	7. επιπλέον εισόδημα	Α. εισόδημα επιπλέον αυτού που απαιτείται για την ικανοποίηση των φυσικών αναγκών και πολιτισμικών αναγκών

Πηγή: Drewnowski και Scott

Ο Δείκτης Επιπέδου Ζωής είναι ένα ενιαίο (αθροιστικό) μέτρο του επιπέδου ζωής, μπορεί όμως να χωριστεί έτσι ώστε να δίνει συνολικά σκορ για κάθε ένα από τα επτά του στοιχεία.

Σε προηγμένες βιομηχανικές χώρες όπως το Βέλγιο, υψηλό επίπεδο ζωής είναι το αποτέλεσμα υψηλού βαθμού ικανοποίησης όλων των αναγκών, με μοναδική εξαίρεση την ασφάλεια. Σε λίγο λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες όπως η Ελλάδα, το επίπεδο ζωής είναι λίγο χαμηλότερο, με σχετικά υψηλά επίπεδα ικανοποίησης των φυσικών αναγκών (διατροφή, υγεία, στέγαση), που εξισορροπούνται από μέτρια επίπεδα ικανοποίησης των πολιτισμικών αναγκών (εκπαίδευση, ψυχαγωγία, ασφάλεια) και χαμηλότερα επίπεδα ικανοποίησης υψηλότερων αναγκών. Τέλος, χώρες του 'τρίτου κόσμου' όπως

η Ινδία χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα ζωής, με μικρά σκορ κυρίως στην υγεία και στην ασφάλεια, και σχεδόν αμελητέο βαθμό ικανοποίησης των υψηλότερων αναγκών.

Ένας δείκτης όπως ο παραπάνω είναι αμβλύ όργανο μέτρησης των διακυμάνσεων της ευημερίας σε μία προηγμένη χώρα. Χρειάζεται να αναπτυχθεί μία πιο εξειδικευμένη σειρά δεικτών που να εκτιμά τις διακυμάνσεις αυτές μέσα σε ένα μικρότερο και συμπαγέστερο πληθυσμό.

2.7 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΖΩΗΣ

Μία προσέγγιση που χρησιμοποιεί το επίπεδο ζωής ως πλαίσιο προκειμένου να εκτιμηθούν οι διακυμάνσεις στην ευημερία, από την οπτική γωνία της λειτουργίας των αστικών υπηρεσιών, προέρχεται από το Urban Planning Directorate στη Βρετανία. Ξεκινώντας από πέντε 'αξιόπιστους' δείκτες κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας επεκτείνεται σε δείκτες που καλύπτουν το απαιτούμενο εύρος των λειτουργιών των αστικών υπηρεσιών. Πέντε μεταβλητές που σχετίζονται με την υλική ευημερία και την εκπαίδευση αποτελούν τους 'αξιόπιστους' δείκτες⁵⁰:

A. 'Αξιόπιστοι' δείκτες ευημερίας

1. ετήσιο ατομικό εισόδημα
2. νοικοκυριά με δύο ή περισσότερα αυτοκίνητα
3. διαμερίσματα με αξία ενοικίασης 300 Ευρώ ή μεγαλύτερη
4. ακαθάριστο εθνικό προϊόν κατά κεφαλή

⁵⁰ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

5. επαγγελματίες εργαζόμενοι.

Στη συνέχεια υπολογίστηκαν συντελεστές συσχέτισης μεταξύ των πέντε αυτών μεταβλητών και άλλων 68 που αφορούν διάφορες κοινωνικές λειτουργίες και ανέσεις. Από αυτή την ανάλυση, 15 μεταβλητές που είχαν ισχυρή συσχέτιση με τους 'αξιόπιστους' δείκτες επιλέχτηκαν, έτσι ώστε κάθε μία από τις επτά κύριες λειτουργίες αστικών υπηρεσιών, διοίκηση, εκπαίδευση, ευημερία, πολιτιστική ανάπτυξη, ψυχαγωγία, φυσική ανάπτυξη, εμπόριο, να καλύπτεται:

B. Κοινωνικές παροχές (ανέσεις) που υποδηλώνουν υψηλά 'σάνταρ' ζωής:

(με σειρά σημαντικότητας)

1. οδοντιατρεία και ιατρεία γιατρών
2. γήπεδα γκολφ
3. ποιοτικά εστιατόρια
4. μουσεία και γκαλερί τέχνης
5. κινηματογράφοι
6. πολυκαταστήματα
7. κλινικές, νοσοκομεία, γηροκομεία κλπ.
8. δημόσιες βιβλιοθήκες
9. εξειδικευμένες βιβλιοθήκες
10. πολυτελή ξενοδοχεία
11. στάδια
12. πανεπιστήμια
13. θέατρα
14. εστιατόρια

15. διοικητικά γραφεία.

Οι δεκαπέντε αυτές μεταβλητές προστίθενται στις πέντε αρχικές και όλες μαζί αποτελούν τον *λειτουργικό ορισμό* του επιπέδου ζωής. Αυτές οι μεταβλητές χρησιμοποιούνται για να εκτιμηθούν διακυμάνσεις στο επίπεδο ζωής μεταξύ διαφόρων περιοχών (έγινε σε περιοχές της Αγγλίας και Ουαλίας).

Αναφορικά με το επίπεδο ζωής, κάποια στοιχεία αποτελούν αναπόσπαστα μέρη κάθε ορισμού αυτής της έννοιας:

1. σχετίζεται με την πραγματική ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών του πληθυσμού,
2. πρέπει να θεωρείται ως κάτι παραπάνω από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που σχετίζονται με αυτές τις ανάγκες και επιθυμίες, αφού για παράδειγμα πολλές πλευρές ψυχαγωγίας και ασφάλειας δε μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως αγαθά ή υπηρεσίες για τους καταναλωτές,
3. προέρχεται από και μπορεί να χωριστεί σε έναν αριθμό διακριτών τάξεων αναγκών και επιθυμιών του πληθυσμού. Τέτοιες τάξεις για παράδειγμα είναι η υγεία, εκπαίδευση, στέγαση, εργασία, υλικά αγαθά, κοινωνική θέση, ψυχαγωγία, ασφάλεια και κοινωνική σταθερότητα. Εάν μάλιστα το επίπεδο ζωής ορίζεται σε σχέση με μεγάλα κομμάτια πληθυσμού (π.χ. περιοχές ή πόλεις, σε αντίθεση με οικογένειες ή άτομα) υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη, όπως το φυσικό περιβάλλον που επηρεάζει άμεσα συγκεκριμένες πλευρές υγείας και αναψυχής και η μετακίνηση πληθυσμού μεταξύ περιοχών που επηρεάζει τη ζήτηση και προσφορά εργασίας, στέγασης και δημόσιων υπηρεσιών.

Με βάση τα παραπάνω, ένας γενικός ορισμός του επιπέδου ζωής μπορεί να τεθεί ως ακολούθως⁵¹:

Το επίπεδο ζωής των κατοίκων μίας δεδομένης γεωγραφικής περιοχής αποτελείται από τη συνολική σύνθεση στέγασης, υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής θέσης, απασχόλησης, πλούτου, ψυχαγωγίας, κοινωνικής ασφάλειας και κοινωνικής σταθερότητας που αθροιστικά υπάρχουν σ' αυτήν την περιοχή, μαζί με αυτές τις πλευρές της δημογραφικής δομής, του γενικού φυσικού περιβάλλοντος και της δημοκρατικής συμμετοχής που μπορούν να καθορίσουν το βαθμό στον οποίο οι ανάγκες και οι επιθυμίες που σχετίζονται με τα παραπάνω συνθετικά μέρη της ποιότητας ζωής, μπορούν να ικανοποιηθούν ή ικανοποιούνται.

Ο παραπάνω ορισμός, ο οποίος αποτελεί τη βάση από την οποία προέρχεται και εφαρμόζεται ο λειτουργικός ορισμός, αναγνωρίζει περισσότερα από δέκα στοιχεία του επιπέδου ζωής όπως υγεία, στέγαση και εκπαίδευση. Αυτά αποτελούνται από έναν αριθμό πτυχών: για παράδειγμα το περιβάλλον διδασκαλίας και τα περιθώρια για περαιτέρω εκπαίδευση είναι σημαντικές πτυχές της εκπαίδευσης. Κάθε πτυχή εκφράζεται από ένα ευρύ φάσμα δεικτών: η περαιτέρω εκπαίδευση για παράδειγμα μπορεί να εκφραστεί με δείκτες όπως πανεπιστήμια που υπάρχουν, αριθμός μαθητών που συνεχίζουν το σχολείο μετά τη νόμιμη ελάχιστη ηλικία, το ποσοστό των ενηλίκων με πτυχία ή διπλώματα. Τέλος κάθε δείκτης 'μετατρέπεται' σε μεταβλητή μόνο όταν είναι με ακρίβεια διατυπωμένος σε μία φόρμα μετρήσιμη σε κάποια κλίμακα διαστήματος και σχετίζεται με τον 'πληθυσμό σε κίνδυνο'

⁵¹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

(δηλαδή τον πληθυσμό που σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο δείκτη. Για παράδειγμα όταν μετράμε τα επίπεδα περαιτέρω εκπαίδευσης ο 'πληθυσμός σε κίνδυνο' είναι αυτός μεταξύ 17 και 25 ετών). Ο Πίνακας 2.5 περιέχει τα στοιχεία, τις πτυχές και τους δείκτες από τους οποίους προέρχεται ο λειτουργικός ορισμός του επιπέδου ζωής (οι 53 δείκτες του πίνακα συνθέτουν τον λειτουργικό ορισμό):

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΖΩΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

(εφαρμόστηκαν στην Αγγλία)

Στοιχεία	Πτυχές	Δείκτες
A. στέγαση	Χαρακτηριστικά διαμονής	<ol style="list-style-type: none"> 1. πυκνότητα κατοίκησης 2. πολυάριθμοι ένοικοι 3. κοινή διαμονή 4. άδεια διαμερίσματα 5. μικρά νοικοκυριά 6. μεγάλα νοικοκυριά 7. διαμερίσματα κατοικούμενα από ιδιοκτήτες 8. ιδιωτικά ενοικιαζόμενα 9. ενοικιαζόμενα

		διαμερίσματα σε τοπική διοίκηση
	Ποιότητα στέγασης	10. τιμές ενοικίων 11. παροχή κρύου νερού 12. παροχή ζεστού νερού 13. πρόσβαση σε τουαλέτα 14. πρόσβαση σε μπάνιο
	Κατασκευή σπιτιών	15. σύνολο νέων σπιτιών 16. νέα σπίτια της τοπικής διοίκησης
	ασθένειες	17. βρεφική θνησιμότητα 18. θνησιμότητα από φυματίωση 19. θνησιμότητα από βρογχίτιδα
B. υγεία	Πρόσβαση σε νοσοκομειακή περίθαλψη	20. αριθμός ασκούμενων στην γενική ιατρική 21. σχολικοί

		οδοντίατροι
Γ. εκπαίδευση	Συνεχιζόμενη εκπαίδευση	22. ενήλικες που εγκατέλειψαν το σχολείο πριν τα 15 23. μαθητές που συνεχίζουν το σχολείο
	Περιβάλλον διδασκαλίας	24. πεπειραμένοι δάσκαλοι ανά μαθητή 25. νέοι δάσκαλοι ανά μαθητή
Δ. κοινωνική θέση	Κοινωνική θέση	26. ελεύθεροι επαγγελματίες και στελέχοι επιχειρήσεων 27. χειρωνακτες
Ε. απασχόληση	εργασία	28. ανεργία 29. οικονομικά ενεργός πληθυσμός 30. ποσοστό γυναικείας δραστηριότητας
Ζ. ευημερία	Χρηματικό εισόδημα	31. χαμηλά ατομικά

		εισοδήματα 32. υψηλά ατομικά εισοδήματα
Η. ελεύθερος χρόνος	Δυνατότητες για ψυχαγωγία	33. βιβλιοθήκες 34. κινηματογράφοι 35. εστιατόρια 36. ξενοδοχεία
Θ. κοινωνική προστασία	ασφάλεια	37. υπηρεσίες αστυνομία
	πρόνοια	40. κοινωνική πρόνοια 41. υπηρεσίες για παιδιά
Ι. κοινωνική σταθερότητα	έγκλημα	42. ποινικά αδικήματα
	Οικογενειακή σταθερότητα	43. διαζύγια 44. παράνομες σχέσεις
Κ. δημογραφική δομή	ηλικία	45. ηλικιακή κατηγορία 0- 14 46. Ηλικιακή κατηγορία 15-44 47. ηλικιακή κατηγορία 60+
	Πληθυσμιακή αλλαγή	48. φυσική πληθυσμιακή αλλαγή 49. μετανάστευση

		50. διαμονή σε μια περιοχή από την γέννηση
Λ. γενικό φυσικό περιβάλλον	αστυφιλία	51. άτομα ανά στρέμμα
Μ. δημοκρατική συμμετοχή	Δημοκρατική συμμετοχή	52. αριθμός κομμάτων 53. μέγεθος εκλογικού σώματος σε τοπικές εκλογές

Πηγή: Paul Knox, "Social Well-Being: A Spatial Perspective"

Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν πτυχές του επιπέδου ζωής που είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν όπως η ποιότητα του τοπίου, η ικανοποίηση από την εργασία και το γενικό επίπεδο ικανοποίησης από τη ζωή. Για το λόγο αυτό και επειδή οι μη μετρήσιμες πτυχές του επιπέδου ζωής είναι σημαντικές στον καθορισμό ή στην περιγραφή των διακυμάνσεων του επιπέδου ζωής κατά περιοχές, η χρήση μόνο μετρήσιμων πτυχών συνεπάγεται την υπόθεση ότι η συσχέτιση μεταξύ μετρήσιμων και μη μετρήσιμων πτυχών είναι ισχυρή τόσο, ώστε να μπορούμε να έχουμε ικανοποιητικά αποτελέσματα που προέρχονται μόνο από τις μετρήσιμες πτυχές⁵².

Περίληπτική περιγραφή μεθόδου μέτρησης της διακύμανσης του επιπέδου ζωής μεταξύ περιοχών (εφαρμόστηκε το 1961 στην Αγγλία)

Πρώτο στάδιο: Ανάλυση συσχέτισης των 53 μεταβλητών

⁵² Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Κάποιες από αυτές παρουσιάζουν ισχυρή συσχέτιση με τις υπόλοιπες 52. Θα μπορούσαμε λοιπόν να συμπεράνουμε την ύπαρξη κάποιων γενικών πατέντων που σχετίζονται με τα επίπεδα ζωής.

Δεύτερο στάδιο: Ανάλυση Βασικών Παραγόντων

Τη χρησιμοποιούμε για να προσδιορίσουμε τις πατέντες αυτές. Η τεχνική αυτή δίνει τη δυνατότητα ένας μεγάλος αριθμός μεταβλητών να μειωθεί σε ένα μικρό αριθμό νέων μεταβλητών (παράγοντες) οι οποίες είναι υπεύθυνες για ένα μεγάλο ποσοστό της διακύμανσης στα αρχικά δεδομένα.

Από την ανάλυση προέκυψαν έξι σημαντικοί παράγοντες, εκ των οποίων οι πρώτοι τρεις συνδέονται με συγκεκριμένες κοινωνικο-γεωγραφικές διαδικασίες. Αυτά τα τρία, είναι τα πιο διακριτά στοιχεία έκφρασης του επιπέδου ζωής κατά περιοχές:

- *το πρώτο* και σημαντικότερο στοιχείο είναι γενικό και θα μπορούσε να οριστεί ως 'επίπεδο ζωής'. Περιλαμβάνει κοινωνική θέση, υγεία, στέγαση, εργασία και πλούτο.
- *το δεύτερο* συνδέεται με μεταβλητές που μετράνε την ηλικιακή δομή, την οικογενειακή σταθερότητα και τη σύνθεση του νοικοκυριού.
- *το τρίτο* είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον αν και σχετικά λιγότερο σημαντικό από τα άλλα και σχετίζεται με μεταβλητές οι οποίες συνδέονται με την ανάπτυξη των προαστίων: υψηλό ποσοστό κατασκευής σπιτιών, μεγάλος αριθμός μαθητών στα σχολεία, χαμηλό επίπεδο ανεργίας, λίγα σπίτια χωρίς τις βασικές ανέσεις.

Ένας απλός δείκτης επιπέδου ζωής, προκύπτει από την πρόσθεση των έξι σκορ (που προκύπτουν από την ανάλυση παραγόντων) για κάθε περιοχή. Όμως και χωρίς τα σκορ αυτά, μπορούμε να πάρουμε χρήσιμες πληροφορίες που προέρχονται από την ανάλυση, με την κατασκευή ενός δείκτη από ένα μικρό αριθμό 'διαγνωστικών' μεταβλητών, οι οποίες επιλέγονται έτσι ώστε να αντιπροσωπεύουν το χαρακτήρα και τη σύνθεση των κυρίων παραγόντων. Στην περίπτωση που περιγράφουμε, διαλέγουμε διαγνωστικές μεταβλητές τέτοιες που η κάθε μία να σχετίζεται ισχυρά με τουλάχιστον έναν από τους έξι παράγοντες (με συσχέτιση τουλάχιστον + ή - 0,6) και ένα μεγάλο ποσοστό (τουλάχιστον 75%) της διακυμάνσεώς της να συμπεριλαμβάνεται στη συνολική δομή του παράγοντα. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, ο αριθμός των διαγνωστικών μεταβλητών που θα χρησιμοποιηθούν είναι κατ' ανάγκην αυθαίρετος και η επιλογή τους υποκειμενική. Ένας αποτελεσματικός δείκτης προκύπτει από τις παρακάτω τέσσερις διαγνωστικές μεταβλητές:

- μέσος αριθμός ατόμων ανά δωμάτιο
- % νοικοκυριών χωρίς αποκλειστική χρήση μπάνιου
- % οικονομικά ενεργών ατόμων χωρίς εργασία
- % ατόμων ηλικίας 60 ετών και άνω.

Οι τιμές του δείκτη για κάθε περιοχή υπολογίζονται από τα σκορ κατάταξης για κάθε μία από αυτές τις μεταβλητές. Χαμηλές τιμές του δείκτη είναι ενδεικτικές υψηλού επιπέδου ζωής (για παράδειγμα στη Βρετανία όπου

εφαρμόστηκε, η καλύτερη τιμή του δείκτη - δηλαδή η χαμηλότερη - ήταν 9,7 στο Buckinghamshire και η χειρότερη - η μεγαλύτερη - 83,9 στο Gateshead)⁵³.

Προσπάθειες ανάλογες στην Ελλάδα, κατασκευής δείκτη που να μετράει την ποιότητα ζωής με αντικειμενικά στοιχεία και τη διακύμανση της κατά περιοχές, δεν έχουν ακόμα πραγματοποιηθεί, τουλάχιστον όχι σε συστηματική βάση.

Το κεφάλαιο που ακολουθεί περιγράφει τις έρευνες που γίνονται στην Ελλάδα για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής και τους κυριότερους δείκτες που συλλέγονται.

⁵³ Jankowich, (2004), "Research Methods for studies and projects", London: Macmillan Press Ltd.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί ένα μοντέλο συστηματικής παρακολούθησης και μέτρησης των αλλαγών στην κοινωνική δομή. Οι βασικές πηγές κοινωνικής αναφοράς είναι οι στατιστικές έρευνες που διεξάγει η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, όμως προσπάθεια σχεδιασμού ολοκληρωμένης και συστηματικής έρευνας που να αφορά την αξιολόγηση της ποιότητας της ζωής σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο δεν έχει γίνει.

Τέτοιες έρευνες γίνονται στην Ευρώπη (Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία κ.α.), στον Καναδά (Κάλγκαρι, Τορόντο κ.α.) κυρίως όμως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Σηάτλ, Λος Άντζελες, Φοίνιξ κ.α.) με πιο γνωστό ίσως το Quality of Life Project στο Jacksonville (Φλόριντα), ένα από τα πρώτα και πιο επιτυχημένα προγράμματα δεικτών. Ξεκίνησε το 1985, διεξάγεται ετησίως και αφορά την παρακολούθηση και μέτρηση της προόδου της περιοχής και των συνθηκών που επικρατούν, μέσα από συγκεκριμένους δείκτες που αναφέρονται σε τομείς όπως εκπαίδευση, οικονομία, φυσικό περιβάλλον κλπ. Για κάθε δείκτη προσδιορίζεται ένας στόχος που πρέπει να επιτευχθεί σε ορισμένο χρόνο, εξετάζονται οι συσχετίσεις των δεικτών διαφορετικών τομέων, ενώ το πρόγραμμα συμπληρώνεται με μία σειρά δεικτών μέτρησης της κοινής γνώμης πάνω σε τοπικά θέματα ποιότητας ζωής⁵⁴.

⁵⁴ Jankowich, (2004), "Research Methods for studies and projects", London: Macmillan Press Ltd.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι έρευνες που γίνονται στην Ελλάδα από εθνικές υπηρεσίες και ιδιωτικές εταιρείες, τα κυριότερα διεθνή προγράμματα αξιολόγησης της ποιότητας ζωής σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα, καθώς και κάποιες μεμονωμένες (όχι συστηματικές) προσπάθειες που έχουν γίνει προς αυτή την κατεύθυνση.

3.1 ΕΘΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΚΕΝΤΡΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

Η Ε.Σ.Υ.Ε. διεξάγει συστηματικές στατιστικές εργασίες οι οποίες αποτελούν μία από τις σημαντικότερες πηγές κοινωνικής αναφοράς στην Ελλάδα, καθώς από αυτές προέρχονται πληροφοριακοί δείκτες για όλους τους τομείς που συνθέτουν την ελληνική πραγματικότητα. Οι περισσότερες από αυτές είναι δειγματοληπτικές, με εξαίρεση κάποιες που είναι απογραφικές (βασικότερη η γενική απογραφή πληθυσμού, οικοδομών και κτιρίων που διεξάγεται κάθε δεκαετία). Λόγω της συστηματικότητας συλλογής των δεικτών, υπάρχει η δυνατότητα συγκρίσεων με τους αντίστοιχους δείκτες προηγούμενων ετών και επομένως καταγραφής των όποιων αλλαγών, θετικών και αρνητικών, στους τομείς που εξετάζονται. Σε κάθε Υπουργείο αντιστοιχεί ένα παράρτημα της Στατιστικής Υπηρεσίας το οποίο ασχολείται με τη συλλογή των απαιτούμενων δεικτών που αφορούν το Υπουργείο αυτό.

Ορισμένοι από αυτούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα, είναι⁵⁵:

Υπουργείο Εργασίας:

- Έρευνα απασχόλησης (εργατικού δυναμικού)

Μεταβλητές: εργατικό δυναμικό, απασχολούμενοι, άνεργοι, ποσοστό ανεργίας κ.α.

- Έρευνα διάρθρωσης και κατανομής των αμοιβών

Μεταβλητές: αποδοχές κατά φύλο, ηλικία και εκπαίδευση

Υπουργείο Υγείας:

- Απογραφή θεραπευτηρίων

Μεταβλητές: θεραπευτήρια, κλίνες, γιατροί, νοσηλευτικό προσωπικό κ.α.

- Απογραφή κέντρων υγείας

Μεταβλητές: αριθμός κέντρων υγείας κατά γεωγραφικό διαμέρισμα και νομό

Υπουργείο Δικαιοσύνης:

- Έρευνα εγκληματικότητας

Μεταβλητές: αδικήματα, ποινές, επίπεδο μόρφωσης, οικογενειακή κατάσταση, ηλικία

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων:

- Έρευνα πρωτοβάθμιας - δευτεροβάθμιας - τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Μεταβλητές: σχολικές μονάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα, μαθητές-σπουδαστές-

⁵⁵ Συλλογικό Έργο, (2002), «Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα». Εκδόσεις: Παπαζήσης

φοιτητές, διδακτικό προσωπικό.

Στο ΥΠΕΠΘ υπάγεται το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο που διεξάγει έρευνες και μελέτες σε θέματα που αφορούν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, διατυπώνει προτάσεις εκπαιδευτικής πολιτικής και οργανώνει προγράμματα κατάρτισης για τους δασκάλους.

Εξάλλου επιστημονική έρευνα σε θέματα εκπαίδευσης και ειδικότερα όσον αφορά στην οργάνωση και στο σχεδιασμό της διδασκαλίας, στην αξιολόγηση των μαθητών και του εκπαιδευτικού συστήματος και στη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, διεξάγει αλλά και αναθέτει και εποπτεύει το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας. Ιδρύθηκε το 1995 και λειτουργεί ως εθνικός συντονιστικός φορέας για την εκπαιδευτική έρευνα και ως συμβουλευτικό όργανο του ΥΠΕΠΘ. Κάποιες από τις έρευνες που έχει κάνει ή συντονίζει είναι:

- οι απόψεις των μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων του λυκείου για το Ενιαίο Λύκειο και τον τρόπο λειτουργίας του
- η εφαρμογή στην Ελλάδα του προγράμματος του ΟΟΣΑ για τις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών στη μάθηση και την τεχνολογία
- η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η περίπτωση των Οικονομικών Επιστημών⁵⁶.

⁵⁶ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση: Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

Αυτήν την περίοδο, προτεραιότητα για το Κ.Ε.Ε. αποτελεί η *‘αποτύπωση του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα’*, πρόγραμμα που ανατέθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και στοχεύει στην καταγραφή/περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στα νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια και λύκεια της χώρας. Η αποτύπωση αφορά την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων, το επίπεδο της σχολικής ζωής, το αν και με ποιό τρόπο σχολεία συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα κλπ., και θα γίνει σε δείγμα 2000 σχολείων με γεωγραφική κάλυψη σε όλη τη χώρα. Το προσχέδιο του ερωτηματολογίου (της φόρμας) που θα χρησιμοποιηθεί για τη συλλογή των πληροφοριών χωρίζεται σε τρεις ενότητες: α) περιγραφή σχολικής μονάδας (δημόσια-ιδιωτική, λύκειο-γυμνάσιο κλπ., εξοπλισμός, υλικοτεχνική υποδομή κλπ.), β) ανθρώπινο δυναμικό και λειτουργία (αριθμός εκπαιδευτικών ανά ειδικότητα και φύλλο, συνολικός αριθμός εγγεγραμμένων μαθητών, επιλογές μαθητών για περαιτέρω εκπαίδευση ή επάγγελμα κλπ.), γ) πηγές χρηματοδότησης και δαπάνες για το σχολείο. Φιλοδοξία του προγράμματος είναι η δημιουργία μίας βάσης δεδομένων η οποία να περιλαμβάνει τις παραπάνω στοιχεία και να ενημερώνεται άμεσα από τις σχολικές μονάδες (on line σύνδεση) για τις όποιες αλλαγές γίνονται σε αυτές⁵⁷.

Παράλληλα το Κ.Ε.Ε. έχει αναπτύξει και εφαρμόσει δοκιμαστικά, *τεστ δεξιοτήτων* για τις τρεις τάξεις του Λυκείου, που έχει σκοπό την αξιολόγηση των υποψηφίων για τριτοβάθμια ιδρύματα μέσα από την επίδοσή τους σε θέματα που απαιτούν λογική, κριτική, αναλυτική και συνθετική σκέψη. Το τεστ

⁵⁷ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

περιλαμβάνει ερωτήσεις για την αξιολόγηση των μαθητών στις παρακάτω κατηγορίες ικανοτήτων:

- λεκτικές → κατανόηση και ανάλυση σχέσεων
- κατηγοριοποίηση-ομαδοποίηση →συνδυαστική σκέψη
- εξαγωγή και αξιολόγηση συμπερασμάτων- αξιολόγηση κρίσεων
- εφαρμογή νόμων, αρχών ή κανόνων και διατύπωση εκτιμήσεων
- στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων →κατανόηση κειμένου
- γενικές γνώσεις →μετάφραση-αναπαράσταση

Για το τεστ αναμένεται αξιολόγηση από το Υπουργείο Παιδείας.

Υπουργείο Μεταφορών:

- Συγκέντρωση στοιχείων για το οδικό δίκτυο και τον κυκλοφοριακό φόρτο του

Μεταβλητές: κατανομή οδικού δικτύου στις κατηγορίες του (χλμ.), κατάσταση οδικού δικτύου

- Συγκέντρωση στοιχείων τηλεπικοινωνιών

Μεταβλητές: αριθμός τηλεφωνικών γραμμών, αριθμός συσκευών

- Παρακολούθηση οδικών τροχαίων ατυχημάτων

Μεταβλητές: τόπος ατυχήματος, συνθήκες οδοστρώματος κ.α.

Υπουργείο Περιβάλλοντος:

- Έρευνα περιβάλλοντος

Μεταβλητές: μετεωρολογικά στοιχεία Αττικής, αέρια ρύπανσης Αθήνας-Θεσσαλονίκης, φυσικές-χημικές μικροβιολογικές παράμετροι κυριότερων λιμνών-ποταμών, παραγωγή μεταλλευμάτων, κατανάλωση καυσίμων, δασικές

πυρκαγιές, ραδιενέργεια Αττικής

Υπουργείο Πολιτισμού:

- Παρακολούθηση της κίνησης μουσείων και αρχαιολογικών χώρων

Μεταβλητές: αριθμός επισκεπτών, αριθμός εισπράξεων

- Έρευνα βιβλιοθηκών της Ελλάδος (εκτός σχολικών)

Μεταβλητές: αριθμός τίτλων και τόμων, ράφια-χώρος-εξοπλισμός, εξυπηρέτηση κ.α.

- Έρευνα ημερήσιου και περιοδικού τύπου

Μεταβλητές: πωλήσεις εφημερίδων και περιοδικών

- Έρευνα διακοπών

Μεταβλητές: γενικά χαρακτηριστικά νοικοκυριού, γενικά χαρακτηριστικά ταξιδιού⁵⁸.

Εξάλλου, η Στατιστική Υπηρεσία διεξάγει κάθε πέντε χρόνια δειγματοληπτική έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών και ετησίως δειγματοληπτική έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών της χώρας.

- Στην έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών, οι μεταβλητές που ερευνώνται είναι:

⁵⁸ Βελέντζας Γ., (2008), "Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας", Β' Έκδοση

- *Δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των μελών του νοικοκυριού: αριθμός μελών νοικοκυριού, οικονομική κατάστασή τους (εργαζόμενοι-συνταξιούχοι), σύνθεση οικογένειας, μηνιαίο συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού, μηνιαία συνολική αξία αγορών*
- *Ανέσεις κατοικίας: Αριθμός δωματίων, εμβαδόν, μορφή κατοχής κατοικίας, ανέσεις κατοικίας (νερό, ξεχωριστή κουζίνα, αποχωρητήριο, μέσα μαγειρέματος, μέσα θέρμανσης), είδη που διαθέτει το νοικοκυριό (αυτοκίνητο, πλυντήριο, κινητό, ηλεκτρονικό υπολογιστή κ.α.)*
- *Καταναλωτικές δαπάνες: Μέσος όρος μηνιαίων δαπανών για βασικές ομάδες αγαθών και υπηρεσιών όπως είδη διατροφής, οινοπνευματώδη ποτά και καπνός, είδη ένδυσης και υπόδησης, στέγαση-ύδρευση-καύσιμα-φωτισμός, διαρκή αγαθά οικιακής χρήσης, υγεία και ατομικός ευπρεπισμός, εκπαίδευση-μόρφωση-αναψυχή, μεταφορές και επικοινωνίες, άλλα αγαθά και υπηρεσίες, μέσος όρος μηνιαίων ποσοτήτων ορισμένων ειδών (τρόφιμα, ποτά, καπνός και καύσιμα) που αποκτήθηκαν από τα νοικοκυριά. Τα στοιχεία αυτά κατηγοριοποιούνται κατά περιοχές (αστικές, αγροτικές κλπ.) και κατά τάξεις μηνιαίας συνολικής αξίας αγορών (μέχρι 300 Ευρώ, από 300 Ευρώ ως 450 Ευρώ κ.λπ.). Επίσης οι δαπάνες κατηγοριοποιούνται ως προς τις τάξεις μηνιαίας συνολικής αξίας αγορών και ως προς μέγεθος νοικοκυριού, σύνθεση νοικοκυριού κ.α.⁵⁹.*

⁵⁹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

- Η έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης παρέχει πληροφορίες που αφορούν τις ανέσεις της κατοικίας (κουζίνα, δωμάτια κλπ.), τα διαρκή αγαθά στη διάθεση του νοικοκυριού, προβλήματα της κατοικίας (θόρυβος, υγρασία, περιβαλλοντικά προβλήματα, βανδαλισμοί και εγκληματικότητα στην περιοχή), εισοδήματα των νοικοκυριών (από που προέρχονται, τάξεις μεγέθους με βάση το καθαρό μηνιαίο εισόδημα των νοικοκυριών), κοινωνικές σχέσεις των μελών⁶⁰, κατανομή των ερευνηθέντων μελών του νοικοκυριού 16 ετών και άνω κατά τάξεις μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού με βάση χαρακτηριστικά εκπαίδευσης των μελών, την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα των μελών κλπ.⁶¹

Από τις δύο παραπάνω έρευνες προκύπτουν δείκτες όπως ο μέσος όρος των μηνιαίων καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών και η ποσοστιαία κατανομή των δαπανών αυτών (π.χ. 17,4% σε είδη διατροφής, 2,8% στην εκπαίδευση κλπ.). Επίσης μπορεί να γίνει σύγκριση της καταναλωτικής δαπάνης με αυτές του παρελθόντος (πόσο αυξήθηκε ή μειώθηκε) και έτσι να διαπιστώσουμε αν έχει μεταβληθεί το καταναλωτικό πρότυπο. Άλλο συμπέρασμα σχετικό με την ευημερία των ανθρώπων έχει να κάνει με την ιδιοκατοίκηση και μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση μεταξύ περιοχών (αστικές, ημιαστικές, αγροτικές).

⁶⁰ συχνότητα επικοινωνίας με τους γείτονες, συχνότητα επικοινωνίας με φίλους ή συγγενείς: - καθημερινή -μία ή δύο φορές την εβδομάδα -μία ή δύο φορές το μήνα -λιγότερο από μία φορά το μήνα -ποτέ. Παρουσιάζεται η κατανομή κατά τάξεις μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού και αφορά τα μέλη του νοικοκυριού 16 ετών και άνω.

⁶¹ Χατζήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Ένα πιο γενικό συμπέρασμα που προκύπτει, αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών, όπως αυτές περιγράφονται από τους σχετικούς δείκτες που χρησιμοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι δείκτες αυτοί με τα ποσοστά που αφορούν την Ελλάδα τα έτη 1993/1994 και 1998/1999⁶²:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

Δείκτες συνθηκών διαβίωσης	1993/94	1998/99
Τηλεόραση έγχρωμη	86.2%	97.6%
Προσωπικός ηλεκτρονικός υπολογιστής	7.0%	12.1%
Κινητό τηλέφωνο	-	33.4%
Δεύτερη κατοικία	10.0%	14.5%
Πλυντήριο πιάτων	17.9%	24.4%
Τηλέφωνο	88.1%	93.6%
Φούρνος μικροκυμάτων	17.9%	11.6%
Βίντεο	38.1%	42.9%

⁶² Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Κεντρική θέρμανση	53.6%	61.7%
Επιβατικό αυτοκίνητο ΙΧ	51.7%	52.3%
Χρήση γκαράζ	4.6%	4.7%

Πηγή: ΕΣΥΕ

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.)

Το Ε.Κ.Κ.Ε. είναι το σημαντικότερο δημόσιο ίδρυμα κοινωνικής έρευνας στην Ελλάδα. Διεξάγει κατά καιρούς έρευνες που αφορούν πτυχές της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα (π.χ. εκπαιδευτικές ανισότητες, εισοδηματικές ανισότητες και ανάπτυξη στην Ελλάδα) όχι όμως σε συστηματική βάση και πάντως όχι κάποια προσπάθεια αξιολόγησης της ποιότητας ζωής συνολικά. Συμμετέχει όμως σε δύο διεθνή ερευνητικά προγράμματα που κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση, το EuReporting και το Comperative Charting of Social Change, ενώ έχει δημιουργήσει την Τράπεζα Κοινωνικών Δεδομένων.

→ Το EuReporting είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε το Μάρτιο του 1998, με μακροπρόθεσμο αντικειμενικό σκοπό τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Συστήματος Κοινωνικής Αναφοράς και Μέτρησης Ευημερίας. Η έρευνα χωρίζεται σε τρία υποπρογράμματα, στο ένα εκ των οποίων – το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κοινωνικών Δεικτών - συμμετέχει το Ε.Κ.Κ.Ε. Το υποπρόγραμμα αυτό αφορά την επιλογή κοινωνικών δεικτών που μπορούν

να χρησιμοποιηθούν σαν εργαλείο για τη συνεχή παρατήρηση και ανάλυση της ευημερίας και της ποιότητας ζωής καθώς και των αλλαγών στην κοινωνική δομή τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το σύστημα των δεικτών καλύπτει μεταξύ άλλων και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι χρονολογικές σειρές των δεικτών καλύπτουν μία περίοδο από την αρχή του 1980 και μετά. Είναι λοιπόν δυνατόν να γίνονται συγκρίσεις σε μία χώρα διαχρονικά καθώς και μεταξύ χωρών. Το σύστημα των δεικτών περιλαμβάνει 14 τομείς⁶³:

1. Πληθυσμός
2. Νοικοκυριά και Οικογένειες
3. Κατοικία
4. Μεταφορές
5. Αναψυχή, Μέσα Ενημέρωσης και Πολιτισμός
6. Κοινωνική και Πολιτική Συμμετοχή και Ολοκλήρωση
7. Εκπαίδευση
8. Αγορά Εργασίας και Συνθήκες Εργασίας
9. Εισόδημα, Επίπεδο Ζωής και Καταναλωτικά Πρότυπα
10. Υγεία
11. Περιβάλλον
12. Κοινωνική Ασφάλιση
13. Δημόσια Ασφάλεια και Έγκλημα
14. Συνολική Κατάσταση Ζωής.

⁶³ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

Ως τώρα διαθέσιμα δεδομένα υπάρχουν μόνο για δύο τομείς, Πληθυσμός και Αγορά εργασίας και συνθήκες εργασίας. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο του ευρωπαϊκού συστήματος κοινωνικών δεικτών, για κάθε τομέα οι δείκτες κατηγοριοποιούνται σε μετρήσιμες διαστάσεις κάθε μία από τις οποίες αναφέρεται σε μία από τις παρακάτω έξι διαστάσεις ευημερίας ή δύο γενικές διαστάσεις κοινωνικής αλλαγής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

<i>Διαστάσεις ευημερίας</i>	<i>Διαστάσεις κοινωνικής αλλαγής</i>
Βελτίωση αντικειμενικών συνθηκών ζωής	Δημογραφικές και κοινωνικές και οικονομικές δομές
Βελτίωση υποκειμενικής ευημερίας	Αξίες και στάσεις
Μείωση διαφόρων ανισοτήτων και κοινωνικού αποκλεισμού	-
Ενδυνάμωση κοινωνικών σχέσεων	-
Διατήρηση ανθρώπινου κεφαλαίου	-
Διατήρηση φυσικού κεφαλαίου	-

Πηγή: ZUMA (Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen)

Η έννοια της Ποιότητας Ζωής προσδιορίζεται από τις δύο πρώτες διαστάσεις ευημερίας, τη βελτίωση των αντικειμενικών συνθηκών ζωής και της υποκειμενικής ευζωίας, στους διάφορους τομείς. Στον Πίνακα 3.3 αναφέρονται οι μετρήσιμες διαστάσεις των δύο τομέων για τους οποίους υπάρχουν δεδομένα, καθώς και σε ποιες διαστάσεις ευημερίας ή κοινωνικής αλλαγής αυτές αντιστοιχούν:

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΜΕΩΝ 'ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ', 'ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ'**

Πληθυσμός

<i>Κοινωνική διάσταση</i>	<i>Μετρήσιμες διαστάσεις</i>
Κοινωνική – δημογραφική δομή	-Μέγεθος και ανάπτυξη πληθυσμού -δομή πληθυσμού -πυκνότητα πληθυσμού -μετανάστευση / αλλοδαποί

Αγορά εργασίας και συνθήκες εργασίας

<i>Διαστάσεις ευημερίας</i>	<i>Μετρήσιμες διαστάσεις</i>
Βελτίωση αντικειμενικών Συνθηκών ζωής	-αγορά εργασίας -επίπεδο απασχόλησης -συνθήκες εργασίας -κινητικότητα -ανεργία
Βελτίωση υποκειμενικής ευημερίας	-υποκειμενική αντίληψη και αξιολόγηση της προσωπικής κατάστασης της επαγγελματικής
Μείωση διαφορών / ανισοτήτων	-περιφερειακές διαφορές σε ευκαιρίες εργασίας και κινδύνους -ίσες ευκαιρίες / ανισότητες σε ότι αφορά την απασχόληση μεταξύ : • ανδρών και γυναικών

<p>Ενδυνάμωση κοινωνικών δεσμών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • γενεών • αναπήρων • ομάδων πολιτών <p>-κοινωνικός αποκλεισμός : μακροχρόνια ανεργία</p> <p>-συμμετοχή στην εργασιακή ζωή</p> <p>-ποιότητα κοινωνικών σχέσεων στον χώρο εργασίας</p> <p>-εμπιστοσύνη στους θεσμούς : επαγγελματικά σωματεία</p> <p>-Ευρωπαϊκά θέματα</p> <ul style="list-style-type: none"> • ανταλλαγή υπαλλήλων μεταξύ χωρών
<p>Διατήρηση ανθρώπινου κεφαλαίου</p>	<p>-εργατικά ατυχήματα και επαγγελματικές νόσοι</p> <p>-συμμετοχή σε συνεχή κατάρτιση</p>
<p>Διατήρηση φυσικού κεφαλαίου</p>	<p>-κατανάλωση φυσικών πόρων</p> <p>-μόλυνση περιβάλλοντος</p>
<p>Κοινωνικές διαστάσεις</p>	
<p>Κοινωνική – οικονομική δομή</p>	<p>-τομέας απασχόλησης</p> <p>-επαγγελματική δομή</p> <p>-δομή τομέων δραστηριότητας</p>
<p>Αξίες και στάσεις</p>	<p>-υποκειμενική σημασία των</p>

Πηγή: ZUMA (Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen)

→ Το Comparative Charting Of Social Change (Συγκριτική Καταγραφή Της Κοινωνικής Αλλαγής) είναι ένα κοινωνιολογικό πρόγραμμα για τη σύγκριση κοινωνικών τάσεων σε ανεπτυγμένες κοινωνίες. Ξεκινώντας το 1987, διάφορες εθνικές ομάδες ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα, συνεργάστηκαν με σκοπό τη μελέτη της ίδιας περιόδου, 1960 -1990, με σκοπό:

- την περιγραφή σύγχρονων κοινωνικών τάσεων σε ανεπτυγμένες κοινωνίες (χρησιμοποιώντας κοινή γραμμή για τη περιγραφή αυτή)
- τη συγκέντρωση βάσεων δεδομένων για διεθνείς συγκρίσεις και για τον προσδιορισμό των ομοιοτήτων και των διαφορών ανάμεσα στις εθνικές κοινωνίες και στις τάσεις που επικρατούν σε αυτές⁶⁴.

Μεταξύ των χωρών διεξάγονται συνέδρια με τη συμμετοχή ιστορικών, πολιτικών, οικονομολόγων και κυρίως κοινωνιολόγων, οι οποίοι αναλύουν τις τάσεις, κάνουν συγκρίσεις και διατυπώνουν συμπεράσματα. Τα εθνικά προφίλ όπως αυτά προκύπτουν από τις κοινωνικές τάσεις κάθε χώρας, εκδίδονται από την κάθε χώρα που συμμετέχει στο πρόγραμμα - Η.Π.Α., Γαλλία, Καναδάς και Κεμπέκ, Γερμανία, Ισπανία, Ελλάδα, Ρωσία, Ιταλία, Βουλγαρία, και έχουν όλα το ίδιο φορμάτ. Αφορούν την περίοδο 1960-1990 και περιλαμβάνουν 78 αναφορές τάσεων που ομαδοποιούνται σε 18 τομείς, δίνοντας το

⁶⁴ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

στίγμα του επιπέδου ζωής της κάθε χώρας. Στην Ελλάδα ο τόμος αυτός, 'Recent Social Trends In Greece, 1960-1995', ετοιμάζεται από το Ε.Κ.Κ.Ε. που λαμβάνει μέρος στο πρόγραμμα. Στον Πίνακα 3.4 παρατίθεται η λίστα των 18 τομέων με τις κατηγορίες των τάσεων που ερευνώνται στον κάθε έναν:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 'ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ' -ΤΟΜΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

<p>0.γενικά στοιχεία</p> <p>0.1 δημογραφικές τάσεις</p> <p>0.2 μακροοικονομικές τάσεις</p> <p>0.3 μακροτεχνολογικές τάσεις</p>	<p>1. ηλικιακές ομάδες</p> <p>1.1. νεολαία</p> <p>1.2 μεγαλύτεροι</p>	<p>2. μικροκοινωνικά</p> <p>2.1 αυτοπροσδιορισμός</p> <p>2.2 συγγενικού δεσμοί</p> <p>2.3 τύποι γειτονιάς</p> <p>2.4 τοπική αυτονομία</p> <p>2.5εθελοντικές ενώσεις</p> <p>2.6 κοινωνικοί δεσμοί</p>
<p>1. γυναίκες</p> <p>1.1 ρόλοι γυναικών</p> <p>1.2 τεκνοποίηση</p> <p>1.3 συζυγική ζωή</p> <p>1.4 εργασία γυναικών</p> <p>1.5 τεχνολογικές αναπαραγωγής</p>	<p>2. αγορά εργασίας</p> <p>2.1 ανεργία</p> <p>2.2 ικανότητες και επίπεδα επαγγελματικής κατάρτισης</p> <p>2.3 τύποι εργασίας</p> <p>2.4 τομείς δραστηριότητας του εργατικού δυναμικού</p>	<p>3. εργασία και διοίκηση</p> <p>3.1 οργάνωση δουλειάς</p> <p>3.2 διοίκηση προσωπικού</p> <p>3.3 μεγέθη και τύποι επιχειρήσεων</p>

	2.5 αυτοματοποίηση της δουλειάς	
--	------------------------------------	--

6.κοινωνική διάρθρωση 6.1επαγγελματική διάρθρωση 6.2κοινωνική κινητικότητα 6.3οικονομικές ανισότητες 6.4κοινωνικές ανισότητες	7.κοινωνικές σχέσεις 7.1συγκρούσεις 7.2διαπραγματεύσεις 7.3κανόνες συμπεριφοράς 7.4εξουσία 7.5κοινή γνώμη	8.κρατικές υπηρεσίες 8.1εκπαιδευτικό σύστημα 8.2σύστημα υγείας 8.3σύστημα πρόνοιας 8.4κυβέρνηση
9.Ομάδες κινητοποίησης 9.1 εργατικές ενώσεις 9.2 Θρησκευτικές δυνάμεις 9.3 στρατιωτικές δυνάμεις 9.4 πολιτικές δυνάμεις 9.5 μέσα μαζικής ενημέρωσης	10. νομιμοποίηση κοινωνικών δυνάμεων 10.1 επίλυση διαφορών 10.2 νομιμοποίηση εργατικών ενώσεων 10.3 κοινωνικά κινήματα 10.4 ομάδες συμφερόντων	11. ιδεολογίες 11.1 πολιτική διαφοροποίηση 11.2 εμπιστοσύνη στους θεσμούς 11.3 οικονομικοί προσανατολισμοί 11.4 ριζοσπαστισμός 11.5 θρησκευτικές πεποιθήσεις

<p>12. πόροι νοικοκυριών</p> <p>12.1 ατομικό και οικογενειακό εισόδημα</p> <p>12.2 παραοικονομία</p> <p>12.3 ατομική και οικογενειακή περιουσία</p>	<p>13. τρόπος ζωής</p> <p>13.1 καταναλωτικά δάνεια και υπηρεσίες</p> <p>13.2 ενημέρωση</p> <p>13.3 προσωπική υγεία</p> <p>13.4 διαχείριση χρόνου</p> <p>13.5 καθημερινή κινητικότητα</p> <p>13.6 παραγωγή νοικοκυριού</p> <p>13.7 μορφές ερωτικής έκφρασης</p> <p>13.8 ουσίες που αλλάζουν την διάθεση</p>	<p>14. αναψυχή</p> <p>14.1 αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου</p> <p>14.2 ταξίδια</p> <p>14.3 αθλητισμός</p> <p>14.4 πολιτιστικές δραστηριότητες</p>
<p>15. εκπαίδευση</p> <p>15.1 γενική εκπαίδευση</p> <p>15.2 επαγγελματική εκπαίδευση</p> <p>15.3 συνεχιζόμενη κατάρτιση</p>	<p>16. ένταξη και περιθωρ/ση</p> <p>16.1 μετανάστες και τιμωρία</p> <p>16.2 συναισθηματικές διαταραχές και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά</p> <p>16.3 έγκλημα και τιμωρία</p> <p>16.4 φτώχεια</p>	<p>17. στάσεις και αξίες</p> <p>17.1 ικανοποίηση</p> <p>17.2 αντίληψη κοινωνικών προβλημάτων</p> <p>17.3 προσανατολισμοί για το μέλλον</p> <p>17.4 αξίες</p> <p>17.5 εθνική ταυτότητα</p>

Για παράδειγμα, στη Γαλλία όπου ο τόμος 'Recent Social Trends In France, 1960-1990' έχει ήδη εκδοθεί, στον τομέα Τρόπος Ζωής παρουσιάζονται δεδομένα όπως, το πως έχουν διαφοροποιηθεί τα έξοδα του νοικοκυριού τα τελευταία 25 χρόνια, ιδιοκτησία ορισμένων ειδών (αυτοκίνητο, τηλεόραση κ.α.), διαφορές ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και αν αυτές έχουν μεταβληθεί μέσα στα χρόνια κλπ. Επίσης στον τομέα Στάσεις Και Αξίες, τα αποτελέσματα του οποίου προέρχονται από δημοσκοπήσεις και αφορούν την υποκειμενική αντίληψη των ατόμων για την ποιότητα ζωής, στο θέμα Ικανοποίηση παρουσιάζονται οι απόψεις των ατόμων για το επίπεδο ζωής σε ατομικό και σε εθνικό επίπεδο, για την εμπιστοσύνη τους στο θεσμό της οικογένειας, για τις συνθήκες εργασίας (ωράριο, ηλικία συνταξιοδότησης κ.α.), και για άλλα θέματα, ενώ παρουσιάζεται και η συνολική ικανοποίησή τους από τη ζωή (-πολύ ικανοποιημένοι -αρκετά ικανοποιημένοι -καθόλου ικανοποιημένοι). Τα ποσοστά για τα θέματα που αναλύονται αναφέρονται στην περίοδο 1960 - 1990 και δείχνουν πως έχουν διαφοροποιηθεί τα πράγματα κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου⁶⁵.

→ *Τράπεζα Κοινωνικών Δεδομένων*: Το Ε.Κ.Κ.Ε. προκειμένου να υποστηρίξει την εμπειρική κοινωνική έρευνα στην Ελλάδα, προχώρησε το 1998 και χωρίς να έχει ολοκληρωθεί ακόμα, στη δημιουργία ελληνικού αρχείου κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων και δεικτών που παράγονται από την έρευνα. Τα

⁶⁵ Sachs J., Warner A., (1995), "Economic Reform and the Process of Global Integration", Cambridge University Press

δεδομένα που θα περιέχει το αρχείο θα παράγονται από έρευνες του Ε.Κ.Κ.Ε., από έρευνες ερευνητικών ομάδων εκτός Ε.Κ.Κ.Ε. καθώς και από άλλες πηγές παραγωγής δεδομένων. Η Τράπεζα Κοινωνικών Δεδομένων παρέχει πληροφόρηση για τα διαθέσιμα κοινωνικά δεδομένα, όχι μόνο αυτά που είναι άμεσα διαθέσιμα από την τράπεζα αλλά και για δεδομένα που διαθέτουν άλλοι φορείς ενώ παρέχει και τη δυνατότητα πρόσβασης σε δεδομένα ερευνών καθώς και σε δεδομένα μεγάλων παραγωγών όπως ο Ο.Ο.Σ.Α. και η Eurostat. Η Τ.Κ.Δ. τέλος, παρέχει συγκρίσιμα στοιχεία και δείκτες τόσο για διάφορες χώρες όσο και για διάφορους τομείς κοινωνικού ενδιαφέροντος.

3.2 ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Αστικός Έλεγχος (Urban Audit)

Υπάρχει μία αυξανόμενη απαίτηση για την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής στις ευρωπαϊκές πόλεις. Ο Αστικός Έλεγχος, μέρος της διαδικασίας βελτίωσης των 'αστικών' στατιστικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1997, ενώ η πιλοτική του φάση ξεκίνησε το Μάιο του 1998 και ολοκληρώθηκε το Σεπτέμβριο του 1999 με τη συνεργασία των συμμετεχόντων δήμων της κάθε χώρας. Συλλέχθηκαν δείκτες που αφορούν το βιοτικό επίπεδο σε 58 από τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές πόλεις, ανάμεσα στις οποίες η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη και η Πάτρα. Σκοπός του προγράμματος είναι να κάνει μία αξιολόγηση της κατάστασης των πόλεων της Ε.Ε. και να διευκολύνει, με τα στοιχεία που συλλέγονται, την ανταλλαγή πληροφοριών και τη σύγκριση μεταξύ πόλεων. Ουσιαστικά είναι μία προσπάθεια αξιολόγησης της ποιότητας ζωής στις πόλεις μέσα από τη χρήση απλών δεικτών και απλής μεθοδολογίας.

Τέτοιοι δείκτες έχουν να κάνουν με την ανεργία, τη φτώχεια, την αναλογία αλλοδαπών, την παιδική θνησιμότητα, την εγκληματικότητα, τη ρύπανση κλπ. Τα δεδομένα για 27 από τις 58 πόλεις, συμπεριλαμβανομένης της Αθήνας, αφορούν επίσης μία ζώνη ευρύτερη από τη διοικητική πόλη, ενώ ορισμένοι δείκτες συλλέγονται σε επίπεδο συνοικιών προκειμένου να εκτιμηθεί η ανομοιογένεια στο πλαίσιο της ίδιας της αστικής περιοχής. Προοπτική του προγράμματος είναι οι δείκτες αυτοί να ενημερώνονται και, μελλοντικά, να δίνει μία αξιολόγηση του αντίκτυπου των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών στην ανάπτυξη των αστικών περιοχών. Οι δείκτες του Αστικού Ελέγχου καλύπτουν πέντε πεδία: κοινωνικοοικονομικά, πολιτική συμμετοχή, εκπαίδευση, περιβάλλον, πολιτισμό/αναψυχή. Είναι ομαδοποιημένοι σε 21 κατηγορίες που κατανέμονται μέσα στα πέντε αυτά πεδία. Μία σύγκριση των δεικτών δίνει τη δυνατότητα στις πόλεις να κρίνουν την πρόδοό τους και να αναγνωρίσουν συγκεκριμένα προβλήματα⁶⁶. Στον Πίνακα 3.5 παρουσιάζονται οι 21 κατηγορίες με τους αντίστοιχους δείκτες για την καθεμία:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5: ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ 'ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ'

<i>Κατηγορίες ποιότητας ζωής</i>	<i>Δείκτες</i>
I. κοινωνικοοικονομικά	
1. πληθυσμός	-συνολικός πληθυσμός κατανεμημένος κατά φύλλα και ηλικία -συνολική μεταβολή πληθυσμού -ποσοστό πληθυσμού με ηλικία κάτω των 16 ετών και πάνω από την ηλικία συνταξιοδότησης

⁶⁶ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα

2. εθνικότητα	<ul style="list-style-type: none"> -εθνικοί υπήκοοι ως ποσοστού του συνολικού πληθυσμού - άλλοι υπήκοοι της ΕΕ ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού -υπήκοοι εκτός ΕΕ ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού
3. Δομή νοικοκυριού	<ul style="list-style-type: none"> -συνολικός αριθμός νοικοκυριών -μέσο μέγεθος νοικοκυριών -ποσοστό νοικοκυριών ενός ατόμου -ποσοστό νοικοκυριών με ένα γονέα -ποσοστό νοικοκυριών με ένα συνταξιούχο
4. Αγορά εργασίας και ανεργία	<ul style="list-style-type: none"> -αριθμός ανέργων -ρυθμός ανεργίας (κατά φύλλο) -ποσοστό ανέργων κατά φύλλο -ποσοστό μακροχρόνιων ανέργων (ανά του έτους)
5. Εισόδημα , ανισότητες και φτώχεια	<ul style="list-style-type: none"> -εισόδημα νοικοκυριού, διάμεσος και μέση τιμή εισοδήματος για κάθε τρίμηνο -έσοδα ανδρών / γυναικών, κέρδη από μερική / πλήρη απασχόληση, διάμεσος τιμή και μέση εισόδων για κάθε τρίμηνο -ποσοστό νοικοκυριών με λιγότερο

	<p>του μισού εθνικού εισοδήματος</p> <p>-αναλογία εσόδων πρώτου προς τετάρτου τριμήνου</p> <p>-ποσοστό νοικοκυριών που εξαρτώνται από την κοινωνική ασφάλιση</p>
<p>6 στέγαση</p>	<p>-αριθμός αστέγων</p> <p>-αριθμός αστέγων ως ποσοστά των συνολικών κατοίκων</p> <p>-αναλογία μέσης τιμής σπιτιών προς μέσο ετήσιο εισόδημα του νοικοκυριού</p> <p>-μέσο εβδομαδιαίο ενοίκιο ως ποσοστό του μέσου εβδομαδιαίου εισοδήματος νοικοκυριού</p> <p>-ποσοστό κατοίκων που τους λείπουν οι βασικές ανέσεις</p> <p>-χρήσιμη κατοικήσιμη περιοχή ανά άτομο</p> <p>-ποσοστό νοικοκυριών που ενοικιάζουν σπίτι</p> <p>-ποσοστό νοικοκυριών που μένουν σε μονοκατοικίες</p> <p>- ποσοστό νοικοκυριών που μένουν σε διαμερίσματα</p>

7 υγεία	<ul style="list-style-type: none"> -προσδοκώμενη ζωή κατά την γέννηση για άνδρες και γυναίκες -βρεφική θνησιμότητα -αριθμός παιδιών που γεννιούνται με βάρος λιγότερο των 2.5 κιλών ανά 1000 γεννήσεις -θνησιμότητα ανθρώπων που είναι άνω των 65 ετών από καρδιακά ή αναπνευστικά προβλήματα
8 εγκληματικότητα	<ul style="list-style-type: none"> -συνολικός αριθμός καταγεγραμμένων εγκλημάτων και παραβιάσεων ανά 1000 άτομα ανά έτος -καταγεγραμμένα εγκλήματα εναντίον ανθρώπων ανά 1000 άτομα ανά έτος -καταγεγραμμένες παραβιάσεις εναντίον εμπορικών και ιδιωτικών περιουσιών ανά 1000 άτομα ανά έτος -καταγεγραμμένες παραβιάσεις εναντίον αυτοκινήτων ανά 1000 ατόμων ανά έτος
9 εργασία	<ul style="list-style-type: none"> -απασχόληση ανά τομέα άνδρες, γυναίκες, πλήρη, μερική απασχόληση -ποσοστό αλλαγής στην εργασία
10 οικονομική δραστηριότητα	<ul style="list-style-type: none"> -Α Εγχ. Π κατά κεφαλήν σε επίπεδο

	<p>πόλης ή περιφέρειας</p> <ul style="list-style-type: none"> -αριθμός επιχειρήσεων -Αριθμός διανυκτερεύσεων τουριστών ανά χρόνο -αριθμός επιβατών αεροπορικώς
II. Πολιτική συμμετοχή	
11. πολιτική συμμετοχή	<ul style="list-style-type: none"> -ποσοστό εγγεγραμμένου εκλογικού σώματος που ψηφίζει σε εθνικές και δημοτικές εκλογές -ποσοστό μόνιμου πληθυσμού που δικαιούται να ψηφίσει -ποσοστό νέων που ψηφίζει σε δημοτικές εκλογές -ποσοστό ατόμων με ηλικία πάνω από την συνταξιοδότηση που ψηφίζει σε δημοτικές εκλογές -ποσοστό γυναικών εκλεγμένων σε δημοτικές εκλογές -ετήσια δαπάνη της δημοτικής αρχής ανά κάτοικο -ποσοστό εισοδήματος της δημοτικής αρχής που προέρχεται από φόρους, διαβιβάσεις από τη κυβέρνηση, χρεώσεις για παροχή υπηρεσιών, άλλα

III. Επίπεδο εκπαίδευσης	
12. παροχή εκπαίδευσης	<p>-αριθμός παιδικών σταθμών ανά 100^ο άτομα</p> <p>-ποσοστό μαθητών που δεν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση</p> <p>-ποσοστό μαθητών που συνεχίζουν να σπουδάζουν μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση</p>
13. επίπεδο σπουδών	<p>Ποσοστό μόνιμων κατοίκων που έχουν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση</p> <p>-ποσοστό μόνιμων κατοίκων που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση</p> <p>-ποσοστό μόνιμων κατοίκων που έχουν ολοκληρώσει τις μεταπτυχιακές σπουδές</p>
IV. περιβάλλον	
14. ποιότητα της ατμόσφαιρας και θόρυβος	<p>-αριθμός ημερών που το SO₂ ξεπερνά τα 125 mg/m³</p> <p>-αριθμός ημερών που τα επίπεδα του όζοντος ξεπερνά τα 120 mg/m³</p> <p>-ποσοστό πληθυσμού που εκτίθεται</p>

	σε επίπεδα εξωτερικού θορύβου άνω των 65db
15. νερό	<ul style="list-style-type: none"> -αριθμός παραμέτρων στο πόσιμο νερό που ξεπερνούν τα προσδιοριζόμενα επίπεδα -κατανάλωση νερού ανά κάτοικο -ποσοστό κατοικιών που συνδέονται με δίκτυο πόσιμου νερού -ποσοστό κατοικιών που συνδέονται με σύστημα αποχέτευσης
16. διαχείριση αποβλήτων	<ul style="list-style-type: none"> -ποσότητα στερεών αποβλήτων που ανακυκλώνεται -ποσοστό στερεών αποβλήτων που ανακυκλώνεται
17. χρήση γης	<ul style="list-style-type: none"> -χώροι πρασίνου στους οποίους το κοινό έχει πρόσβαση -ποσοστό πληθυσμού που απέχει το πολύ 15 λεπτά περπάτημα από χώρους πρασίνου στην πόλη -ποσοστό αστικής περιοχής που υπόκειται σε ειδικό σχεδιασμό / προγράμματα προστασίας - πυκνότητα πληθυσμού – συνολικός αριθμός κατοίκων ανά χλμ2

	-
Μεταφορές, ταξίδια	<p>-τρόπος μετακίνησης για την δουλειά: ηλεκτρικός, λεωφορείο, τραμ, αυτοκίνητο, ποδήλατο</p> <p>-χαρακτηριστικά όλων των μετακινήσεων των κατοίκων</p> <p>-αριθμός αυτοκινήτων ανά 1000 κατοίκους</p> <p>-αυτοκινητιστικά δυστυχήματα ανά 1000 κατοίκους</p> <p>-μέσος αριθμός κατόχων μοτοσυκλετών</p>
19. χρήση ενέργειας	<p>-συνολική κατανάλωση ενέργειας κατά τύπο καύσιμης ύλης</p> <p>-συνολική κατανάλωση ενέργειας από διάφορους τομείς (μεταφορές, βιομηχανία, οικιακή χρήση, εμπορικές υπηρεσίες)</p> <p>-κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος κατά κεφαλήν</p> <p>-εκπομπές CO2 κατά κεφαλήν</p>
20. κλίμα	<p>-Αριθμός ημερών βροχής ανά μήνα</p> <p>-μέσος αριθμός ωρών ηλιοφάνειας ημερησίως</p>

V. πολιτισμός και αναψυχή	
21. πολιτισμός και αναψυχή	<ul style="list-style-type: none"> -αριθμός κινηματογραφικών προβολών και ετήσια παρακολούθηση ανά κάτοικο -αριθμός καθισμάτων στους κινηματογράφους -αριθμός συναυλιών και ετήσια παρακολούθηση ανά άτομο -αριθμός θεάτρων και ετήσια παρακολούθηση ανά κάτοικο -αριθμός μουσείων και ετήσιος αριθμός επισκεπτών ανά κάτοικο -αριθμός αθλητικών εγκαταστάσεων και χρήστες ετησίως -αριθμός δημόσιων βιβλιοθηκών και συνολικός αριθμός δανεισμένων βιβλίων ανά κάτοικο

Πηγή: The Urban Audit Volume I - The Yearbook

Μέχρι στιγμής δεδομένα για τους δείκτες έχουν συγκεντρωθεί για τα έτη 1981, 1991 και 1996 (πιλοτική φάση), ενώ για όποιους δείκτες κρίθηκε απαραίτητο συγκεντρώθηκαν συγκρίσιμα στοιχεία σε εθνικό επίπεδο, κάτι που μπορεί να βοηθήσει στο να εκτιμηθεί σε ποιο βαθμό οι διαφορές που εμφανίζουν οι δείκτες μεταξύ των 58 πόλεων είναι αποτέλεσμα εθνικών διαφορών. Τα στοιχεία που αφορούν τις πόλεις της Ελλάδας,

συγκεντρώθηκαν από τις έρευνες της Στατιστικής Υπηρεσίας (όπως απογραφή πληθυσμού, στατιστικές τουρισμού, εκπαίδευσης κλπ.), από Υπουργεία και από διάφορες υπηρεσίες (Ε.Υ.Δ.Α.Π., Ο.Α.Σ.Α κ.α.)⁶⁷.

Ευρωβαρόμετρο

Το Ευρωβαρόμετρο είναι ένα μοναδικό πρόγραμμα διεθνούς και διαχρονικής συγκριτικής κοινωνικής έρευνας. Είναι έρευνα κοινής γνώμης η οποία διεξάγεται για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην οποία αντιπροσωπευτικά εθνικά δείγματα, μεγέθους 1000 ατόμων το κάθε ένα ηλικίας 15 ετών και άνω, από όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας (η οποία συμμετέχει στο πρόγραμμα από το Φθινόπωρο του 1980), εξετάζονται την ίδια χρονική περίοδο τουλάχιστον δύο μέχρι και πέντε φορές το χρόνο. Τα αποτελέσματα εκδίδονται κάθε άνοιξη και φθινόπωρο. Οι έρευνες διεξάγονται από ινστιτούτα μέλη του ESOMAR (European Society for Opinion and Marketing Research) - για την Ελλάδα έρευνα διεξάγει η ICAP⁶⁸.

Αρκετές από τις ερωτήσεις επαναλαμβάνονται σε κάθε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου, καταγράφοντας έτσι τις τάσεις που επικρατούν (*ερωτήσεις τάσεων*). Οι γενικές κατηγορίες θεμάτων για τις οποίες εξετάζονται οι τάσεις παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6: ΕΥΡΩΒΑΡΟΜΕΤΡΟ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

⁶⁷ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα

⁶⁸ Βαμβούκας, Α., Γ., (2004), "Διεθνείς οικονομικές σχέσεις", Εκδόσεις Μπένου

<p>Πολιτιστική και εθνική ταυτότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> - Στάσεις απέναντι στους μετανάστες - Εθνική υπερηφάνεια - Εθνική ταυτότητα / Ευρωπαϊκή ταυτότητα - Τοπική ταυτότητα <p>Διεθνείς σχέσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εμπιστοσύνη σε ανθρώπους από άλλες χώρες - Στάσεις απέναντι σε άλλες χώρες τις Ε.Ε. - Διεθνείς συγκρούσεις τους επόμενους 12 μήνες - Κίνδυνος για νέο παγκόσμιο πόλεμο <p>Συνθήκες ζωής</p> <ul style="list-style-type: none"> - Η προσωπική κατάσταση του ερωτώμενου - Οικονομική κατάσταση 	<p>Μέσα ενημέρωσης, πληροφόρηση και γλώσσα</p> <ul style="list-style-type: none"> - Πρόσβαση σε υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας - Συχνότητα χρήσης μέσων ενημέρωσης - Γνώση ξένων γλωσσών <p>Πολιτικές στάσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ικανοποίηση από τη δημοκρατία - Βασικές στάσεις απέναντι στην κοινωνία (κοινωνική αλλαγή) - Αξίες - Αριστερός-Δεξιός προσδιορισμός - Στάσεις απέναντι στην κοινωνία (ανομία) - Νομιμότητα των 	<p>Πολιτικά κόμματα</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αφοσίωση στα κόμματα - Κόμμα στο οποίο ο ερωτώμενος αισθάνεται κοντά - Πρόθεση ψήφου (για εκλογές) - Τελευταία ψήφος (στις εκλογές) <p>Θρησκεία</p> <ul style="list-style-type: none"> - Θρήσκευμα - Εκκλησιασμός - Σημαντικότητα της θρησκείας - Θρησκοληψία <p>Κοινωνικοποίηση</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εκπαιδευτικοί στόχοι
--	--	---

τον προηγούμενο χρόνο - Προσδοκίες για αλλαγή μέσα στον επόμενο χρόνο - Ευτυχία - Ικανοποίηση από τη ζωή	πολιτικών συστημάτων - Εμπιστοσύνη στους θεσμούς Πολιτική συμμετοχή - Ενδιαφέρον για την πολιτική - Συχνότητα πολιτικών συζητήσεων - Συχνότητα επηρεασμού άλλων υπέρ της γνώμης κάποιου	
---	---	--

Πηγή: Ευρωβαρόμετρο

Από αυτές, η κατηγορία Συνθήκες Ζωής εξετάζει την υποκειμενική αντίληψη των ανθρώπων για την ποιότητα ζωής, μέσα από τα παρακάτω επιμέρους θέματα:

- **Προσωπική κατάσταση του ερωτώμενου**

Ερωτήσεις:

- Σε ότι σας αφορά, πιστεύετε ότι ο επόμενος χρόνος θα είναι καλύτερος ή χειρότερος από αυτόν;

1.καλύτερος 2.χειρότερος 3.ίδιος

- Αν συγκρίνετε την παρούσα κατάστασή σας με αυτήν πέντε χρόνια πριν, θα λέγατε ότι έχει βελτιωθεί, έχει μείνει ίδια ή έχει χειροτερέψει;

1.έχει βελτιωθεί 2. έχει μείνει ίδια 3.έχει χειροτερέψει

- Μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια, περιμένετε η προσωπική σας κατάσταση να βελτιωθεί, να μείνει ίδια ή να χειροτερέψει;

1. να βελτιωθεί 2. να μείνει ίδια 3. να χειροτερέψει

- **Οικονομική κατάσταση**

Ερωτήσεις:

- Πως πιστεύετε η γενική οικονομική κατάσταση της χώρα έχει αλλάξει στους τελευταίους 12 μήνες;

- Πως είναι η οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας τώρα συγκριτικά με αυτήν 12 μήνες πριν;

- Συγκριτικά με 12 μήνες πριν, πιστεύετε ότι η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας τώρα είναι...;

- Συγκριτικά με 12 μήνες πριν, πιστεύετε ότι η οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας τώρα είναι...;

- Συγκριτικά με 12 μήνες πριν, πιστεύετε ότι η επαγγελματική σας κατάσταση τώρα είναι...;

1. πολύ καλύτερη 2. κάπως καλύτερη 3. η ίδια 4. κάπως χειρότερη 5. πολύ χειρότερη

- **Προσδοκίες για το επόμενο έτος**

Ερωτήσεις:

- Μέσα στους επόμενους 12 μήνες, πως πιστεύετε ότι θα είναι η γενική οικονομική κατάσταση στη χώρα; Θα λέγατε ότι θα...;

- Μέσα στους επόμενους 12 μήνες, περιμένετε ότι η οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας θα...;

- Μέσα στους επόμενους 12 μήνες, πιστεύετε ότι η κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης χώρα θα...;

- Μέσα στους επόμενους 12 μήνες, πιστεύετε ότι η επαγγελματική σας κατάσταση θα...;

1.βελτιωθεί πολύ 2.βελτιωθεί λίγο 3.μείνει ίδια 4.χειροτερέψει λίγο
5.χειροτερέψει πολύ

- Ποιες είναι οι προσδοκίες σας για τον επόμενο χρόνο; Θα είναι καλύτερος, χειρότερος ή ο ίδιος, σε ότι αφορά...;

...τη ζωή σου γενικά

...την οικονομική κατάσταση της χώρας

...την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σου

...την κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης στη χώρα

...την προσωπική σου επαγγελματική κατάσταση

1.καλύτερος 2.χειρότερος 3.ο ίδιος

- **Ευτυχία**

Ερώτηση:

- Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα, πως θα έλεγες ότι είναι τα πράγματα αυτές τις μέρες, θα 'λεγες ότι είσαι πολύ χαρούμενος, χαρούμενος ή όχι ιδιαίτερα χαρούμενος αυτές τις μέρες;

- **Ικανοποίηση από τη ζωή**

Ερωτήσεις:

- Συνολικά, είστε πολύ ικανοποιημένος, απλά ικανοποιημένος, όχι πολύ ικανοποιημένος ή καθόλου ικανοποιημένος με τη ζωή που ζείτε;

- Πόσο ικανοποιημένος ή δυσαρεστημένος είστε με τη ζωή σας συνολικά αυτές τις μέρες;

1. απόλυτα δυσαρεστημένος 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11. απόλυτα ικανοποιημένος

- Σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι είστε ικανοποιημένος από ζωή σας αυτή την περίοδο;

1. απόλυτα δυσαρεστημένος 2 3 4 5 6 7 8 9 10. απόλυτα ικανοποιημένος

Σκοπός του Ευρωβαρόμετρου είναι να κρατάει το σφυγμό των κοινωνικοπολιτικών τάσεων στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, να 'τροφοδοτεί' με τα αποτελέσματα τους αρμόδιους της Ε.Ε., τους ερευνητές και τους πολίτες και να κάνει διαθέσιμη μία συνεχώς ενημερωμένη βάση δεδομένων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος⁶⁹.

3.3 ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (Κ.Ε.Π.Ε.)

Το Κ.Ε.Π.Ε. διεξάγει έρευνες σε θέματα που αφορούν την Ελληνική οικονομία, προετοιμάζει σχέδια περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης, κάνει αναλύσεις και -βάσει αυτών- προβλέψεις οικονομικής φύσεως. Παράλληλα συγκεντρώνει απαραίτητα, για τις έρευνες και τις αναλύσεις του, στατιστικά δεδομένα για τομείς, περιοχές και τη χώρα συνολικά.

Το 'Στατιστικά Δεδομένα 7 - Βασικά Δεδομένα Περιφερειακής Κοινωνικο-οικονομικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα', παρουσιάζει βασικά

⁶⁹ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα

δεδομένα περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα κατά τρόπο που να είναι συγκρίσιμα με σχετικά διεθνή στατιστικά. Τα δεδομένα αφορούν τις 13 περιφέρειες και τους 51 νομούς της Ελλάδας και εκτείνονται χρονικά από το 1971 μέχρι το 1998. Η βασική πηγή δεδομένων είναι η Ε.Σ.Υ.Ε. καθώς και υπηρεσίες του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών που είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής.

Η μελέτη περιλαμβάνει τα παρακάτω στοιχεία:

- › Δημογραφικά - πληθυσμός, γεννήσεις, θάνατοι κλπ.
- › Απασχόληση - άτομα που εργάζονται, εργασία κατά τομέα, εργατικό δυναμικό, ανεργία κλπ.
- › Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν - συνολικό, κατά τομέα, παραγωγικότητα κλπ.
- › Τουρισμός - ξενοδοχειακές κλίνες, διανυκτερεύσεις, εισροή τουριστών κλπ.
- › Επενδύσεις - προγράμματα δημοσίων επενδύσεων, επενδύσεις μέσω εφαρμογής κινήτρων κλπ.
- › Ευημερία - οι μεταβλητές που περιλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι: ηλεκτρική κατανάλωση (συνολική και για οικιακή χρήση) ανά άτομο, ιδιωτικά αυτοκίνητα ανά 1000 κατοίκους, τηλεφωνικές συσκευές ανά 100 κατοίκους, τραπεζικές καταθέσεις ανά άτομο, αριθμός γιατρών ανά 1000 κατοίκους, άμεσοι - έμμεσοι φόροι ανά άτομο, δηλωθέν εισόδημα ανά άτομο.

Τα δεδομένα των δεικτών ευημερίας αφορούν τα έτη 1981 και 1997, ενώ για κάθε δείκτη κατατάσσονται με κλίμακα 1 η μεγαλύτερη τιμή ως 51 η μικρότερη για τους νομούς, 1 η μεγαλύτερη τιμή ως 13 η μικρότερη για τις περιφέρειες. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα σύγκρισης της

ευημερίας (όπως αυτή προσδιορίζεται από τους παραπάνω δείκτες) μεταξύ των νομών και μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας⁷⁰.

Η Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα

Στη μελέτη αυτή η συγγραφέας παρουσιάζει τα αίτια και τις όψεις του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα και εφαρμόζει ένα μαθηματικό μοντέλο για την εκτίμηση της ποιότητας ζωής στους νομούς. Τα ποσοστικά κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση της ποιότητας της ζωής, βασίζονται σε κοινωνικοοικονομικούς δείκτες (ορισμένοι από αυτούς προαναφέρθηκαν {Κ.Ε.Π.Ε.}), οι οποίοι καθορίζονται από τρεις παράγοντες: την προσωπική εργασία των ανθρώπων, την κρατική παρουσία υπό τη μορφή ενισχύσεων, κρατικών υπηρεσιών και υποδομών που παρέχονται δωρεάν και τις άμεσες μεταφορές εισοδημάτων στον οικογενειακό προϋπολογισμό από εργασία εκτός περιοχής.

Για κάθε νομό υπολογίζονται τέσσερις μέσοι δείκτες ανισότητας, ένας για κάθε μία από τις παρακάτω κατηγορίες:

- i) Γεωργικοί πόροι και εισόδημα
- ii) Πληθυσμιακή κατάσταση
- iii) Απασχόληση
- iv) Ποιότητα ζωής

Στη συνέχεια υπολογίζεται ο γενικός μέσος δείκτης ανισότητας ως ο μέσος όρος των τεσσάρων δεικτών.

⁷⁰ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα

Ο μέσος δείκτης ανισότητας για την κατηγορία 'ποιότητα ζωής', προέρχεται από τα στοιχεία που έχουν απευθείας ανάλογη ή αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ένταση της ανισότητας σε κάθε νομό:

Δα. Αναλογία κατοίκων ανά γιατρό - συσχέτιση ευθέως ανάλογη

Δβ. Αναλογία κατοίκων ανά νοσοκομειακό κρεβάτι - συσχέτιση ευθέως ανάλογη

Δγ. Οικιακή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ανά κάτοικο - συσχέτιση αντιστρόφως ανάλογη

Δδ. Επιβατικά Ι.Χ. αυτοκίνητα ανά 10.000 κατοίκους - συσχέτιση αντιστρόφως ανάλογη

Δε. Τηλέφωνα ανά 100 κατοίκους - συσχέτιση αντιστρόφως ανάλογη

Δστ. Ποσοστό ασφαλτοστρωμένου εθνικού και επαρχιακού δικτύου - συσχέτιση αντιστρόφως ανάλογη

Τα πιο πάνω στοιχεία μετατρέπονται σε συγκριτικούς δείκτες θεωρώντας ως μέσο όρο της χώρας το 100. Για όσα από τα στοιχεία αυτά διαπιστώνεται απευθείας ανάλογη συσχέτιση με την ένταση της ανισότητας (δηλ Δα και Δβ) οι συγκριτικοί δείκτες αποτελούν και τους δείκτες περιφερειακής ανισότητας. Για τα άλλα στοιχεία όπου διαπιστώνεται αντιστρόφως ανάλογη συσχέτιση με την ένταση της ανισότητας γίνεται μετατροπή τους σε κλάσμα $1/a$.

Έτσι για παράδειγμα, για το νομό Ξάνθης έχουμε:

➤ κάτοικοι ανά γιατρό 1152 → δείκτης ανισότητας $a = (1152 / 489) \times 100 = 235$, όπου 489 ο μέσος όρος της Ελλάδας

➤ επιβατικά Ι.Χ. ανά 10.000 κατοίκους 140 → δείκτης ανισότητας $1/a =$

= (1 140/470) x 100 = 335, όπου 470 ο μέσος όρος της Ελλάδας

Ομοίως γίνεται ο υπολογισμός για τα υπόλοιπα τέσσερα στοιχεία της ποιότητας ζωής.

Από τους έξι δείκτες ανισότητας που αφορούν την κατηγορία της ποιότητας ζωής βγαίνει ο μέσος όρος, δηλαδή *Μέσος Δείκτης Ανισότητας* =

$$= \frac{(\alpha N/\alpha E + \beta N/\beta E + \gamma E/\gamma N + \delta E/\delta N + \epsilon E/\epsilon N + \sigma T E/\sigma T N)}{6} \times 100$$

6

όπου $\alpha N, \dots, \sigma T N$ μεγέθη δεικτών σε επίπεδο νομού

$\alpha E, \dots, \sigma T E$ μεγέθη δεικτών σε εθνικό επίπεδο

Προκύπτει λοιπόν με αυτό το μαθηματικό μοντέλο, θεωρώντας ως μέσο όρο της χώρας για κάθε δείκτη το 100, ένας πίνακας για την κατηγορία Ποιότητα Ζωής με το Μ.Δ.Α. για κάθε νομό της Ελλάδος. Όσο πιο χαμηλή η τιμή του δείκτη για έναν νομό τόσο καλύτερη η ποιότητα ζωής στο νομό αυτό⁷¹.

3.4 ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΓΟΡΑΣ

→ALL MEDIA: Η All Media είναι μία ιδιωτική εταιρεία η οποία δραστηριοποιείται στο χώρο της επικοινωνίας. Μία από τις δραστηριότητές της είναι η συγκέντρωση πληροφοριακών δεικτών για την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα. 'Οι νομοί της Ελλάδας' είναι μία ετήσια έκδοση που περιλαμβάνει στοιχεία οικονομικού, πολιτιστικού και κοινωνικού χαρακτήρα για τους νομούς,

⁷¹ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση: Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

τις περιφέρειες και το σύνολο της Ελλάδας υπό μορφή χρονολογικών σειρών και αφορούν 14 κατηγορίες: πληθυσμός, προϊόν, επενδύσεις, κατοικίες, γεωργία, βιομηχανία-κατασκευές, ηλεκτρισμός, εμπόριο-υπηρεσίες, τουρισμός, συγκοινωνίες-επικοινωνίες, καταθέσεις, δημόσια οικονομικά, παιδεία, υγεία. Τα στοιχεία προέρχονται από την Ε.Σ.Υ.Ε., τον ΟΑΕΔ, ΔΕΗ, ΟΤΕ, Τράπεζα της Ελλάδος, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Υπουργείο Ανάπτυξης και Υπουργείο Υγείας. Επίσης η All Media έχει σχεδιάσει βάση δεδομένων η οποία ενημερώνεται συστηματικά και στην οποία παρουσιάζονται οι δείκτες ευημερίας για κάθε νομό, περιφέρεια και το σύνολο της Ελλάδας⁷². Οι δείκτες αυτοί είναι:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6: ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

<i>Για την Ελλάδα</i>	<i>Για Νομούς – Περιφέρειες</i>
ΑΕΠ κατά κεφαλή	ΑΕΠ κατά κεφαλή
ΑΕΠ κατά κεφαλή ως% μέσου όρου Ε.Ε.	Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο
Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο	Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο	Φυσική αύξηση πληθυσμού ανά 1000 κατοίκους
Άμεσοι φόροι ανά κάτοικο	Μαθητές γυμνασίων, λυκείων ανά 1000 κατοίκους

⁷² Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

Φόρος εισοδήματος ανά κάτοικο	Μαθητές δημοτικού ανά 1000 κατοίκους
Ρυθμός ανάπτυξης, % μεταβολής όγκου ΑΕΠ	Ποσοστό ανεργίας
Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ως% ΑΕΠ	-
Συναλλαγματικά διαθέσιμα	-
Φυσική αύξηση πληθυσμού ανά 1000 κατοίκους	-
Μαθητές γυμνασίων, λυκείων ανά 1000 κατοίκους	-
Μαθητές δημοτικού ανά 1000 κατοίκους	-
Ποσοστό ανεργίας	-
Αυτοκίνητα ανά 100 κατοίκους	-
Τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους	-
Κατανάλωση ηλεκτρισμού, MWh ανά κάτοικο	-
Γιατροί ανά 1000 κατοίκους	-

Τρέχουσες δαπάνες γενικής κυβέρνησης ως% ΑΕΠ	-
Δημόσιες δαπάνες για εκπαίδευση ως% ΑΕΠ	-

Πηγή: www.economics.gr

→V-PRC: Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και το ινστιτούτο V-PRC ξεκίνησαν το 1997 μία συνεργασία με αντικείμενο την έρευνα των ιδεολογικών τάσεων, των αντιλήψεων και των αναζητήσεων των Ελλήνων νέων, ηλικίας 15 - 29 ετών. Η έρευνα «Οι νέοι του καιρού μας - αξίες, στάσεις και αντιλήψεις της Ελληνικής νεολαίας» επαναλήφθηκε το 1999, σε συνεργασία με το Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, εξετάζοντας και άλλες όψεις του αντικειμένου. Οι δύο αυτές έρευνες επιχείρησαν να εξετάσουν ολοκληρωμένα την κοινωνική και ιδεολογική ταυτότητα αυτής της μεγάλης κοινωνικής κατηγορίας, καθώς και να προσεγγίσουν πλευρές της πολιτικής της κοινωνικοποίησης. Οι έρευνες πραγματοποιήθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις στις οποίες χρησιμοποιήθηκε ενιαίο για όλη τη χώρα ερωτηματολόγιο 220 ερωτήσεων κλειστών και ανοικτών, με μέγεθος δείγματος για κάθε μία τα 1600 άτομα, ενώ γεωγραφικά κάλυψαν το σύνολο της χώρας. Οι ερωτήσεις διερευνούν απόψεις των νέων για θέματα όπως βασικές αξίες, σκοποί και ιδανικά στη ζωή (πχ. ισότητα των δύο φύλων, καταπολέμηση της φτώχειας κλπ.), στάσεις απέναντι στην πολιτική, στα είδη μουσικής και τέχνης, στάσεις και απόψεις για κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα (υπακοή στους νόμους, στάση απέναντι στους γονείς, αυστηρότητα ποινών κ.α.), γνώμες για προτεινόμενες πολιτικές (αποποινικοποίηση των μαλακών ναρκωτικών, στράτευση γυναικών,

130/11

ελεύθερη λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων κ.α.), πράγματα που ενδιαφέρουν στη ζωή, αξιολόγηση κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αξιών κ.α. Συνολικά η έρευνα χωρίζεται σε 11 μέρη:

1. Κοινωνική ένταξη, δημογραφικά χαρακτηριστικά και συνθήκες ζωής των ερωτηθέντων
2. Αξίες και ιδανικά της ελληνικής νεολαίας
3. Ιδεολογικές τάσεις της νέας γενιάς
4. Στάσεις των νέων απέναντι στην ελληνική κοινωνία
5. Στάσεις και απόψεις των νέων απέναντι σε κοινωνικά θέματα και σε προτεινόμενες πολιτικές
6. Στάσεις των νέων απέναντι στις μορφές κοινωνικής διαμαρτυρίας
7. Στάσεις των νέων απέναντι στην πολιτική και τη λειτουργία της δημοκρατίας
8. Στάσεις των νέων απέναντι στους θεσμούς
9. Εθνικό συναίσθημα και στάσεις απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση
10. Κοινωνική και πολιτική συμμετοχή των νέων
11. Νέοι και πολιτισμός.

Ανάμεσα στα θέματα που θίγει η έρευνα, υπάρχουν κάποια που αφορούν τη στάση των νέων απέναντι στην ελληνική πραγματικότητα, από τα οποία διαφαίνεται η αξιολόγησή τους για την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα:

➤ *Ικανοποίηση από τη ζωή*

Πολύ- Αρκετά- Όχι και τόσο Καθόλου- ΔΓ/ ΔΑ

➤ *Γνώμη για την εποχή που ζούμε και αισθήματα ανασφάλειας*

Αισθάνεστε ότι η εποχή που ζούμε είναι:

Δύσκολη για τους νέους- Όχι περισσότερο δύσκολη από κάποιες άλλες εποχές- ΔΓ / ΔΑ

Αίσθημα σιγουριάς για το μέλλον

Πολύ σίγουρος- Αρκετά σίγουρος- Όχι και τόσο σίγουρος- Καθόλου σίγουρος- ΔΓ / ΔΑ

➤ *Υποκειμενικός αυτοχαρακτηρισμός της γενιάς:*

Πως θα αυτοχαρακτηρίζατε τη γενιά σας;

Ρομαντική- αισιόδοξη- μέσα στα πράγματα- ηθική- αγχωμένη- κυνική- κουρασμένη- αδιάφορη- ριζοσπαστική- λογική- καλομαθημένη- τίποτα απ'αυτά

➤ *Απόψεις και στάσεις των νέων απέναντι στην ελληνική κοινωνία*

Η έρευνα παρουσιάζει τα ποσοστά που συμφωνούν με τις παρακάτω απόψεις για την ελληνική κοινωνία:

α) είναι σκληρή με τους αδύνατους- δε δίνει ευκαιρίες στους νέους- όλοι κοιτάνε μόνο τον εαυτό τους- ο καθένας κάνει ότι θέλει χωρίς να μασέβεται τους άλλους- χωρίς μέσο δε μπορεί κανείς να πετύχει

β) υπάρχει πολλή ατιμία και διαφθορά- δεν υπάρχει αρκετή πειθαρχία και τάξη-το κράτος δε σέβεται τον πολίτη- η ελληνική κοινωνία δεν είναι δημοκρατική.

Από τα ποσοστά του (α) και (β) προκύπτει η κλίμακα στάσεων της νεολαίας απέναντι στην ελληνική κοινωνία:

Κατακριτική- στάση ενδιάμεση- αποδοχή

➤ *Στάσεις απέναντι στην κοινωνική αλλαγή (γνώμες για την κοινωνία)*

Η κοινωνία μας είναι εντάξει έτσι όπως είναι- μπορεί να γίνει καλύτερη με μικρές αλλαγές- χρειάζεται βαθιές αλλαγές- πρέπει να αλλάξει ριζικά με επανάσταση- ΔΓ/ΔΑ

➤ *Ικανοποίηση από τον τρόπο που λειτουργεί η Δημοκρατία στην Ελλάδα*

Από τον τρόπο που λειτουργεί η Δημοκρατία στην Ελλάδα θα λέγατε ότι είστε Πολύ ικανοποιημένος- αρκετά ικανοποιημένος- όχι και τόσο ικανοποιημένος- καθόλου ικανοποιημένος- ΔΓ/ΔΑ

➤ *Στάσεις των νέων απέναντι στους θεσμούς (ποσοστά 'εμπιστεύομαι - δεν εμπιστεύομαι')*

α) στρατό, σχολείο, πανεπιστήμια, εκκλησία, βουλή των εφήβων, δικαστήρια, κρατική τηλεόραση

β) αστυνομία, εφημερίδες, βουλή, ιδιωτική τηλεόραση, μεγάλες επιχειρήσεις

γ) δημόσια διοίκηση, κυβέρνηση, συνδικάτα, κόμματα, πολιτικούς⁷³.

3.5 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 'ΠΟΛΙΤΕΙΑ'

Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Το πρόγραμμα 'Πολιτεία' είναι το σύνολο των ενεργειών και δράσεων που σχεδιάστηκαν και υλοποιούνται από το ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. με στόχο την αποτελεσματική μεταρρύθμιση στο χώρο της Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Το πρόγραμμα εισάγει στο Δημόσιο τις αρχές της επιστημονικής Διοίκησης και Οργάνωσης και η επιτυχημένη εφαρμογή του θα εξασφαλίσει την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, και την αποτελεσματική

⁷³ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα

λειτουργία των Δημόσιων Υπηρεσιών και της Αυτοδιοίκησης. Το πρόγραμμα αρθρώνεται σε δέκα άξονες:

1. Βελτίωση των υπηρεσιών για τον πολίτη
2. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των Δημόσιων Υπηρεσιών
3. Ενιαίο και απλό θεσμικό πλαίσιο
4. Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού
5. e-government
6. Αποτελεσματική και όχι ακριβή διοίκηση
7. Περιορισμός του Δημόσιου Τομέα
8. Διασφάλιση της διαφάνειας και εφαρμογή της Αρχής Ελέγχου
9. Ενίσχυση του διαλόγου
10. Μεταφορά αρμοδιοτήτων στην Αυτοδιοίκηση.

Ο δεύτερος άξονας προβλέπει, ανάμεσα στα άλλα, τη χρήση *δεικτών αποδοτικότητας (δεικτών επιδόσεων)* των δημόσιων υπηρεσιών. Οι δείκτες αυτοί χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- *Εσωτερικοί δείκτες* - θα μετρούν τα άμεσα διοικητικά αποτελέσματα, τους δαπανηθέντες πόρους και τη μεταξύ τους σχέση, με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της υπηρεσίας
- *Εξωτερικοί δείκτες* - θα μετρούν τις ευρύτερες επιπτώσεις της διοικητικής δράσης σε κάθε συγκεκριμένο πεδίο δημόσιας πολιτικής, με σκοπό να κάνουν το αποτέλεσμα της υπηρεσίας αποδοτικό για τους πολίτες και την οικονομία.

Η Ελλάδα, σε αντίθεση με όλες τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν έχει εφαρμόσει μέχρι τώρα ένα συνολικό πρόγραμμα δεικτών αποδοτικότητας του δημόσιου τομέα. Ορισμένες προσπάθειες που έχουν γίνει είναι αποσπασματικές, περιορισμένες σε ορισμένες μόνο υπηρεσίες και κυρίως χωρίς συνέχεια. Έχουν ήδη εκπονηθεί προσχέδια με εσωτερικούς δείκτες και ενδεικτικοί εξωτερικοί δείκτες για ορισμένες υπηρεσίες. Σε κάθε περίπτωση η μέτρηση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των δημόσιων υπηρεσιών αναφέρεται στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, το χρόνο ανταπόκρισης στα αιτήματα των πολιτών, το βαθμό ικανοποίησης των υποβληθέντων παραπόνων από τους πολίτες, τον αριθμό των καταγεγραμμένων σφαλμάτων, το εύρος της χρήσης νέων τεχνολογιών και της εισαγωγής διοικητικών καινοτομιών και το κόστος διαχείρισης. Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά ορισμένοι δείκτες αποδοτικότητας σε συγκεκριμένες δημόσιες υπηρεσίες, όπως έχουν καταγραφεί από ευρωπαϊκές και ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες⁷⁴:

- ο Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Καθαριότητα: - αριθμός παραπόνων ανά 1000 κατοίκους

- ικανοποίηση χρηστών για την υπηρεσία

Υδρευση: - αριθμός κλήσεων λόγω βλαβών του δικτύου

- μέσος χρόνος ανταπόκρισης στις αιτήσεις επισκευών

Βιβλιοθήκες: - αριθμός επισκεπτών ανά πληθυσμό

- ικανοποιημένοι επισκέπτες / σύνολο επισκεπτών

- ο Φορολογικό σύστημα

⁷⁴ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

Κόστος Συμμόρφωσης: - χρόνος αναμονής στις Δ.Ο.Υ.

- μέσο κόστος που καταβάλλει ο φορολογούμενος για την εκπλήρωση των φορολογικών του υποχρεώσεων

- ο Απασχόληση - Κοινωνική πολιτική

- δείκτης ανεργίας (άντρες, γυναίκες, νέοι, μακροχρόνια άνεργοι)

- δείκτης απασχόλησης (άντρες, γυναίκες)

- αριθμός ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας

- ο Περιβαλλοντική πολιτική

Αέρας: - αριθμός ημερών με επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης μεγαλύτερα των επιτρεπόμενων κατ' έτος

Νερό: - ποσοστό πληθυσμού στο οποίο διατίθεται κατάλληλο (σύμφωνα με τις προδιαγραφές) πόσιμο νερό

- ο Πολιτική μεταφορών

Οδικό δίκτυο: - κατά κεφαλή δαπάνες για τις δημόσιες συγκοινωνίες

Αεροπορική συγκοινωνία: - μέσος χρόνος καθυστέρησης στα αεροδρόμια

- ο Δημόσια ασφάλεια

- συχνότητα εγκλημάτων ανά τύπο εγκλήματος

- αναλογία αστυνομικών ανά 1000 κατοίκους

- διαρρήξεις κατοικιών ανά 1000 κατοικίες

- ποσοστό ικανοποιημένων πολιτών από τη δράση της αστυνομίας αναφορικά με τις κλήσεις του '100', τα γκισέ πληροφοριών στα αστυνομικά τμήματα κλπ.

- ο Δημόσια υγεία

- συνολικές δαπάνες υγείας κατά κεφαλήν

- αριθμός γιατρών ανά 1000 κατοίκους

- αριθμός νοσοκομειακών κλινών ανά 1000 κατοίκους

- Δικαιοσύνη - Σωφρονιστικό σύστημα (φυλακές)
 - μέσος χρόνος διάρκειας διαδικασίας στα δικαστήρια ι) μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης και ιι) μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης
 - δείκτες υπερσυμφόρησης στις φυλακές
 - ποσοστό αποδράσεων
 - Προστασία καταναλωτή
 - ποσοστό επιχειρήσεων που επιθεωρούνται
 - ποσοστό επιχειρήσεων που τηρούν τις προδιαγραφές ποιότητας, τις οποίες πρέπει να πληρούν τα προσφερόμενα στην κατανάλωση τρόφιμα
 - Δημόσια διοίκηση
 - αριθμός δημόσιων υπηρεσιών που λειτουργούν και το απόγευμα
 - χρόνος αναμονής πολιτών σε 'ουρά' προκειμένου να διεκπεραιώσουν μία υπόθεσή τους
 - αριθμός επαφών που χρειάζεται να πραγματοποιήσει ο πολίτης με διάφορες οργανικές μονάδες ή υπαλλήλους της υπηρεσίας, για να διεκπεραιώσει μία υπόθεσή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό αποτυπώνεται η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα αναφορικά με την διεξαγωγή ερευνών που σχετίζονται με την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής. Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν

οι βασικές έρευνες που γίνονται, οι φορείς που τις διεξάγουν καθώς και το περιεχόμενο αυτών. Στη συνέχεια περιγράφεται το πλαίσιο των ερευνών αυτών, και πιο συγκεκριμένα,

- ποια είναι η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, ειδικότερα από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία που είναι ο κύριος φορέας έρευνας και τι προβλήματα υπάρχουν στη διαδικασία αυτή,

- ποια κενά εντοπίζονται στην Ελλάδα όσον αφορά την ύπαρξη μιας οργανωμένης έρευνας για την ποιότητα ζωής (έχοντας ως σημείο αναφοράς ανάλογες έρευνες του εξωτερικού) και

- προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν εντοπιστεί.

4.1 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ

Η εφαρμογή πολιτικών που οδηγούν σε βελτίωση της ποιότητας ζωής πρέπει να ξεκινάει από τη μελέτη δεικτών που αποτυπώνουν το επίπεδο ζωής σε μία χώρα ή περιοχή, τα προβλήματα και σε ποιους τομείς αυτά εντοπίζονται και τα αίτια τους. Στην Ελλάδα η βασική πηγή πληροφόρησης είναι η ΕΣΥΕ. Τα επίσημα στατιστικά παράγονται κυρίως για να δώσουν πληροφορίες που απαιτούνται από ανώτατα διοικητικά στελέχη και τους υπουργούς και δευτερευόντως από τις εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις, εξυπηρετώντας ουσιαστικά τις ανάγκες της κυβέρνησης. Η ΕΣΥΕ αποτελείται από στατιστικά τμήματα τα οποία υπάγονται στα διάφορα υπουργεία. Η μεγαλύτερη δουλειά της στατιστικής υπηρεσίας είναι η συνεχής ρουτίνα της συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων. Τα τελικά αποτελέσματα της δουλειάς (μετά την επεξεργασία, κωδικογράφηση, διάτρηση) αναλύονται

και ερμηνεύονται από στατιστικούς και χρησιμοποιούνται από διοικητικά στελέχη και υπουργούς για να αναπτύξουν και να υποστηρίξουν πολιτικές⁷⁵.

- Τεκμηρίωση των εννοιών

Οι μέθοδοι και οι έννοιες που αναπτύσσονται και χρησιμοποιούνται για τα επίσημα στατιστικά σχηματοποιούνται από τις πολιτικές που κυβερνητικά στελέχη θέλουν να λάβουν υπόψη και από τα θέματα που τους απασχολούν. Αυτά τα θέματα καθορίζουν, τουλάχιστον εν μέρει, ποια φαινόμενα θα ερευνηθούν ως κοινωνικά προβλήματα και ποια όχι. Με τις υπάρχουσες στατιστικές πηγές είναι πολύ δύσκολο να γίνει ουσιαστική κριτική για την κοινωνία, καθώς μας δεσμεύουν στις έννοιες και τις ανησυχίες που κυριαρχούν στην επίσημη πολιτική και οικονομική ζωή. Όμως μέχρι να εγκαταλείψουμε αυτή την ποσοτικοποίηση δεν υπάρχει άλλη επιλογή από το να χρησιμοποιούμε κυβερνητικές πηγές, καθώς μόνο το κράτος έχει τη δύναμη και τους πόρους να παράγει στατιστικά σε τόσο μεγάλη κλίμακα (πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι πολλές κοινωνίες δεν έχουν προχωρήσει σε προγράμματα δεικτών γιατί δεν έχουν καταφέρει να λάβουν την απαιτούμενη οικονομική ενίσχυση για τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων).

Πρακτικές δεσμεύσεις ενισχύουν το συντηρητισμό των στατιστικών συστημάτων. Συμβατικότητες στο χειρισμό των δεδομένων, ακόμα και αν είναι γενικώς αποδεκτό ότι είναι μη κατάλληλα, διατηρούνται λόγω 'συνήθειας', λόγω επιθυμίας να διατηρηθεί η συνέπεια και η συγκρισιμότητα των στατιστικών για διάφορες περιοχές και διαχρονικά και λόγω του κόστους και των δυσκολιών για μία αλλαγή. Για παράδειγμα κάποια δεδομένα δεν είναι

⁷⁵ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

(ιδιαιτέρως) απαραίτητα για δράση όμως εξακολουθούν να συλλέγονται σχεδόν για λόγους παράδοσης. Άλλο πρόβλημα σημαντικό προέρχεται όταν τα στατιστικά παράγονται ως αποτέλεσμα των διοικητικών συστημάτων που υπάρχουν κυρίως για άλλους σκοπούς (π.χ. στατιστικά ανεργίας που βασίζονται σε αρχεία που κρατούνται για εργασιακές συναλλαγές ή στατιστικά για άστεγους που βασίζονται σε αρχεία που κρατούνται από την τοπική διοίκηση σε όσους κάνουν αίτηση για βοήθεια). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάποια δεδομένα να μην είναι αξιόπιστα (καθώς π.χ. υπάρχουν άνεργοι που δεν γράφονται στα γραφεία ανεργίας ή άστεγοι που δεν αιτούνται βοήθειας και άρα δεν καταγράφονται), αφού τα στατιστικά αυτά σκοπό έχουν να ελέγχουν όχι τις κοινωνικές συνθήκες όπως η ανεργία ή η έλλειψη στέγης, αλλά τη λειτουργία των κυβερνητικών φορέων που είναι υπεύθυνοι για να αντιμετωπίσουν τα θέματα αυτά. Ως αποτελέσματα υπάρχει έλλειψη αξιόπιστων πληροφοριών (στατιστικών) για κοινωνικά προβλήματα για τα οποία λίγα ή τίποτα δεν έχει γίνει⁷⁶.

- *Σχεδιασμός του συστήματος*

Σχεδιασμός ερωτηματολογίων, σχεδιασμός οδηγιών, οργάνωση για τη διανομή και συλλογή των ερωτηματολογίων, επίβλεψη προσωπικού, οργάνωση των λειτουργιών του κέντρου υπολογιστών και ανάπτυξη από προγραμματιστές προγραμμάτων και συστημάτων για την ηλεκτρονική επεξεργασία των δεδομένων και για την παρουσίαση συνοπτικών πινάκων και αποτελεσμάτων για ανάλυση.

⁷⁶ Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), "Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία", Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

- *Επεξεργασία δεδομένων:*

Διανομή και συλλογή των ερωτηματολογίων, έλεγχος και αποσαφήνιση των πληροφοριών στα επιστρεφόμενα ερωτηματολόγια, μετατροπή (κωδικογράφηση) των στοιχείων ώστε να αναγνωρίζονται από υπολογιστή και όλες οι σχετικές λειτουργίες. Από τη στιγμή που τα στοιχεία συμπληρώνονται στα ερωτηματολόγια σε μία επιχείρηση ή κυβερνητικό φορέα, μέχρι τα στατιστικά να δημοσιευτούν επίσημα, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να γίνουν λάθη (για διάφορους λόγους όπως π.χ. κακή κατανόηση των οδηγιών συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, κακογραφία κ.α.) τα οποία περνούν απαρατήρητα.

- *Ανάλυση, ερμηνεία και χρήση:*

Η καλύτερη χρήση γίνεται με τα όποια δεδομένα είναι διαθέσιμα. Επειδή τα ανώτατα διοικητικά στελέχη δεν δέχονται ότι όποια πληροφορία θέλουν μπορεί και να μην είναι διαθέσιμη, γίνονται εκτιμήσεις βάσει υποθέσεων αμφιβόλου αξιοπιστίας. Εξάλλου για πολιτικούς λόγους, σε ορισμένα στατιστικά (μισθών, τιμών, ανεργίας) που είναι σημαντικά στη δικαιολόγηση και εφαρμογή μισθολογικών πολιτικών εφαρμόζονται συγκεκριμένες τακτικές. Οι πιο συνηθισμένες είναι η μη δημοσίευση αποτελεσμάτων, η καθυστέρηση της δημοσίευσης τους, οι ορισμοί που δίνονται (π.χ. για τους άνεργους), καθώς και οι παρακάτω:

- ❖ Υπολογισμός τάσεων που δεν προκύπτουν από το σύνολο των δεδομένων (δηλαδή αγνοούνται ορισμένα εποχικά στοιχεία έτσι ώστε να προκύπτουν καλύτερα αποτελέσματα)

- ❖ Διαχείριση προσαρμογών (τροποποιήσεων): προσαρμόζονται τα στοιχεία έτσι ώστε να μειωθεί η επίδραση που έχουν σε αυτά μη τυπικές (μη συνήθεις) καταστάσεις που υπάρχουν κατά τη συλλογή των δεικτών π.χ. για το δείκτη τιμών καταναλωτή, δεν υπολογίζονται σημαντικές διακυμάνσεις στις τιμές κάποιων αγαθών όταν και μόνο όταν τέτοιες προσαρμογές κάνουν το δείκτη να φαίνεται καλύτερος
- ❖ Διαχείριση των κατηγοριών: μια κατηγορία δαπανών μπορεί να προσδιοριστεί ως «άλλα έξοδα».

Πάντως δεν πρέπει να υπερβάλλουμε για τα διάφορα προβλήματα που παρουσιάζουν τα επίσημα στατιστικά. Είναι σημαντική πηγή πληροφόρησης, αν εξετάζονται κριτικά και διασταυρώνονται (όταν αυτό είναι δυνατόν). Είναι σημαντικό ότι θα πρέπει να ερμηνεύονται στο πλαίσιο των υποθέσεων που γίνονται, των ορισμών των εννοιών στις οποίες αναφέρονται και των μεθόδων συλλογής πάνω στις οποίες βασίζονται. Είναι πάντως γεγονός ότι τα επίσημα στατιστικά που είναι η κύρια πηγή πληροφόρησης, δεν πηγάζουν κατευθείαν από τις κοινωνικές συνθήκες τις οποίες φαίνεται να περιγράφουν, αλλά ανάμεσα στα δύο υπάρχουν οι υποθέσεις, οι έννοιες και οι προτεραιότητες που θέτει η κυβέρνηση και η υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση⁷⁷.

4.2 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

⁷⁷ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

Στην Ελλάδα, μεταξύ των διαφόρων τομέων δραστηριότητας, εκείνος στον οποίο έχει πραγματοποιηθεί η ευρύτερη και πιο συστηματική θεωρητική και εμπειρική ανάλυση είναι ο οικονομικός, με αποτέλεσμα να έχουν διατυπωθεί γι' αυτόν τα πληρέστερα και πιο συγκεκριμένα υποδείγματα ανάπτυξης. Τα υποδείγματα αυτά περιλαμβάνουν μεταβλητές συνολικού εισοδήματος και συνολικών δαπανών, κατανάλωσης και αποταμιεύσεων, επενδύσεων και προϊόντος, παραγωγής και εξωτερικού εμπορίου. Οι βασικές αυτές μεταβλητές (δείκτες) εκφράζουν την οικονομική ανάπτυξη. Η ανάγκη όμως μιας γενικότερης θεώρησης της ανάπτυξης έχει καθιερώσει μεταξύ των βασικών μεταβλητών και ορισμένες που είναι έξω από τα όρια της οικονομικής ανάλυσης, δεδομένου ότι αφορούν διάφορα επίπεδα διαβίωσης του πληθυσμού και έχουν κοινωνική κυρίως σημασία. Τέτοιες μεταβλητές είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση κλπ., που εξετάζονται είτε από την πλευρά των δαπανών είτε από την πλευρά της επίδρασης τους μέσα στην οικονομική διαδικασία. Επιπλέον η οικονομική ανάλυση της ανάπτυξης έχει περιλάβει αναγκαστικά και στοιχεία που αφορούν την ικανότητα του οικονομικού συστήματος να επιβαρυνθεί με μέτρα πολιτικής που διευκολύνουν την ανάπτυξη. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι για την εκτίμηση της ανάπτυξης χρησιμοποιούνται διάφοροι κοινωνικοί δείκτες οι οποίοι καλύπτουν οικονομικές, κοινωνικές και άλλες πτυχές της, που δεν περιέχονται στις διάφορες εισοδηματικές μετρήσεις. Για την κατάρτιση τέτοιων δεικτών έχουν γίνει εκτεταμένες εργασίες από διεθνείς οργανισμούς (ΟΗΕ, ΟΟΣΑ, Διεθνής Τράπεζα κλπ.). Η Ελλάδα συμμετέχει σε διεθνή προγράμματα, κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία όμως στοχεύουν στη σύγκριση μεταξύ των κρατών-μελών της ή μεταξύ πόλεων και επομένως δε λαμβάνουν υπόψη τα

ιδιαίτερα προβλήματα της κάθε χώρας, αντανακλώντας ουσιαστικά περιγραφικές τάσεις. Εξάλλου λόγω του μη υποχρεωτικού χαρακτήρα τους παρουσιάζονται προβλήματα όπως καθυστέρηση στη συλλογή των δεικτών ή συλλογή μέρους και όχι όλων των απαιτούμενων δεικτών (π.χ. πρόγραμμα Habitat) κάτι που οφείλεται στην ανεπάρκεια των στατιστικών δεδομένων. Λίγοι είναι οι δείκτες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μια ουσιαστική αξιολόγηση της ποιότητας ζωής.

Συνολικά, από τη δουλειά που έχει γίνει εώς τώρα δεν είναι δυνατόν να προκύψουν συστήματα δεικτών ικανά να δώσουν μία συνολική εικόνα της κοινωνικής κατάστασης, να καθοδηγήσουν την κοινωνική δράση και να αποσαφηνίσουν τις πολιτικές επιλογές. Έμφαση δίνεται στους παραδοσιακούς χρηματοοικονομικούς δείκτες που βοηθούν (καθοδηγούν) τους μάνατζερ σε επενδυτικές αποφάσεις: δείκτης τιμών καταναλωτή, κενές θέσεις εργασίας, ανάπτυξη με βάση τα μέσα εισοδήματα, παραγωγικότητα κ.α. τους παρέχουν πληροφορίες για το που να κατευθύνουν την πορεία των οικονομικών κύκλων και των επενδυτικών στρατηγικών. Αυτό που λείπει είναι η μεθοδολογία για την οργάνωση, σύνθεση και ανάλυση των μυριάδων στατιστικών με τρόπους που να δίνουν τη δυνατότητα τα δεδομένα να "μεταφραστούν" σε ουσιώδεις δείκτες των σύνθετων κοινωνικοοικονομικών φαινομένων. Πρέπει να γίνει αξιοποίηση του σχετικού διαθέσιμου στατιστικού υλικού που υπάρχει διάσπαρτο σε στατιστικές εκδόσεις, μελέτες ή δημοσιευμένες και μη εργασίες.

4.3 ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ενσωμάτωση κοινωνικών δεικτών σε διαδικασίες εισαγωγικές λήψης αποφάσεων, είναι αναμφισβήτητα μία καινοτομία για τη διαμόρφωση προγραμμάτων δημοσίων δράσεων και την εφαρμογή του σχεδιασμού. Βοηθούν στο να διαπιστωθούν οι κοινωνικές αλληλεξαρτήσεις και οι συνέπειες που αυτές έχουν και να υιοθετηθούν οι κατάλληλες δράσεις για τους διάφορους τομείς. Η έλλειψη ενός συγκεκριμένου και σαφώς προσδιορισμένου μοντέλου παραγωγής και χρήσης στατιστικών δεδομένων, ειδικά σε ότι έχει να κάνει με την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής καθώς και οι αλλαγές που συμβαίνουν σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο δημιουργούν την ανάγκη βελτίωσης στα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την απόκτηση γνώσης των κοινωνικών φαινομένων και για την προσπάθεια επανασχεδιασμού δράσεων από τις δημόσιες αρχές. Ο συγκεντρωτισμός της διοίκησης, η έλλειψη συντονισμού στον προγραμματισμό και στη λήψη αποφάσεων μεταξύ των διαφόρων αναπτυξιακών φορέων και η διαφοροποίηση που αναμφίβολα υπάρχει ανάμεσα στους φορείς αυτούς, σε ότι αφορά την αντίληψη και την αντιμετώπιση των προβλημάτων της χώρας είναι μεταξύ των βασικών αιτιών της αδυναμίας αντιμετώπισης των προβλημάτων που παρουσιάζονται σε σημαντικούς κοινωνικούς τομείς.

Έχει αρχίσει να γίνεται αντιληπτό πλέον ότι η κυβερνητική δράση, στο πρόσωπο της κοινωνικής ανάπτυξης, δε μπορεί να είναι διορθωτική, να γίνεται εκ των υστέρων, αλλά πρέπει να δώσει τη θέση της σε έναν

ολοκληρωμένο κοινωνικό σχεδιασμό, στον οποίο ένα σύστημα δεικτών αξιολόγησης της ποιότητας ζωής που θα αποτελεί «οδηγό δράσης» και θα συνδέεται με καθορισμένους στόχους θεωρείται απαραίτητο στοιχείο. Τα κενά που εντοπίζονται στην Ελλάδα, αναφορικά με την ύπαρξη συστήματος δεικτών που να αξιολογεί την ποιότητα ζωής και την πρόοδο σε επιμέρους τομείς που συνδέονται άμεσα με αυτήν, είναι⁷⁸:

1) Έλλειψη καλά προσδιορισμένου θεωρητικού πλαισίου της ποιότητας ζωής

Ένα πρώτο κενό που παρατηρείται σε ότι αφορά την αξιολόγηση της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα, είναι η έλλειψη ενός καλά προσδιορισμένου θεωρητικού πλαισίου της ποιότητας ζωής, που θα αποσαφηνίζει την έννοια «ποιότητα ζωής», ποιους τομείς περιλαμβάνει, ποιες είναι οι διαστάσεις της και ποιος ο σκοπός για τη μέτρησή της. Η κοινωνική πραγματικότητα δεν εξηγείται από μόνη της και μία απλή συλλογή δεικτών δεν επαρκεί για την κατανόηση των κοινωνικών μηχανισμών. Ένα θεωρητικό εργαλείο έχει αξία γιατί προσφέρει τη δυνατότητα να διατυπωθούν συγκεκριμένοι προβληματισμοί οι οποίοι οδηγούν σε ποσοτικοποιημένη μέτρηση. Η ύπαρξη ενός τέτοιου πλαισίου αποτελεί επομένως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να επιλεγούν οι κατάλληλοι δείκτες που θα αποτυπώνουν την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα και παράλληλα θα αποτελούν μέτρο αξιολόγησης των δημόσιων πολιτικών. Λόγω της έλλειψης προκαταρκτικής θεωρητικής δουλειάς, οι μεταβλητές που λαμβάνονται υπόψη επηρεάζονται πολύ από έννοιες οικονομικής ανάλυσης. Εξάλλου, δεν είναι ασύνηθες αυτό που καλούμε «ποιότητα ζωής» ουσιαστικά να περιορίζεται σε έναν ή λίγους τομείς

⁷⁸ Χυτήρης Σ.Λ., (2001), "Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.

ενδιαφέροντος. Στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για παράδειγμα, ο άξονας προτεραιότητας 4 αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής καλύπτοντας μόνο τους τομείς υγεία και πρόνοια - πολιτισμός - περιβάλλον.

2) Προσδιορισμός βασικών δεικτών

Όπως προαναφέρθηκε, πολλές φορές τα δεδομένα συλλέγονται γιατί «πάντα αυτά συλλέγουμε» ή γιατί είναι εύκολο να συλλεχθούν σαν αποτέλεσμα ενός τρέχοντος κυβερνητικού προγράμματος. Ως εκ τούτου, παρά την πληθώρα των δεδομένων που συλλέγονται, ορισμένα από αυτά δεν είναι απολύτως απαραίτητα για την εκτίμηση της κοινωνικής κατάστασης ή ως προς τη συμβολή τους στην επίτευξη των προσδιορισθέντων από την κυβέρνηση στόχων. Ένα άλλο κενό λοιπόν που εντοπίζεται είναι ότι δεν έχουν προσδιοριστεί οι βασικοί δείκτες που πρέπει να συμπεριληφθούν σε μια προσπάθεια αξιολόγησης της ποιότητας ζωής. Ο προσδιορισμός βασικών δεικτών κάνει δυνατό για όσους σχεδιάζουν πολιτικές και για τους πολίτες που ενδιαφέρονται, να δουν σε ένα πιο ελεγχόμενο σετ αριθμών, όταν θέλουν να εκτιμήσουν τις αλλαγές στην ποιότητα ζωής μέσα στο χρόνο. Πολλές κοινωνίες δεν έχουν προχωρήσει στη δημιουργία δεικτών ποιότητας ζωής, ή δεν έχουν προοδεύσει, γιατί δεν έχουν συμφωνήσει ποιοι δείκτες είναι βασικοί για την ποιότητα ζωής.

3) Έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των δεικτών

Η διαδικασία επιλογής βασικών δεικτών οδηγεί την πολιτεία στο να επικεντρωθεί στα πραγματικά προβλήματα και να αναγνωρίσει τις σχέσεις μεταξύ τους. Ένα καλό πρόγραμμα δεικτών πρέπει να κάνει προφανείς και

κατανοητές τις σχέσεις μεταξύ των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στοιχείων του περιβάλλοντος (π.χ. η διακοπή από το λύκειο επηρεάζεται από την απόδοση των μαθητών στις μικρότερες τάξεις, που με τη σειρά της επηρεάζεται από το βαθμό παιδικής φτώχειας). Παραδείγματα τέτοιων προγραμμάτων υπάρχουν πολλά στο εξωτερικό: Jacksonville, Seattle, Austin κ.α. Η συσχέτιση μας οδηγεί στο να εντοπίσουμε τα βαθύτερα αίτια στα προβλήματα και να ακολουθήσουμε τις κατάλληλες δράσεις για την επίλυσή τους. Στην Ελλάδα ο έλεγχος άμεσων συσχετίσεων μεταξύ μετρήσεων στον κοινωνικό τομέα και μεταβλητών μακροοικονομικών μοντέλων είναι ακόμα σε αρχικό στάδιο.

4) Διαχωρισμός δεικτών: εθνικοί - τοπικοί

Σε εθνικό επίπεδο τα νούμερα δίνουν μια εικόνα της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα, όμως οι δείκτες μπορεί να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ νομών ή πόλεων (ή ακόμα και σε επίπεδο γειτονιάς ή συνοικίας). Για παράδειγμα τα επίπεδα εγκληματικότητας μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από πόλη σε πόλη. Ειδικά στην Ελλάδα όπου η πρωτεύουσα συγκεντρώνει πολύ υψηλό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού και πολλά επενδυτικά προγράμματα και επιχειρηματικές κινήσεις επικεντρώνονται σε αυτήν, οι διαφορές με άλλες πόλεις είναι σημαντικές, με αποτέλεσμα μία συνολική εθνική εικόνα να τις καλύπτει. Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα, που αφορά τους περιφερειακούς δείκτες ανάπτυξης, είναι το ενδεχόμενο να απαιτούνται διαφορετικοί αναπτυξιακοί στόχοι και επιδιώξεις σε διαφορετικές περιοχές ή οι ίδιοι στόχοι και επιδιώξεις αλλά με διαφορετική έμφαση στα επιμέρους στοιχεία του περιεχομένου τους. Στα μεγάλα αστικά κέντρα π.χ. μπορεί να

καθορίζονται στόχοι αντιμετώπισης της μεγάλης κυκλοφοριακής φόρτισης, ενώ στις αγροτικές περιοχές να καθορίζονται στόχοι αντιμετώπισης της ανεπάρκειας των κυκλοφοριακών μέσων και γενικά των συγκοινωνιών. Επίσης, στις βιομηχανικά κορεσμένες περιοχές οι στόχοι που αφορούν το περιβάλλον έχουν σωστικό χαρακτήρα, ενώ σε άλλες περιοχές είναι απλώς προστατευτικοί ή βελτιωτικοί. Ο τρόπος με τον οποίο οι δείκτες αναπτύσσονται είναι πιθανόν να έχει σημαντική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα προβλήματα. Η συλλογή δεδομένων σε όλα τα επίπεδα (εθνικό-περιφερειακό-αστικό) μπορεί να οδηγήσει στην αναγνώριση προβλημάτων που πριν αγνοούνταν.

Θεωρητικά οι κοινωνικοί δείκτες είναι πολύ πιο χρήσιμοι όταν αφορούν περιφερειακές συγκρίσεις μιας χώρας παρά τις διακρατικές συγκρίσεις, που αφορούν οι δείκτες διεθνών οργανισμών. Ακόμα όμως και στη περίπτωση που οι κοινωνικοί δείκτες αφορούν τις διάφορες περιοχές μιας χώρας, δε μπορούν να έχουν τη ομοιογένεια και τη συγκρισιμότητα των δεικτών που υπολογίζονται από τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών, γιατί τα τελευταία παρέχονται όλα σε χρηματικές μονάδες. Παρόμοιος τρόπος υπολογισμού των κοινωνικών δεικτών δεν έχει καθιερωθεί και κατά συνέπεια προκύπτουν σοβαρά προβλήματα στη σύνθεση του περιεχομένου ενός μεγάλου αριθμού τέτοιων δεικτών και στην εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων.

5) Έρευνες ικανοποίησης - απόψεων - αντιλήψεων των πολιτών

Ένα εξαιρετικής σημασίας θέμα αφορά το αν θα πρέπει οι κοινωνικοί δείκτες να υπολογίζονται μόνο βάσει των διαθέσιμων στατιστικών μιας χώρας ή και βάσει των σχετικών απόψεων του πληθυσμού της. Οι υποκειμενικοί

δείκτες είναι ένα χρήσιμο και αναγκαίο συμπλήρωμα των αντικειμενικών δεικτών και σε πολλά προγράμματα του εξωτερικού είναι σκόπιμη η παράλληλη χρησιμοποίησή τους, όπου αυτό είναι δυνατό, για τη συνθετική αξιοποίηση των πληροφοριών που παρέχουν και γιατί οδηγούν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των αναπτυξιακών προσπάθειών λόγω της συμμετοχής του πληθυσμού στις βασικές επιλογές της ανάπτυξης.

Η δυνατότητα να δούμε πως αισθάνονται οι Έλληνες για την ποιότητα της ζωής τους περιορίζεται από τα διαθέσιμα δεδομένα. Είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί μία συνεπής σειρά ερωτήσεων, οι οποίες ετησίως να δίνουν ένα αξιόπιστο αποτέλεσμα του πως οι Έλληνες αξιολογούν την ζωή τους.

Μία προσέγγιση υποκειμενικής αξιολόγησης της ποιότητας ζωής είναι η ικανοποίηση του καταναλωτή. Έρευνες που αφορούν τον τρόπο ζωής, συνήθειες και στάσεις των ανθρώπων γίνονται συστηματικά από εταιρίες ερευνών, από τη στιγμή που οι τομείς αυτοί έχουν άμεση επιρροή στις επιλογές του κοινού και στις συνήθειες κατανάλωσης. Εταιρίες ερευνών όπως η Focus, μετράνε συστηματικά βασικές αγορές και συνήθειες των καταναλωτών σε πανελλαδικό επίπεδο (διασκέδαση, ταξίδια, χρήση Η/Υ, αυτοκίνητα κ.α.) (Στο εξωτερικό χρησιμοποιείται το «Lifestyle Satisfaction Scale» το οποίο μετράει την ικανοποίηση των ατόμων από τις πτυχές που συνθέτουν τον τρόπο ζωής τους).

4.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Μία πρώτη βασική προϋπόθεση για το σωστό σχεδιασμό και τη συστηματική εφαρμογή ενός συστήματος δεικτών, είναι η δημιουργία ειδικού φορέα ο οποίος θα αναπτύξει όραμα και θα διεξάγει έρευνα για την ποιότητα ζωής, με τη δημιουργία ενός σετ δεικτών που θα αξιολογούν την πρόοδο σε όλους τους πρωταρχικής σημασίας τομείς. Επισημαίνουμε ότι δεν υπάρχει οργανωμένο σύστημα συλλογής και διαχείρισης στοιχείων στην Ελλάδα. Πολλά χρήσιμα δεδομένα είναι διάσπαρτα σε δήμους, υπουργεία, υπηρεσίες (πολύτιμη είναι η βοήθεια των πανεπιστημίων, που συνίσταται στο ότι μπορούν να φτιάχνουν μοντέλα (διαδικασίες) με λίγα στοιχεία και κάνοντας αναγωγές να καταλήγουν σε συμπεράσματα).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ευθύνη λειτουργίας του πληροφοριακού συστήματος στη χώρα μας ανήκει στην ΕΣΥΕ (και επομένως σ' αυτήν θα πρέπει να ανήκει και η ευθύνη για το Περιφερειακό Σύστημα Πληροφόρησης). Το ΠΣΠ θεωρείται ότι δεν υποστηρίζει αποτελεσματικά τον περιφερειακό προγραμματισμό και πολιτική. Σημειώνεται:

- η έλλειψη στατιστικών δεδομένων για κύριους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας,
- η προσαρμογή των πληροφοριακών συστημάτων στις ανάγκες του εθνικού και όχι του περιφερειακού και τοπικού σχεδιασμού,
- το συγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης του,
- η μη χρησιμοποίηση νέας τεχνολογίας,

- η έλλειψη παραγωγής και διάθεσης στατιστικών στοιχείων σε μικροεπίπεδο⁷⁹.

Η συλλογή δεδομένων για στατιστική ανάλυση είναι σημαντική γιατί α) μόνο με αυτά μπορούν να προκύψουν συσχετίσεις μεταξύ δεικτών, β) για να επηρεάσεις ένα αποτέλεσμα πρέπει να έχεις τα δεδομένα που σχετίζονται με αυτό, έτσι ώστε να παρέμβεις εκεί που πρέπει και να το βελτιώσεις. Όσο περισσότερα δεδομένα είναι διαθέσιμα, ανάλυση του ποιοι δείκτες οδηγούν σε διάφορα στατιστικά εκκρών, μπορεί να βελτιώσει τη χρησιμότητα των δεικτών για σχεδιασμό πολιτικών.

Η έρευνα για την ποιότητα ζωής θα μπορούσε να διεξαχθεί από μία ομάδα εργασίας που θα λειτουργεί ως τμήμα της δημόσιας διοίκησης (με όποια υπαλληλική σχέση) ή θα της ανατίθεται η εργασία είτε στα πλαίσια του ιδιωτικού τομέα, π.χ. εταιρίες ερευνών, είτε του δημόσιου τομέα, π.χ. πανεπιστήμια (πολλά προγράμματα στο εξωτερικό, δεν είναι αποτέλεσμα κρατικής πρωτοβουλίας αλλά ιδιωτικής, όπως ερευνητικών ινστιτούτων και εταιριών). Βέβαια δεν πρέπει να αγνοήσουμε ότι γίνονται μελέτες σε βάθος, συγκεκριμένων θεμάτων, οι οποίες βοηθούν στην κατανόηση των δυνάμεων που επηρεάζουν την κοινωνία μας (ΕΚΚΕ, ΚΕΠΕ, πανεπιστήμια κ.α.). Όμως παράλληλα με μία σειρά μελετών και ερευνών, ένα πρόγραμμα δεικτών είναι απαραίτητο γιατί έχει ως αποτέλεσμα τη συστηματική συλλογή τους μέσα στο χρόνο, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα συγκρίσεων. Εξάλλου είναι απαραίτητη η

⁷⁹ Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον

χρήση δεικτών σχετικών με το εισόδημα που να σχετίζονται με κάποια αντικειμενικά δεδομένα π.χ. οι ώρες εργασίας που απαιτούνται για την ικανοποίηση βασικών αναγκών με ένα μέσο μισθό ή η αναλογία του μέσου εισοδήματος προς τη μέση τιμή ενός σπιτιού κλπ. Αυτοί οι δείκτες δίνουν μια πιο ρεαλιστική εικόνα της πραγματικότητας.

4.4.1 Έρευνα ποιότητας ζωής στα πλαίσια του ευρύτερου κοινωνικού σχεδιασμού

Για να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για πρόοδο στην εφαρμογή του κοινωνικού σχεδιασμού, χρειάζεται η χρησιμοποίηση ενός συστήματος κοινωνικών δεικτών. Όμως για να χρησιμοποιηθεί ένα τέτοιο σύστημα, να μπορείς να αναφέρεσαι συστηματικά σε αυτό, να βγάζεις λογικά συμπεράσματα και να μπορείς να εντοπίζεις τις σχέσεις μεταξύ των δεικτών, είναι προϋπόθεση ότι ένα σύστημα έχει οριστεί και είναι αποδεκτό από όλους όσους συμμετέχουν στη διαδικασία σχεδιασμού. Ο στόχος λοιπόν θα πρέπει να είναι ο σχεδιασμός (δημιουργία) σειράς δεικτών που να λειτουργούν ως ενιαίος οδηγός στις περιοχές δράσης της δημόσιας διοίκησης. Αυτές οι περιοχές δράσης αντιστοιχούν σε λειτουργίες οι οποίες περιγράφονται από δείκτες αποδοτικότητας. Οι δείκτες αυτοί στην Ελλάδα βρίσκονται σε αρχικό στάδιο (πρόγραμμα Πολιτεία). Η ανάγκη αυτής της αξιολόγησης καθίσταται ακόμα πιο σημαντική όσο ο δημόσιος τομέας διευρύνεται και η κριτική για την αποτελεσματικότητα και διαφάνειά του αυξάνεται.

Ένας αριθμός φάσεων περιλαμβάνονται στην κατασκευή ενός κοινωνικού μοντέλου αν πρόκειται να είναι αποτελεσματικό τόσο στην

εσωτερική του δομή όσο και σε σχέση με αποφάσεις και προβλέψεις. Ένα πλάνο που συνδυάζει τους τρόπους δράσης της κυβέρνησης με τους επιδιωκόμενους στόχους, με τη βοήθεια ενός συστήματος δεικτών, θα μπορούσε να είναι το παρακάτω:

- 1) προσδιορισμός στόχων σε θεωρητικό επίπεδο (χωρίς χρήση αριθμών)
- 2) αναγνώριση και μέτρηση των πλεονεκτημάτων: ποσοτικά αυτή τη φορά προσδιορίζονται οι στόχοι και παρουσιάζονται τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την επίτευξή τους. Είναι ταυτόχρονα ένα σημείο εκκίνησης για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εφαρμοζόμενων πολιτικών
- 3) Οι δράσεις χαρακτηρίζονται (φαίνονται) από τους δείκτες εκροών: δείχνουν τα άμεσα αποτελέσματα της προσπάθειας να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί⁸⁰.

Η παραπάνω προσέγγιση έχει δύο φάσεις: Στην πρώτη φάση ένας συγκεκριμένος αριθμός στόχων προσδιορίζεται με βάση μια ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα που μελετάται. Οι στόχοι μετά ποσοτικοποιούνται. Στη δεύτερη φάση ελέγχονται οι εκροές της διοικητικής δράσης με βάση τις εισροές. Ένας συγκεκριμένος συνδυασμός εισροών δίνει μία συγκεκριμένη ποσότητα εκροών. Η αποτελεσματικότητα ενός δεδομένου συνδυασμού εισροών και εκροών αξιολογείται με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης (δείκτες αποτελεσματικότητας) που προκύπτουν από την πρώτη φάση της προσέγγισης.

⁸⁰ Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili

Απαραίτητο συμπλήρωμα σε ένα σύστημα αντικειμενικών δεικτών, είναι η χρησιμοποίηση υποκειμενικών δεικτών οι οποίοι αντικατοπτρίζουν ως ένα σημείο, μέσα από το βαθμό ικανοποίησης των πολιτών από την ποιότητα ζωής στην Ελλάδα και ατομικά, το πόσο αποτελεσματική και ικανοποιητική είναι η λειτουργία του κράτους.

ΣΥΝΟΨΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας όσα παρουσιάστηκαν στη παρούσα πτυχιακή εργασία, προκύπτουν τα παρακάτω στοιχεία:

1. Ο κύριος (κρατικός) φορέας που έχει την ευθύνη συγκέντρωσης στοιχείων (δεικτών) είναι η ΕΣΥΕ. Πρόκειται για πληροφοριακούς δείκτες, ποσοτικούς, οι οποίοι αφορούν όλους τους τομείς στους οποίους επιμερίζεται η λειτουργία του κράτους.
2. Τα κέντρα ερευνών (ΕΚΚΕ, ΚΕΠΕ κ.α) διεξάγουν μία σειρά από έρευνες/μελέτες, οι οποίες επικεντρώνονται στην ανάλυση συγκεκριμένων θεμάτων (π.χ. έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, το κόστος της εκπαίδευσης, οικονομικές μελέτες κ.α.). Πρόκειται για ολοκληρωμένες μελέτες οι οποίες όμως δεν εντάσσονται στα πλαίσια της αξιολόγησης της ποιότητας ζωής, αλλά της αξιολόγησης ενός τομέα ή ενός συγκεκριμένου μέρους ενός τομέα.
3. Οι έρευνες αγοράς εστιάζονται στην καταναλωτική συμπεριφορά και στον τρόπο ζωής των πολιτών και γίνονται συνήθως για λογαριασμό εμπορικών επιχειρήσεων. Μέσα από αυτές τις έρευνες μπορούν να προκύψουν συμπεράσματα, ως ένα βαθμό, για το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων σύμφωνα πάντα με τις καταναλωτικές τους συνήθειες. Προς το παρόν, οι έρευνες αυτές αξιοποιούνται αποκλειστικά για εμπορικούς λόγους.
4. Τα διεθνή προγράμματα στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα, είναι αυτά που σχετίζονται περισσότερο με την ποιότητα ζωής καθώς έχουν να κάνουν με την αξιολόγηση της σε εθνικό επίπεδο. Όμως η εφαρμογή τους είναι σε αρχικό στάδιο και αφορά τη συγκέντρωση συγκεκριμένων δεικτών με σκοπό τη σύγκριση των αποτελεσμάτων με αυτά άλλων χωρών που συμμετέχουν στα

προγράμματα αυτά. Τα προγράμματα δεν έχουν αυστηρά υποχρεωτικό χαρακτήρα και έτσι τα στοιχεία δε συλλέγονται πάντα εγκαίρως ούτε με την απαιτούμενη πληρότητα. Έχει μεγάλη σημασία οι προσπάθειες αυτές να εμπεδωθούν, να γίνει συνείδηση η αναγκαιότητα τους και οι δείκτες να συλλέγονται πρώτα για την Ελλάδα και μετά για την Ε.Ε., καθώς κάθε χώρα έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και προβλήματα, πάνω στα οποία θα πρέπει να προσαρμόζονται οι δείκτες μέτρησης της ποιότητας ζωής σε αυτήν.

5. Σημαντική είναι η προσπάθεια μέτρησης της αποδοτικότητας των δημόσιων υπηρεσιών στην Ελλάδα, μέσα από μία σειρά δεικτών αποδοτικότητας. Οι δείκτες αυτοί αναφέρονται σε μία μεγάλη γκάμα τομέων και δείχνουν την απόδοση υπηρεσιών του δημόσιου τομέα: σχετίζονται με προβλήματα, παράπονα, αποτελεσματικότητα λειτουργιών κλπ. Μέρος των δεικτών αυτών μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μία προσπάθεια αποτύπωσης της ποιότητας ζωής, καθώς καταγράφουν ένα κομμάτι λειτουργίας των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και των συνθηκών που συνθέτουν την κοινωνική πραγματικότητα (π.χ. εγκληματικότητα).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι:

- ✓ Συλλέγονται αντικειμενικά δεδομένα, τα οποία σχετίζονται όχι συγκεκριμένα με την ποιότητα ζωής αλλά με τη γενικότερη λειτουργία του κράτους. Όμως
- για μία έρευνα αξιολόγησης την ποιότητας ζωής, πρέπει να γίνει διαχωρισμός των δεδομένων αυτών και να επιλεγούν αυτά που σχετίζονται αμεσότερα με την έννοια 'ποιότητα ζωής', όπως αυτή ορίστηκε στο 1ο κεφάλαιο.

- Δεν έχει γίνει κάποια ουσιαστική και συστηματική προσπάθεια καταγραφής της γνώμης των Ελλήνων για την ποιότητα ζωής. Στοιχεία τέτοια έχουν προκύψει μόνο στα πλαίσια μιας γενικότερης καταγραφής στάσεων και απόψεων, χωρίς μάλιστα συστηματική επανάληψη της καταγραφής αυτής (VPRC) και σε επίπεδο διεθνών προγραμμάτων (ευρωβαρόμετρο) με περιορισμένης όμως έκτασης αποτελέσματα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγιοσμυρνάκης, Βλ., (2006), "Διεθνείς οικονομικές σχέσεις", Εκδόσεις Rosili
- Βαμβούκας, Α., Γ., (2004), "Διεθνείς οικονομικές σχέσεις", Εκδόσεις Μπένου
- Κ.Π. Παππή, (2005), "Διοίκηση Παραγωγής", Εκδ. Α. Σταμούλη, Αθήνα
- Κουζής Γ., (2001), "Εργασιακές σχέσεις και ευρωπαϊκή ενοποίηση: ευελιξία και απορύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας", ΙΝΕ / ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
- Κουζής Γ., Επίκουρος Καθηγητής Εργασιακών Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2008.
- Σ. Δημητριάδης, Α. Μιχιώτης, (2007), "Διοίκηση Παραγωγικών Συστημάτων – Βασικές θεωρητικές αρχές και εφαρμογές στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων", Εκδ. 'Κριτική', Αθήνα
- Κόγκας, Δ., (2007), "Στρατηγικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον-Στρατηγική Διοίκηση", 2^η Έκδοση, Αθήνα, Rosili
- Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή Ν., (1998), "Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων", Αθήνα, Ε. Μπένου
- Παπαδάκης, Β., (2002), "Στρατηγική των επιχειρήσεων", εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Χολέβας Γ., (1997), "Διεθνείς Εμπορικές σχέσεις – Διεθνές Εμπόριο", Εκδόσεις Interbooks

- Χολέβας Γ., (1995), *“Οργάνωση και Διοίκηση”*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
- Χυτήρης Σ.Λ., (2001), *“Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων”*, εκδόσεις Α.Θ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σ.Ε.Π.Ε. Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας. Έρευνα για εργασιακές συνθήκες εργαζομένων σε περιπτώσεις πλήρους και μερικής απασχόλησης. Αθήνα 2006
- Σ.Ε.Π.Ε. Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας. Έρευνα για ατυχήματα και εργασιακές συνθήκες εργαζομένων σε περιπτώσεις πλήρους και μερικής απασχόλησης, Αθήνα 2007
- Σ.Ε.Π.Ε. Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας. Έρευνα για ατυχήματα και εργασιακές συνθήκες εργαζομένων σε περιπτώσεις πλήρους και μερικής απασχόλησης, Αθήνα 2009
- Δεδουσόπουλος Απ., (2000), *“ Η κρίση στην αγορά εργασίας, ρύθμιση, ευελιξίες, απορρύθμιση, θεωρίες της ανεργίας”*, Αθήνα
- Δρεπτάκης Γ.Μ., (2002) *“ Η Ανατομία της Ανεργίας στην Ελλάδα”*, Αθήνα
- Κωνσταντόπουλος Γ.Χ., (2005), *“Οι Θεσμοί και οι Φορείς Καταπολέμησης της Ανεργίας στην Ελλάδα”*, Αθήνα
- Κωνσταντίνου Γρ., Σφακιανού Γρ., (2002), *“Σύγχρονη Πολιτική Οικονομία”*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα
- Δαμανάκης Μ., (1999), *«Μετανάστευση και Εκπαίδευση»*. Εκδόσεις: Gutenberg
- Ψημμένος Ι., (2000), *«Μετανάστευση από τα Βαλκάνια. Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα»*. Εκδόσεις: Παπαζήσης

- Συλλογικό Έργο, (2001), «Μετανάστες και Μετανάστευση». Εκδόσεις: Πατάκης
- Συλλογικό Έργο, (2002), «Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα». Εκδόσεις: Παπαζήσης
- Συλλογικό Έργο, (2002). «Είμαστε Όλοι Μετανάστες». Εκδόσεις: Πατάκης
- Πατινιώτης Ν., (2002). «Εξάρτηση και Μετανάστευση». Εκδόσεις: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
- Τσουκαλά Αν., (2003). «Μετανάστευση και Εγκληματικότητα στην Ευρώπη». Εκδόσεις: Σακκουλάς Αντώνης
- Πετρινώτη Ξ., (2003). «Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα». Εκδόσεις: Οδυσσέας (σελ. 19-22)
- Μουσούρου Λ., 2004. «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Εκδόσεις: Gutenberg
- Κασιμάτη Κ. (επιμ.) (1998), «Κοινωνικός Αποκλεισμός: η ελληνική εμπειρία», ΚΕΚΜΟΚΟΠ – Gutenberg, Αθήνα
- Νεκτάριος Μ., «Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα», Financial Forum, 1996
- Μαντουβάκης, Π.Μ., (2003), «Τεχνικά Χρονικά –Θεωρία και Πράξη στην Διαχείριση Έργου», Τομέας Προγραμματισμού & Διαχείρισης Τεχνικών Έργων
- Βελέντζας Γ., (2008), «Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας», Β' Έκδοση
- Μήτρου. Το Δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας 2002, *passim*, προβλ. Ιγγλεζάκη. Η επίδραση της πληροφορικής στην πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία, Αρμ. 2007. 1014 , Παπακωνσταντίνου, Νομικά

θέματα πληροφορικής 2006. Προβλ, Καλαμπρούκα – Γιαννοπούλου, Δίκαιο Συνναλαγών & Προστασία καταναλωτή – Προσωπικών Δεδομένων (ειδικά θέματα), 2007, αρ. 1.4.7.

- Κωνσταντίνου, Μ., (2000), Άρθρο “Διαφήμιση στο Ελληνικό ιντερνέτ - impressions ή χρονοχρέωση”, Περιοδικό e-market
- Eurostat, 2008, Στοιχεία Χρήσης Διαδικτυακών Υπηρεσιών
- Ράπτης Αρ. & Ράπτη Αθ. (2003). Πληροφορική και Εκπαίδευση : Συνολική προσέγγιση. Αθήνα, εκδ. Τελέθριον
- Σπαντιδάκης Ι. (2004), Η χρήση του Η/Υ στην αντιμετώπιση των δυσκολιών της παραγωγής γραπτού λόγου
- Χριστοφιλόπουλος Δ., (2006) : “Εισαγωγή στο Δίκαιο. Βασικές έννοιες - Θεσμοί και Αρχές Ιδιωτικού, Δημοσίου, Ευρωπαϊκού Δικαίου”, 3η έκδοση

Αγγλική Βιβλιογραφία

- ❖ Jankowich, (2004), “Research Methods for studies and projects”, London: Macmillan Press Ltd.
- ❖ Kregel J., (1994), “Capital flows : Globalisation of Production and Financing Development”, London : Routledge
- ❖ Montana P. & Charnov B., (2005), “*Management*”, 3^η Αμερικάνικη Έκδοση, Αθήνα, Κλειδάριθμος
- ❖ Sachs J., Warner A., (1995), “Economic Reform and the Process of Global Integration”, Cambridge University Press
- ❖ Saunders M., Lewis P. and Thornhill A., (2000), “Research Methods For Business Students”, London: Prentice Hall.

- ❖ Saunders et al, (2005), "Specified ways for research and analysis of data", Prentice Hall
- ❖ Sekaran U., (1992), "Research Methods for Business, A Skill Building Approach". New York: John Wiles and Sons Inc.
- ❖ Vallerand, R.J. & Bissonnette, R., (1992), "*Intrinsic, extrinsic and styles in work as predictors of behaviour, A prospective study*", Manufacturing & Service Operations Management, In press
- ❖ Zikmund W.G., (2000), "Business Research Methods". London: Harcourt college publishers.

References

- ❖ ICAP – Οδηγός Επιχειρήσεων – Έκδοση 1997, *Στατιστικά και Οικονομικά Στοιχεία Επιχειρήσεων – Σχόλια και Παρατηρήσεις*
- ❖ ICAP – Οδηγός Επιχειρήσεων – Έκδοση 2005, *Στατιστικά και Οικονομικά Στοιχεία Επιχειρήσεων – Σχόλια και Παρατηρήσεις*
- ❖ ICAP – Οδηγός Επιχειρήσεων – Έκδοση 2006, *Στατιστικά και Οικονομικά Στοιχεία Επιχειρήσεων – Σχόλια και Παρατηρήσεις*
- ❖ ICAP – Οδηγός Επιχειρήσεων – Έκδοση 2007, *Στατιστικά και Οικονομικά Στοιχεία Επιχειρήσεων – Σχόλια και Παρατηρήσεις*
- ❖ ICAP – Οδηγός Επιχειρήσεων – Έκδοση 2008, *Στατιστικά και Οικονομικά Στοιχεία Επιχειρήσεων – Σχόλια και Παρατηρήσεις*
- ❖ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ, 2000)
- ❖ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ, 2005)